

2008:7

Anja Bredal og Julia Orupabo

Et trygt sted å bo. Og noe mer

Evaluering av botilbudet til unge
som bryter med familien på grunn av
tvangsekteskap

Institutt for
samfunnsforskning
Institute for Social Research

Anja Bredal og Julia Orupabo

Et trygt sted å bo. Og noe mer

Evaluering av botilbudet til unge som bryter
med familien på grunn av tvangsekteskap

Institutt for samfunnsforskning

Oslo 2008

© ISF 2008
Rapport 2008:7

Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
www.samfunnsforskning.no

ISBN: 978-82-7763-273-5 (webutgave)
ISSN: 0333-3671

Innhold

Forord	5
Sammenheng	7
Krisesentrene	7
Bokkollektivet	8
Kriseboligene	9
Overordnede funn og anbefalinger	10
1. Innledning	13
Oppdraget	14
Metode og datakilder	15
Forskningsetiske hensyn	16
Hvordan avgrense «tvangsekteskap»	17
Noen ord om målgruppen	18
Et grunnleggende syn på hjelpeapparatet	19
Om rapporten	21
2. Krisesentrene	23
Tvangsekteskapsutsatte på krisesentrene	23
«Vold er vold»	24
... men noe er spesielt?	24
Krisesenterets tilbud og utfordringer	27
Sikkerhet	31
Samarbeid med andre aktører	37
Tilbud etter utflytting	40
Ønsker for et helhetlig tilbud	40
Krisesentrenes tilbud til menn	41
Oppsummering	42

3. Bokkollektivet.....	45
Fra «gammelt» til «nytt» bokkollektiv	45
Organisering	47
Sikkerhet	51
Metoder og tilnærminger.....	53
Reetablering	56
Oppsummering	57
4. Kriseboligene	59
Opprettelsen	60
Dagens botilbud	66
Sikkerhet	83
Oppsummering	89
5. Samlet diskusjon	91
Målgruppe og behov	91
Sikkerhet	104
Andre eksisterende tilbud.....	108
Paralleller til «menneskehandelsfeltet»	113
Erfaringer fra Sverige.....	114
6. Anbefalinger	119
Overordnede anbefalinger	119
Konkrete anbefalinger.....	123
Litteratur	129

Forord

Vi vil takke Barne- og likestillingsdepartementet for et lærerikt og utfordrende oppdrag.

Takk til alle informanter som har bidratt med sine erfaringer og synspunkter i en ellers travel hverdag. Særlig takk til Wenche Karlsen, Tove Smaadahl og Elin Skogøy for diverse bistand, og til dere andre som har svart på gjentatte henvendelser om små og store spørsmål. Gjesteforsker Eli Ferrari de Carli skal ha takk for nyttige samtaler og skriftlig innspill i prosjektets første fase, og forskningsleder Hilde Lidén for konstruktive kommentarer på slutten.

Oslo, april 2008
Anja Bredal og Julia Orupabo

Sammendrag

Barne- og likestillingsdepartementet ønsket en utredning og evaluering av det eksisterende bo- og støttetilbudet til ungdom over 18 år som utsettes for eller trues med tvangsekteskap. Tilbudet er definert som krisesentrene, et bokollektiv drevet av Oslo Krisesenter og noen kriseboliger som støttes økonomisk av Husbanken. Fokus har vært på organisering, innhold og kvalitet i de tre boligtypene, med sikte på forbedringer og utvidelse av botilbudet som helhet. Innen denne rammen var oppdragsgiver særlig opptatt av hvordan sikkerheten er ivaretatt i boligene, hva slags oppfølging brukerne får mens de bor i boligen og etter at de flytter ut, samt hvordan dette oppfølgingsarbeidet er organisert.

Studien er basert på et begrenset arkivmateriale samt kvalitative intervjuer med representanter for diverse instanser: Husbanken, departement og kommuner, politiet, tolv krisesentre, Bokollektivet, Oslo Røde Kors og Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF), samt enkelte andre ressurspersoner. På grunn av manglende tilgang på informanter har det ikke vært mulig å evaluere botilbudet og oppfølgingen sett fra brukernes ståsted.

Krisesentrene

Krisesentrene representerer et viktig tilbud til unge kvinner i en akutt krise, både som et trygt sted å bo og ved at de ivaretar mange av kvinnenes umiddelbare behov. De intervjuede krisesentermedarbeiderne legger vekt på å behandle kvinnene individuelt. De fleste opplever denne gruppa som en selvfølgelig del av krisesentrenes målgruppe, men vi ser enkelte tendenser til at gruppa defineres som spesiell på en måte som er problematisk. Særlig er vi betenkte når denne gruppa omtales som «litt på siden» av krisesentrenes virksomhet.

Rapporten advarer også mot forenklete og generelle framstillinger av de yngste kvinnene som «uselvstendige». Krisesentrene bør stå fast på sin tradisjon med å se kvinnene som handlende aktører i eget liv. På den annen side bør sentrenes bekymring for noen av de yngste kvinnene tas på alvor. Det

gjelder kvinner som brått står helt alene etter å ha vokst opp i tette familiefellesskap, og som trenger støtte i en myndiggjørings- og voksengjøringsprosess. For dem kan krisesenteret være et nødvendig sted å bo i en akutt fase, men de bør raskt få et tilbud med tettere psykososial oppfølging.

Sentrene har noe ulike tilnærminger til sikkerhet. Noen går langt i å mene at «tvangsekteskapgruppa» *generelt* er mer trusselutsatt enn andre kvinner. Andre ser ut til å være *så* skeptisk til å gjøre denne gruppa til noe forskjellig fra andre beboere, at de nærmest benekter *enhver* forskjell. Begge posisjoner risikerer å komme i konflikt med målsettingen om individuell vurdering. Vi vil anbefale at sikkerhet i størst mulig grad vurderes og håndteres individuelt. Samtidig bør det vurderes om det er nødvendig å styrke den fysiske sikkerheten på enkelte sentre, med sikte på å møte behovet til særlig trusselutsatte kvinner.

Bokollektivet

Det første Bokollektivet for unge minoritetskvinner ble drevet av Oslo Krisesenter i perioden 2000-2004. Begrenset finansiering gjorde det umulig å virkeliggjøre ambisjonen om å være et miljøterapeutisk tiltak. Stedet var likevel et unikt tilbud til en særlig sårbar gruppe.

Det nye Bokollektivet startet opp høsten 2007. Budsjettmessig forankring i Oslo Krisesenters ordinære drift tillater langsiktighet, noe som er svært positivt. Rapporten konkluderer med at det nye kollektivet er kommet godt i gang med driften. Bokollektivet er et viktig tilbud til unge minoritetskvinner i en sårbar livssituasjon etter brudd med familie og/eller partner. Felles for beboerne er at de har relativt store praktiske og emosjonelle oppfølgingsbehov. Vi er enige i at målgruppen skal defineres bredt, men mener det kan være behov for visse retningslinjer i den grad man må prioritere mellom søkere.

Det er en styrke at medarbeiderne har sosialfaglig utdanning. De ansatte har allerede kommet langt i å utvikle en metodisk tilnærming som baseres på faglig kompetanse og praksiserfaringer, samt samarbeid med andre fagmiljøer. Kollektivets sikkerhetshåndtering bygger på et nært samarbeid med politiet og ser ut til å fungere godt. Vi anbefaler at man jobber bevisst med å bygge egen kompetanse rundt sikkerhetstenkning, sammen med kvinnene og politiet. I den grad kollektivet vurderes som uaktuelt for kvinner som har spesielt store sikkerhetsbehov, mener vi at dette ikke taler imot det eksisterende Bokollektivet. Snarere tilsier det at man må etablere flere botilbud med varierende sikkerhetsnivå.

Vi er enig med kollektivets ansatte i at de ikke skal ha en meglersrolle. Vi vil også støtte dem på at de bør ha metoder for hvordan de kan hjelpe kvinner

som ønsker kontakt med familien sin, både i forhold til å vurdere sikkerhet og eventuelt trekke inn andre instanser.

Bokollektivet representerer et unikt fagmiljø i Norge. Arbeidet bør dokumenteres og formidles. På sikt bør det vurderes å utnytte stabens kompetanse til målrettet veiledning og opplæringsformål, gitt at det tilføres ressurser.

Kriseboligene

Det fins i alt ti kriseboliger fordelt på fire kommuner i Norge. Boligene forvaltes av kommunene, mens Husbanken finansierer tomgangsutgifter. Oslo Røde Kors og SEIF bestemmer hvem som skal ha tilgang til boligene, og SEIF har driftsansvar i én kommune.

Kriseleilighetene kan fungere godt for de som ikke har altfor store sikkerhetsbehov, og som i det daglige klarer seg på egenhånd. Sikkerhetsnivået bør defineres nærmere, og det bør avklares hvorvidt det skal stilles krav til den enkelte beboere med henblikk på å holde adressen hemmelig. Sikkerhetshensyn må veies opp mot beboers behov for å bygge sosialt nettverk og leve et mest mulig normalt liv. De mest sårbare bør nok ikke bo i krisebolig, men man kan tenke seg ulike former for oppfølgingspakker som knyttes til denne boformen.

Flere av de unge som bor i krisebolig har behov for oppfølging. I dagens situasjon er det særlig SEIF, men også Oslo Røde Kors som står for dette arbeidet. Vi har ikke hatt mulighet til å vurdere omfang og kvalitet på dette. Men slik organisasjonene og de kommunalt ansatte beskriver situasjonen, kan det synes som om SEIFs brukere får mer oppfølging enn de som får hjelp fra Oslo Røde Kors. Dette skyldes at kommunene ikke tar det ansvaret de har for denne gruppen utsatte mennesker, og som forutsettes i Oslo Røde Kors' mandat.

Kriseboligene er et tilbud som i stor grad er drevet fram av to frivillige organisasjoner. De ansvarlige offentlige etater har basert seg på at organisasjonene tar mesteparten av jobben, inkludert beslutninger om inntak og dimensjonering av tilbudet. Slik sett er dette et tilbud som finansieres av det offentlige og styres av frivillige. Denne arbeidsdelingen har en historisk begrunnelse. Vi mener det er på tide å overføre det reelle og helhetlige ansvaret for kriseboligene til én eller flere offentlige instanser. Både frivillige og offentlige instanser kan hjelpe unge å søke plass, men inntaket bør besluttes og koordineres av det offentlige, på grunnlag av noen enkle kriterier. Generelt er det behov for noe mer formalisering, inkludert rapporteringsrutiner, men man bør lytte til SEIFs advarsler om tungvint byråkrati. Det er viktig å utvikle en smidig modell som fungerer i akutte situasjoner.

Overordnede funn og anbefalinger

Flertallet i botilbudets målgruppe er unge, mellom 18-25 år. De fleste er heterofile kvinner. Et differensiert bilde av målgruppen er nødvendig for at tiltak og tilbud skal bli treffsikre. Det bør satses særlig på bo- og oppfølgingstiltak som er utviklet for å møte de komplekse behovene til de yngste og mest utsatte unge.

Studien bekrefter at det stadig er spesielt vanskelig å finne akutt bosted til unge menn. Dette knyttes særlig til at krisesentrene ikke tar imot menn, og at kriseleilighetene ikke alltid er tilgjengelige. Generelt er det et problem at tvangsekteskap anses kun som et problem for jenter og kvinner. Et økende fokus på gutters spesifikke problemer vil medføre større etterspørsel. Blant annet forventes det mer oppmerksomhet på rollen som bror, og homofile menn som bryter med familien vil utgjøre en økende andel av botilbudets brukere. Også tilbudet til par som vil bo sammen er dårligere enn for kvinner som vil bo for seg selv, noe som tilsier at man bygger opp et differensiert tilbud. Det er imidlertid grunn til å gjøre et visst skille mellom ektepar og kjærestepar. Studien viser at det blant annet av sikkerhetshensyn ikke er selvsagt at et ungt kjærestepar bør bo sammen i den første tiden etter et brudd med familien.

Sikkerhet bør i større grad bli et tema for debatt, erfaringsutveksling og metodeutvikling på tvers av de involverte aktører. Rapporten viser både tendenser til bagatellisering og til overdramatisering. Det bør tilstrebes større grad av presisjon og profesjonalitet i omtalen og håndteringen av sikkerhetsmessige forhold, med særlig vekt på trusselvurderinger. Politiet har en viktig oppgave i å informere om sin rolle og arbeidsmåter, med sikte på å bygge opp tillit – både blant de unge selv og deres hjelpere. Så lenge noen unge fraber seg hjelp fra politiet, er det viktig at politiet bidrar til å styrke andre hjelpers kompetanse på trusselvurderinger.

Bo- og støttetilbudet bør styrkes og utvides i volum. Man bør både opprette flere plasser og tenke sambruk med andre grupper. I tillegg må det ordinære tilbudet til unge i en vanskelig livssituasjon tilpasses denne målgruppen. Bo- og støttetilbudet bør inngå i en «vev» av tiltak som ivaretar ulike behov hos ulike personer og i ulike faser, og der tiltakene virker i sammenheng. Dette innebærer ulike typer boliger, med ulik grad av sikkerhetstiltak, der det både er mulig å bo for seg selv, og sammen med eller i tilknytning til andre. Noen har behov for forsterket botiltak, der oppfølging og støtte gis i bolig. For andre kan det være aktuelt å bo ett sted, og få oppfølging et annet sted. Ulike boformer kan etter behov kobles sammen med individuelt tilpassede *oppfølgingspakker* som kan utformes, ivaretas og koordineres av ulike instanser. Koordineringsverktøyet *individuell plan* bør i større grad benyttes for denne gruppa.

Flere unge flytter flere ganger i løpet av et trusselforløp, noe som skaper stort behov for koordinering for å sikre at tiltakskjeder «henger sammen». På

den annen side, må ikke mangel på hjelp i nærmiljøet være det som tvinger den unge til å flytte.

Studien avdekker ulike syn på arbeidsdelingen mellom det offentlige hjelpeapparatet og frivillige organisasjoner når det gjelder hjelpen til unge som utsettes for tvangsekteskap. Kommunene har gått langt i å overlate ansvaret for kriseboligtilbudet til to frivillige organisasjoner. Dette er uheldig fordi det kan svekke likebehandlingsprinsipper og forhindre innsyn. Det største problemet er imidlertid at denne arbeidsdelingen har bidratt til at kommunene ikke bygger opp et eget apparat og kompetanse på å ta imot unge på flukt fra tvangsekteskap. Vi anbefaler derfor at kommunene i større grad tar et helhetlig ansvar for bo- og støttetilbudet. Særlig må det tas et krafttak i sosialtjenesten/NAV. Det er behov for mer kunnskap om hvordan sosialtjenesten selv ser på sin rolle, og vi anbefaler at myndighetene bidrar til å klargjøre hva som ligger i råd- og veiledningsplikten i denne type saker. En økt satsing i det offentlige vil *ikke* overflødiggjøre organisasjonenes hjelp og støtte til de unge.

Det anbefales at bo- og støttetilbudet utformes med følgende elementer:

- Krisesentrene
- Individuelle leiligheter med individuell oppfølging
- Leiligheter med særlige sikkerhetstiltak - sambruk
- Bokollektiv med tett oppfølging
- Samlokaliserte hybler med individuell oppfølging
- Oppfølgingspakker
- Obligatorisk «pakke» ved rettssak
- Styrking av det terapeutiske tilbudet

Innledning

Denne rapporten skal handle om bo- og støttetilbudet til ungdom over 18 år som utsettes for eller trues med tvangsekteskap. Behovet for boliger til unge som bryter med familien, har vært et sentralt anliggende så lenge tvangsekteskap har stått på den politiske dagsorden:

Handlingsplan mot tvangsekteskap (1998-2001):

Tiltak 5.5 Barne- og familiedepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet vil utrede hvordan botilbud til ungdom som utsettes for tvangsekteskap og må bryte med familien for en kortere eller lengre periode kan sikres, samtidig som de unge blir ivaretatt sosialt og psykologisk.

Fornytt innsats mot tvangsekteskap våren 2002 (30 nye tiltak):

Tiltak 3 Regjeringen vil i dialog med kommunene vurdere mulige alternativer for å avhjelpe boligsituasjonen for ungdom som utsettes for tvangsekteskap.

Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008-2011):

Tiltak 26 Utrede kvaliteten i dagens bo- og behandlingstilbud. Det skal utredes hvordan unge over 18 år som bryter med familien kan sikres et tilpasset botilbud som ivaretar sikkerhet, sosiale og psykologiske behov. Herunder skal det utredes om ungdom i dagens kriseboliger får tilstrekkelig oppfølging. Det skal videre utredes om tildeling og disponering av kriseboligene skal flyttes fra de frivillige organisasjonene til en offentlig instans.

Tiltak 27 Etablere ytterligere botilbud for unge over 18 år. Det skal etableres minimum 20 nye bo- og behandlingsplasser til ungdom over 18 år. Herunder skal det etableres tilpassede botilbud for gutter og unge par.

Oppdraget

Som vi ser, er bakgrunnen for vårt oppdrag å finne i Handlingsplan mot tvangsekteskap 2008-2011, tiltak 26.¹ Barne- og likestillingsdepartementet ønsket en utredning og evaluering av det eksisterende bo- og støttetilbudet til ungdom over 18 år som utsettes for eller trues med tvangsekteskap. Tilbudet er mer spesifikt definert som krisesentrene, et bokollektiv drevet av Oslo Krisesenter og noen kriseboliger som støttes økonomisk av Husbanken. Fokus skulle være på organisering, innhold og kvalitet i de tre boligtypene, med sikte på forbedringer og utvidelse av botilbudet som helhet. Innen denne rammen var oppdragsgiver særlig opptatt av hvordan sikkerheten er ivarettatt i boligene, hva slags oppfølging brukerne får mens de bor i boligen og etter at de flytter ut, samt hvordan dette oppfølgingsarbeidet er organisert (arbeidsdeling og samarbeid).

Vi ble også bedt om å dokumentere prosessen rundt opprettelsen av kriseboligene og bokollektivene. Videre skulle vi utrede hvorvidt tildeling og disponering av kriseboligene bør flyttes fra to frivillige organisasjoner, SEIF og Oslo Røde Kors, til en offentlig instans. Man ønsket å få belyst hvordan botilbudene samsvarer med behovene til de ulike brukergruppene, herunder unge kvinner, par og unge menn. Utredningen skulle danne grunnlag for en styrking av botilbudet, i henhold til tiltak 27 i handlingsplanen (se over). Departementet har bedt om anbefalinger når det gjelder hvilke former for nye bo- og behandlingsplasser som vil være mest hensiktsmessig å opprette og hvordan tilbudene kan legges best mulig til rette for brukerne.

Prosjektet er gjennomført i perioden oktober 2007-februar 2008. Innen den korte tidsrammen har det vært nødvendig å gjøre prioriteringer. For det første har vi valgt å fokusere særlig på kriseboligene, fordi dette tilbudet er opprettet spesielt for målgruppen og ikke tidligere dokumentert. En annen mer ufrivillig avgrensning skyldes manglende tilgang til informanter. Intensjonen var å intervju flest mulig av nåværende og tidligere brukere av botilbudet. Dette viste seg vanskelig, av årsaker som vi kommer tilbake til. Vi har dermed ikke kunnet evaluere botilbudet og oppfølgingen sett fra brukernes ståsted.

---

1. http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Planer/2007/Handlingsplan_mot_tvangsekteskap_2007.pdf

Metode og datakilder

Av tidshensyn har vi valgt å prioritere muntlige kilder framfor skriftlige. Vi har altså ikke brukt tid på å studere arkivmateriale fra de ulike aktørene. Ett unntak er Husbanken Øst der vi har gått gjennom alt materiale.²

Vi har til sammen snakket med om lag 50 personer. I en del tilfeller dreier det seg om korte telefonsamtaler, mens hovedvekten ligger på lengre intervjuer enten på telefon eller ansikt til ansikt.

Vi har intervjuet representanter for de involverte departementene og Husbanken, inkludert regionkontor. I kommunene har vi intervjuet informanter fra ulike etater som er ansvarlig for eller har befatning med kriseleilighetene. Videre har vi intervjuet lederne for Krisesentersekretariatet og Krisesenterforbundet, representanter for 12 krisesentre samt ansatte ved det «gamle» og «nye» Bokollektivet. Krisesentrene ble valgt ut på to måter. Dels ville vi ha med de største og mest sentrale byene, dels fikk vi hjelp fra de to paraplyorganisasjonene til å identifisere sentre som har hatt en viss erfaring med tvangsekteskap. Vi har intervjuet tidligere og nåværende ansatte i Oslo Røde Kors, særlig om deres rolle i forhold til kriseboligene. I tillegg kommer samtaler med enkelte andre ressurspersoner, fra bl.a. Kompetanseteam mot tvangsekteskap, og noen instanser i hjelpen til ofre for menneskehandel. Endelig har vi intervjuet flere polititjenestefolk i de aktuelle politidistriktene om hva slags befatning politiet har med kriseleilighetene, men også om politiets rolle i forhold til målgruppen mer generelt.

Når det gjelder Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF), lot det seg ikke gjøre å intervju avdelingslederne i regionene, slik vi opprinnelig ønsket. Vi har derfor kun intervjuet SEIFs leder. Intervjuet hadde begrenset informasjonsverdi fordi informanten valgte å svare summarisk på de fleste spørsmål. Samtlige spørsmål om sikkerhet og politiets rolle, ble stående ubesvart. Begrunnelsen var at disse temaene var dekket i en evaluering som SEIF selv har initiert. Vår innsikt i SEIFs virksomhet og kompetanse, begrenses dermed primært til skriftlige kilder og data fra andre informanter. Dette er beklagelig siden organisasjonen både av SEIF selv og andre, upekes som en hovedaktør blant de instanser som har en rolle i dagens bo- og støttetilbud.

I tillegg har vi intervjuet fire unge kvinner og én mann som har brutt med familien og fått hjelp til ny bolig. Som nevnt ønsket vi å intervju flest mulig beboere ved kriseboligene, Bokollektivet og krisesentrene. Det viste seg imidlertid vanskelig å rekruttere slike informanter på den korte tiden vi hadde til rådighet. For krisesentrenes del henger dette sammen med at de ikke har så mange beboere i denne kategorien, og at de ikke opprettholder kontakt med utflyttede kvinner. Bokollektivets ansatte forespurte sine nåværende beboere,

2. Som det vil framgå senere har Husbanken Øst de seneste årene vært ansvarlig for koordineringen av kriseboligprosjektet i Husbanken.

men kun én sa seg villig til å snakke med oss. Oslo Røde Kors formidlet vårt brev til flere av sine brukere, og to sa ja til intervju, hvorav ett ikke ble noe av. Tre informanter er rekruttert via eget nettverk. Vi fikk ingen informanter via SEIF, som er den organisasjonen som har kontakt med flest unge som har brutt med familien. Begrunnelsen var at SEIF som nevnt hadde satt i gang en egen evaluering der deres brukere ble intervjuet.³

Vi har altså ikke tilstrekkelig materiale for å vurdere målgruppens erfaringer med botilbudet, men de fem intervjuene har bidratt til å underbygge og illustrere flere av de aspektene våre øvrige informanter tar opp. Dataene er for det meste brukt indirekte.

Forskningsetiske hensyn

Før vi kommenterer de tradisjonelle forskningsetiske sidene av prosjektet, skal vi opplyse om at hensynet til boligenes sikkerhet har hatt visse konsekvenser for rapportens utforming. Vi har på prinsipielt grunnlag ment at det er myndighetenes ansvar å vurdere hvor mye informasjon om boligene som skal være offentlig tilgjengelig. Det er derfor vår oppdragsgiver som har gitt retningslinjer for anonymisering av boligenes lokalisering.

Tema for denne undersøkelsen berører et avgrenset sosialt felt der mange av aktørene kjenner til hverandre. Vi baserer oss på utsagn fra personer som til dels beskriver og vurderer virkeligheten forskjellig. Vi har også hatt tilgang til et skriftlig materiale der store deler er unntatt offentlighet.⁴ Flere av temaene i studien er kontroversielle.

Til sammen gir dette oss noen utfordringer når det gjelder å gjøre avveininger mellom krav til dokumentasjon og underbygging av vår analyse på den ene side og hensynet til enkeltinformanters anonymitet på den andre. Som forskere er vi forpliktet til å gjøre det vi kan for at enkeltpersoner ikke skal kunne gjenkjennes. Det betyr at vi flere steder ikke kan belegge våre funn i så stor grad som vi kunne ønske. På den annen side går det en grense for anonymisering. Det har for eksempel ingen mening å anonymisere en kommune eller organisasjon, når det er disse aktørenes virksomhet som evalueres. For den som kjenner til hvem som jobber i disse instansene med disse temaene, vil det noen ganger la seg gjøre å identifisere informanten. Vi har av slike grunner avstått fra å bruke en del detaljer og sitater. I noen få tilfeller har vi konfiserert direkte med informanten om sitatbruk.

---

3. Evalueringen utføres av forskere ved Institutt for Kriminologi og rettssosiologi og er finansiert med midler fra Barne- og likestillingsdepartementet etter søknad fra SEIF.

4. Dette skyldes primært hensynet til boligenes sikkerhet.

Prosjektet er innmeldt til personvernombudet for forskning (Norsk Samfunnsvitenskaplig Datatjeneste) i henhold til vanlige prosedyrer. Dette innebærer at NSD har godkjent intervjuguide og informasjonsbrev til informantene.

Hvordan avgrense «tvangsekteskap»

Denne studien skal handle om bo- og støttetilbudet til unge menn og kvinner over 18 år som utsettes for eller trues med tvangsekteskap. Dette er en tungvint formulering, og vi kommer rett som det er til å kalle dem «målgruppen». Men hvordan avgrenser vi denne gruppen?

Dette er et viktig spørsmål i en tid der myndighetene har utarbeidet en omfattende handlingsplan og bevilget betydelige summer til arbeidet mot tvangsekteskap. Litt forenklet kan vi si at det å tilhøre «de tvangsekteskapsutsatte» gir inngangsbillett til en del hjelpetiltak, som andre ikke får del i. Et konkret eksempel er de kriseboligene som vi ser nærmere på i denne rapporten. Disse er opprettet til bruk for «ungdom som kommer i konflikt med sin familie pga tvangsekteskap eller risiko for å bli utsatt for det».⁵ Hva da med en kvinne som har giftet seg frivillig, men som når hun vil ut av ekteskapet blir truet med at svigerfamilien skal drepe henne? Hvis hun bestemmer seg for å flykte fra mannen og familien, kan hun da få bo i en kriseleilighet? Hva er inngangsbilletten?

Vi tror begrepet «tvangsekteskap» kan komme til å skjære virkeligheten til på en snever måte. Når det gjelder bolig- og oppfølgingstilbudet, kan det være hensiktsmessig å definere målgruppen som «kvinner, menn og par over 18 år som har brutt med familien og som risikerer alvorlige sanksjoner, i form av fysisk vold, trusler om vold eller sterkt psykisk press».

I rapporten «Tvangsekteskapsaker i hjelpeapparatet. Omfang og utfordringer» (Bredal og Skjerven 2007) defineres denne problematikken nærmere. Det handler om unge mennesker som utsettes for psykisk og/eller fysisk vold eller trusler om vold fra sin egen biologiske familie/slekt eller fra partners familie/slekt, samt noen ganger også fra et bredere sosialt nettverk som støtter familien. Årsaken er at personen har gjort noe eller fryktes å komme til å gjøre noe som skader familien/slektas sosiale omdømme (ære). Dette «noe» handler ofte om å gå imot sin families beslutninger og prioriteringer, særlig når det gjelder partnervalg og seksuell ærbarhet. Noen rømmer fra et konkret planlagt tvangsekteskap, mens andre gjør opprør mot begrensninger og krenkelser som familien iverksetter for å forebygge at datteren kan bli mistenkt for å være en «dårlig jente». Uansett innebærer bruddet ofte at de unge står helt uten nettverk, de blir forsøkt lokket og presset hjem igjen, og de risikerer fysiske sank-

5. Fra brosjyren «Boligtilbud i en krisesituasjon» fra Husbanken.

sjoner fra familien. I en del andre land, deriblant Sverige, har denne problematikken fått betegnelsen æresrelatert vold.⁶

Fra mediene kjenner vi til æresdrap som den ultimate handling som iverksettes for å gjenopprette ære, men andre former for fysisk vold, tvunget utsendelse av landet, eller tvang til selvdrap er også aktuelle sanksjoner. En utbredt oppfatning er, som vi skal se, at det brukerne av botilbudet har felles, er at de er på flukt fra en familie og slekt som kan gjøre dem fysisk vondt. Trusselvurdering og sikkerhetstiltak er derfor et sentralt anliggende i denne rapporten. Fra litteraturen om æresrelatert vold vet vi imidlertid at noen familier snarere påfører sine «ulydige» barn en sosial død. Eller som Bremer et.al. formulerer det: «I hederskulturer handlar det dock inte alltid om liv och död. Det kan också handla om avståndstagande, utfrysning, uteslutning ur familjegemenskapen och andra typer av förtryck som kan göra livet outhärdligt för tonåringen». (Bremer et al. 2006:25) Også unge som er utstøtt fra sine familier uten å være truet fysisk kan ha behov for bolig, og ikke minst støtte til å håndtere sin nye livssituasjon.

Noen ord om målgruppen

Hva vet vi så om de unge mennene og kvinnene som boligtilbudet er rettet mot? Hvem er de, og hvordan kommer de i kontakt med hjelpeapparatet? Vi har ikke hatt mulighet til å gjøre en helhetlig kartlegging av botilbudets brukere i dette prosjektet. I kapittel 4 gjør vi rede for kjønn og alder på brukerne av kriseboligene så langt vi har kunnet bringe dette på det rene. For å innledningsvis få et visst inntrykk av hvordan målgruppen for botilbudet ser ut, skal vi her gi noen bakgrunnsopplysninger om de personene som søker hjelp hos Oslo Røde Kors⁷, SEIF og Kompetanseteam mot tvangsekteskap. Det dreier seg om en enkel statistikk over de sakene som disse instansene hadde i 2006 som ble utarbeidet i forbindelse med studien «Tvangsekteskapsaker i hjelpeapparatet. Omgang og utfordringer» (Bredal og Skjerven 2007). Siden disse instansene per i dag er hovedaktører når det gjelder hjelp i forbindelse med tvangsekteskap, antar vi at statistikken gir et representativt bilde av målgruppen på noen enkle variabler, som kjønn, alder og landbakgrunn. Samtidig er de tre instansene hovedinngangsport til botilbudet, i hvert fall når det gjelder kriseboligene og bokollektivet. Det er derfor interessant å se hvordan SEIF, Oslo Røde Kors og Kompetanseteamet får befatning med sine saker.

6. Se Bredal og Skjerven for en diskusjon av begrepet.

7. Røde Kors-telefon om tvangsekteskap.

Materialet som ble gjennomgått for 2006 besto av til sammen 350 saker, som berørte 386 personer.⁸ Pakistan og Irak pekte seg ut som de klart vanligste landbakgrunnene hos samtlige instanser, og det store flertallet av saker gjaldt jenter/kvinner. Også en del menn søkte hjelp, men primært i følge med en kvinnelig kjæreste. Noen svært få kvinner og menn oppga at familien utsatte dem for vold og tvang på grunn av deres seksuelle legning. Samtlige instanser har saker som involverer personer under og over 18 år. Hvis vi bare ser på saker som berører myndige personer, og finner vi at langt de fleste av disse var 25 eller yngre. Hele 90 prosent av SEIFs brukere var i alderen 18-25 år, mens tilsvarende aldersgruppe utgjorde 86 og 72 prosent i henholdsvis Oslo Røde Kors og Kompetanseteamet saker.

Samtlige tre aktører får henvendelser fra et stort antall offentlige instanser, advokater og andre organisasjoner. SEIF skiller seg ut ved at et knapt flertall (53 prosent) av sakene initieres av den unge selv, en venn eller kjæreste. Det tilsvarende tallet er 35 prosent for Oslo Røde Kors og 13 prosent for Kompetanseteamet.⁹ Dette reflekterer at særlig Kompetanseteamet er definert som en andre- eller tredjelinjetjeneste, mens Oslo Røde Kors er i en mellomstilling ved at de primært skal være et rådgivningstiltak overfor det øvrige hjelpeapparatet, men i noen tilfeller jobber direkte overfor enkeltpersoner.¹⁰

Vi får med andre ord inntrykk av en målgruppe der de unge voksne i alderen 18-25 dominerer og der kvinner er i klart flertall. Vi har begrenset kunnskap om hvilke instanser den unge henvender seg til først, men SEIF ser ut til å være en viktig førsteinstans for flere.

Et grunnleggende syn på hjelpeapparatet

I Bredal og Skjerven (2007) argumenteres det for et syn på innretningen av myndighetenes arbeid mot tvangsekteskap som også ligger til grunn for denne rapporten. Dette er et syn som mange deler, men som ikke er ukontroversielt. Det virker derfor fornuftig å gjøre kort rede for dette perspektivet.¹¹

---

8. Kartleggingen tok utgangspunkt i den enheten som instansen selv opererer med som viktigste kategori i egen statistikk, og avgrensningen av denne enheten («sak») varierer mellom instansene. Dette skyldes primært at instansene har forskjellige roller og arbeidsmåter, og dermed også forskjellig grunnlag for registrering. I praksis betyr dette at det i Kompetanseteamets og Oslo Røde Kors' tilfelle, kan tenkes at to saker gjelder én og samme person. Se Bredal og Skjerven 2007 for nærmere forklaring.

9. Disse tallene gjelder for alle saker, inkludert de som gjelder personer under 18 år. Vi har ikke hatt mulighet for å se spesielt på de over 18, men antar at andelen som tar kontakt direkte ligger høyere i denne gruppa generelt.

10. For mer informasjon om de to organisasjonenes arbeidsmåter, se kapittel 4.

11. Se også Bredal 2007.

Tvangsekteskap har altfor lenge vært et tema for spesielt interesserte og spesielle tiltak, et tema som i hovedsak håndteres på siden av det offentlige, ordinære hjelpeapparatet. Feltet har vært dominert av prosjektbaserte, ad hoc tiltak i regi av ikke-statlige organisasjoner, med minimale ressurser. Dette er uholdbart fordi det i realiteten betyr at en rekke enkeltpersoner og familier ikke får samme adgang som andre til de ressurser, tiltak og kompetanse som fins i det ordinære hjelpeapparatet. Det må derfor gjøres et helhetlig grep som sikrer en gjennomgående og bærekraftig satsing i det ordinære systemet, nasjonalt, regionalt og lokalt. Kampen mot tvangsekteskap, kontroll av jenters seksualitet og æresrelatert vold kan kreve spesielle tiltak og kompetanse, men hovedinnsatsen må forankres i offentlige tiltakskjeder. Til en slik satsing hører systematisk kompetansebygging, standardiserte retningslinjer og metodeverktøy, samt tilføring av ressurser innen politi, barnevern, sosial- og helsetjeneste.

Det arbeidet som nå er i gang hadde ikke vært mulig uten frivillige organisasjoner og personers sterke engasjement og innsats. Deres kompetanse og arbeid er fortsatt uvurderlig og helt nødvendig. En omlegging mot større ansvarstagen og satsing i det offentlige, vil ikke overflødiggjøre organisasjonene. Tvert imot har vi i Norge en lang og god tradisjon for samvirke mellom offentlige og frivillige aktører, som også må gjelde på dette feltet.

Så vil vi legge til noen ord om de utfordringer som oppstår hvis dette synet blir virkeliggjort, noe vi allerede ser flere tegn på. I og med den nye handlingsplanen fra 2007, er det flere prosesser på gang for å få på plass en mer helhetlig innsats. Dette innebærer både at flere aktører skal jobbe med tvangsekteskap på sine felt, og at nye aktører kommer på banen. Sett fra ovennevnte ståsted er dette gledelig, men det har noen potensielle omkostninger. For det første kan man risikere at opparbeidet kompetanse går tapt, ved at nye aktører skyver bort «gamle». Dette er det verste som kan skje. For det andre kan man risikere at «mange kokker gir mye søl». Behovet for koordinering, arbeidsdeling og oversikt blir stort. Dette er noe av det vi har tilstrebet å bidra til. For øvrig slutter vi oss til et hovedbudskap i den svenske boka «Ungdomar och hedersrelaterat våld», der det i forordet slås fast:

Vår utgangspunkt er att den offentliga vården ska anpassas efter dessa unga människors behov av stöd och behandling. De växer upp i det svenska samhället och de har rätt att bemötas med kunskap och insikt om den problematik som de lever med. De ska inte hänvisas till tillfälliga specialprojekt för invandrare utan kunna få den hjälp de behöver där de befinner sig och där kunskapen om ungdomar och deras utveckling och olika behov av stöd och hjälp skal finnas – i skolan, på ungdomsmottagningarna inom socialtjänsten och barn- och

ungdomspsykiatrin. De här ungdomarna är inga främmande fåglar i vårt samhälle, de er *våra* ungdomar som bor i Sverige. (Bremer et.al. 2006:10)¹²

Om rapporten

Kapittel 2 og 3 handler om henholdsvis krisesentrene generelt og Oslo Krisesenters bokollektiv spesielt. Fokus er på hvordan krisesentrene og Bokollektivet selv presenterer og vurderer sitt tilbud til gruppen, hvilke utfordringer de står overfor, samt våre kommentarer og vurderinger. I kapittel 4 om kriseleilighetene, er strukturen noe annerledes. Her er hensikten å få fram hvordan ordningen var ment å fungere, hvordan den fungerer i dag, og hvordan den vurderes av ulike aktører. Vi går grundigere til verks, og vi har et langt mer sammensatt kildegrunnlag. Kapittel 5 fokuserer på noen overordnede temaer, som målgruppens differensierte behov og sikkerhetsarbeid. Her fletter vi sammen tråder fra de foregående kapitlene med noen nye momenter fra data-materialet. Vi ser dessuten på andre eksisterende botilbud for utsatte grupper, er så vidt innom paralleller til «menneskehandelsfeltet» og en kort orientering om Sverige botilbud til unge som utsettes for æresrelatert vold. I kapittel 6 har vi samlet en del anbefalinger.

---

12. Forordet er undertegnet Cecilia Modig, sjef for svenske Redd Barnas Centrum för barn och ungdom i kris. Boka er skrevet av en psykolog, en psykiater og en sosionom med bakgrunn i erfaringene fra Redd Barnas spesielle «mottagning» for ungdom som utsettes for æresrelatert vold.

Krisesentrene

I hvilken grad er krisesentrene et relevant tilbud til unge kvinner som trues med tvangsekteskap? Hva slags tilbud får disse kvinnene, og hvilke utfordringer står krisesentrene overfor i møte med denne gruppen? Her skal vi primært se på hvilke svar krisesentermedarbeidere selv gir på disse spørsmålene, med noen kommentarer fra oss. Først ser vi kort på det vi vet om hvor mange fra målgruppen som bor på krisesentrene.

Tvangsekteskapsutsatte på krisesentrene

44 av 1834 beboere ved krisesentrene i 2006 oppga tvangsekteskap som hovedårsak til oppholdet (Kleven og Lien 2007.¹³ Dette utgjør 4 prosent av alle beboere som hadde utenlandsk opprinnelse (1023 kvinner). I forhold til øvrige beboere representerer altså de tvangsekteskapsutsatte en svært liten gruppe for krisesentrene, og de fleste sentre har ikke hatt denne type beboere i det hele tatt. Vi fikk oppgitt at 12 sentre hadde hatt beboere fra målgruppen de siste årene. Av disse har de aller fleste kun hatt noen få, mens en håndfull sentre har hatt et betydelig antall kvinner boende. Det kan se ut som om dette skyldes at de regnes som spesielt egnede sentre, enten fordi de på grunn av beliggenhet oppleves som spesielt trygge for trusselutsatte kvinner, eller på grunn av kompetanse. På den annen side har vi snakket med ett senter som har valgt å ikke ta imot tvangsekteskapsutsatte kvinner i det hele tatt. Begrunnelsen var at senteret mente de ikke var et trygt sted på grunn av høy innvandrerandel i kommunen. Lederen for et annet senter oppga at de henviser tvangsekteskapsaker til SEIF som har lokalavdeling i nærheten. Det hender at dette senteret har beboere fra målgruppen, men det er alltid SEIF som følger dem opp. Eller som vår informant sier: «Det kan tenkes at jentene er innom her, men da er det bare som transit, fordi SEIF 'jobber saken'».

---

13. Totalt bodde det 1 899 kvinner på sentrene, men 43 av disse hadde ikke oppgitt årsak til henvendelsen.

«Vold er vold»

Men jeg merker jeg har problemer med å svare på spørsmålene dine. Det er så vanskelig å skille denne gruppen fra de andre kvinnene her. De er så like. Det eneste som skiller dem må være alder. Problematikken og utfordringene blir det samme. Også det praktiske er ganske likt: Å forlenge oppholdstillatelse, tilgang til voldsalarm, sosialkontor, advokater og så videre.

For denne og flere andre av de krisesentermedarbeiderne vi har intervjuet er det viktig å framheve at vold er overskriften i all tvangsekteskapsproblematikk. Flere opplever at andre aktører i samfunnet har en tendens til å kun fokusere på de kulturelle særegenhetene ved tvangsekteskap. Dette oppleves som problematisk, da volden – som kan være både psykisk og fysisk – kommer i skyggen. Krisesentrene skal være et sted for kvinner som trenger beskyttelse og hjelp, uavhengig av etnisitet og hudfarge. Disse informantene mener altså at krisesentrene har en styrke som skiller dem fra det øvrige hjelpeapparatet: De lar seg ikke avlede av «det kulturelle». Voldskompetansen er også deres begrunnelse for at målgruppen passer inn på krisesenteret, og at de mener at de møter mange av målgruppens behov. Spesielt trekker man fram kvinnens behov for trygghet og beskyttelse, men også hjelp til krisebehandling og praktisk bistand. Her siterer vi tre informanter:

Krisesenteret er stedet for denne gruppen, i den betydning at det er et «soft spot to land», for å være litt doktor Phil. Vi kan kriser og traumer. Vi er gode på å roe ned situasjonen, og så kan de flytte inn i en krisebolig.

De passer inn. Dette er kvinner som er utsatt for psykisk og fysisk mishandling. Det spiller ingen rolle hvilken hudfarge du har. Vold er vold. Men denne gruppa krever litt mer ressurser.

Når det topper seg, står disse menneskene helt alene og må ta alle konsekvensene selv. Hadde dette vært norske unger, så ville samfunnet sett det på en annen måte. Vi kaller det kulturforskjeller, og ser ikke volden og misbruket.

Flere av våre informanter understreker at de ikke bruker andre strategier overfor denne målgruppen, men møter deres behov med eksisterende verktøy og tiltak. Hjelperne overfører mye av sin kompetanse på partnervold til grupper som er utsatt for vold fra andre enn partner.

... men noe er spesielt?

Til tross for betydelige fellestrekk med andre beboere og individuell variasjon, er det noen temaer som informantene særlig assosierer med «tvangsek-

teskapsgruppa». For det første er disse kvinnene som oftest utsatt for vold og kontroll fra flere personer. For det andre er det ofte ikke en partner eller ektefelle som står bak volden, eller det er flere enn ektefellen. Ofte flykter kvinnen fra sin egen biologiske familie, mens andre ganger er det en kombinasjon av ektefelle og svigerfamilie, eventuelt egen familie i tillegg. For flere av kritesentermedarbeiderne kan det synes som om «tvangsekteskap» er stikkord også for de tilfeller der en kvinne blir utsatt for sanksjoner når hun ønsker seg *ut av* et ekteskap, uavhengig av om ekteskapet ble inngått frivillig eller ikke. Dette er i tråd med vår forståelse av at «tvangsekteskap» ofte blir overskrift for et bredere problemfelt, herunder tvang til å bli i et ekteskap. Videre er vårt inntrykk at informantene ikke alltid skiller mellom kvinner som er oppvokst i Norge og de som relativt nylig har kommet hit som ektefeller i et arrangert ekteskap.

Flere av informantene framhever kvinnenes ensomhet som et fellestrekk. For de fleste innebærer bruddet at de har lite eller ingen kontakt med familie og venner:

I denne gruppa er ensomheten enorm. Det tror jeg gjelder minoritetskvinnene generelt, men spesielt for de tvangsekteskapsutsatte. De mister hele sitt nettverk og blir veldig alene.

Krisesentrene oppfatter at denne målgruppen sliter spesielt med spiseproblemer og selvskading. Når det gjelder traumer og psykisk helse ellers, har de mye til felles med de øvrige beboerne på kritesenteret; de har søvnproblemer og lite struktur på hverdagen.

Et annet gjennomgående tema er at kvinnene er svært unge, og at de har spesielt store hjelpebehov. Dette er noe mange er opptatt av, men de beskriver og fortolker det forskjellig. Det varierer også om informanten snakker om de tvangsekteskapsutsatte generelt, eller kun deler av denne gruppa. Vi skal bruke litt plass på å redegjøre for denne variasjonen, både fordi informantene her bidrar med viktig kunnskap om ulike behov i botilbudets målgruppe, og fordi måten kritesentermedarbeiderne snakker om disse behovene, vitner om noen utfordringer de og andre står overfor som hjelpere.

Mange av våre informanter er opptatt av det de omtaler som «uselvstendighet» hos kvinnene, her illustrert med sitater fra fire informanter:

Fellestrekket for denne gruppa er umodenhet. Selv de i 20-åra er mindre modne enn hva alderen skulle tilsi. 18-19 åringer er ofte på en 15-årings nivå. Da tenker jeg på helt praktiske ting som å ta ansvar for seg selv. De har aldri fått lov til å ta noen avgjørelser, alle andre har bestemt for dem. Gruppa er like sammensatt som andre voldsutsatte kvinner. Men det som er et fellestrekk i behova, er at de trenger en mor.

De er unge og umodne, men oppegående. De glir ikke så lett inn i bofellesskapet her. De er så mye på farten. Hvis du er 18 år, så har du ikke levd lenge. I tillegg har de levd i et tett familiefellskap. Her hos oss får de friheten til det å ikke ha det så tett, samtidig så er de engstelige for hva denne friheten innebærer. Noen av de har ikke den praktiske erfaringen man trenger for å gå i en butikk, å lage mat osv. Vi har også opplevd at mange ikke klarer å styre pengene sine, så når måneden er slutt så har de ikke noe igjen. (...) Dette er et tilbud for voksne mennesker som trenger et sted å bo, og hjelp til å bli selvstendige gjennom dialog.

Disse kvinnene har fått med seg lite av det «norske». De er skoletapere, lite selvstendige og har opplevd mye vold. Når de kommer hit og skal være norske, blir det ofte vulgært. Superkorte skjørt osv. De kan lite, helt ned til det praktiske. Det blir fort enten eller, helt utsvevende eller helt kontrollert. Dette er typisk for folk som opplever omsorgssvikt, og kan ikke knyttes til tvangsekteskapsproblematikk alene. De har ingenting å spille på. De er kjempesårbare, og blir derfor lett plukka opp og utnyttet. Dette er omsorgssviktjentene.

Vi har ikke noe tilstrekkelig tilbud for ungdom (...). Det er viktig å se at dette også handler om tenåringer i opposisjon, og generasjonsfenomener. Her på senteret har vi ingen ungdomsarbeider. Dette er jenter som har normale ungdomsproblemer og dette ivaretas ikke her. På krisesenteret har vi kontaktpersoner, men dette er liten oppfølging i forhold til disse jentenes behov. Hver hovedkontakt har fem kvinner, og det skal være et kortvarig tilbud. (...) Jeg synes det er problematisk at de over 18 år ses på som voksne. Mange her inne er langt fra voksne. Men vold er overskriften selv om de er tvangsekteskapsutsatte.

Umiddelbart kan man bli slått av en ganske massiv tale om «uselvstendighet», som står i kontrast til andre framstillinger av minoritetsjenter som opprørere og frihetskjemper. Ser vi nærmere etter, får vi et mer nyansert bilde. Noen påpeker at avhengighet er en generell utfordring i arbeidet med voldsutsatte. Flere kvinner som har levd i voldelige og undertrykkende relasjoner, trenger hjelp til å bygge opp selvbildet sitt, og til å stole på sin egen dømmekraft. Det er også snakk om ganske forskjellige former for (u)selvstendighet. Noen snakker om kvinner som mangler praktiske ferdigheter og kunnskaper, som det å lage mat, gjøre innkjøp eller styre egen økonomi. De trekker fram at enkelte kvinner har liten erfaring med å bruke det offentlige rom, for eksempel når det gjelder å bruke kollektivtransport. Et annet, beslektet «spor» gjelder manglende kunnskap om samfunnet, ulike stønadsordninger og rettigheter, samt eventuelt også norsk språk. Andre er mer opptatt av selvstendighet i utviklingspsykologisk forstand, det å ta egne valg, se og ta konsekvenser av valg. Flere snakker om de yngste kvinnenes sårbarhet i forhold til menn, at de lett kan bli utnyttet på grunn av manglende kompetanse på grensesetting.

Også når det gjelder forklaringsmåter er bildet komplekst. Én fortolkning legger vekt på alder, der ungdomstid generelt forbindes med uerfarenhet, sterke uttrykk og store svingninger mellom det å oppleve seg selv som barn og som voksen. Andre tolker kvinnenens atferd som en reaksjon på traumer og krise. Atter andre snakker om en sårbarhet som særlig gjelder jenter fra marginaliserte familier der foreldrene ikke har ivaretatt sin rolle, det som over kalles «omsorgssvikt-jenter». Andre vil legge vekt på at det dreier seg om kvinner som har levd et isolert liv i storfamilien, der de har blitt «elsket og vernet», og dermed gått glipp av kunnskap om samfunnet. Noen snakker primært om kvinner som nylig har kommet til Norge, mens andre ikke gjør noe skille. Som regel formidler den enkelte informant et sammensatt bilde, men vi ser at flere kobler det som oppleves som uselvtendighet til sosialisering og kulturell bakgrunn. Da tenker vi på det som gjerne formuleres slik: «De har aldri tatt ansvar eller valgt selv».

Her tematiserer krisesentermedarbeiderne noe som også andre informanter er opptatt av, og som vi tror er viktig å se nærmere på. Det handler om unge kvinner som er vokst opp i kontrollerende og beskyttende familier som ikke legger vekt på å stimulere sine barn til refleksjon og individuelle beslutninger. Vi vil imidlertid advare mot at stikkord som «umodenhet», «uselvtendighet» og «ute av stand til å velge» skal dominere bildet av unge kvinner som bryter ut av voldelige og undertrykkende familieforhold, av to grunner. For det første har disse begrepene en problematisk slagside. Det blir vanskelig å forstå at et menneske som ikke er i stand til å ta et eneste valg, faktisk har klart å bryte med familien sin. For det andre går det fram av vårt materiale at det som omtales som umodenhet ofte betyr mange ulike ting, og kan forklares på ulike måter. Vi ser at mange informanter er opptatt av å formidle denne kompleksiteten og vil oppfordre til å jobbe videre langs det sporet.

Når det er sagt, er det ingen tvil om at medarbeiderne ved krisesentrene opplever noen utfordringer i møte med deler av målgruppa. Flere opplever det som frustrerende, at disse kvinnenens store hjelpebehov passer dårlig med krisesentrenes selvhjelpsideologi. De framhever at de ikke ønsker seg en rolle som «mor» eller «barnepike», og at krisesentrenes tilbud forutsetter at beboerne i stor grad klarer seg selv. Kanskje kan nettopp den opplevde kontrasten til den voksne kvinnen som selvhjelpsideologien forutsetter, være medvirkende til at de unge tvangsekteskapsutsatte framstår som en gruppe. Vi skal derfor se litt mer på denne sentrale tradisjonen i norsk krisesenterbevegelse.

Krisesenterets tilbud og utfordringer

Krisesentrene er et midlertidig botilbud for kvinner som er utsatt for psykisk og fysisk vold. Det finnes i dag 51 krisesentre med ulik organisering. Utvik-

lingen de siste årene har gått mot flere fast ansatte og mer vekt på formell kompetanse, men det er stor variasjon. Felles er at sentrene gir et lavterskeltilbud til voldsutsatte kvinner med og uten barn som har akutt behov for et trygt sted å bo.

Også i faglig og ideologisk forstand er krisesentrene en sammensatt bevegelse. Et fellestrekk er dog at de tradisjonelt har basert seg på prinsippet om hjelp til selvhjelp, eller «empowerment» som her i Krisesentersekretariatets veileder «Hjelperens rolle i arbeidet med voldsutsatte kvinner og deres barn»:

Brukermedvirkning/empowerment. Kvinnene og barna er handlende aktører i eget liv, og de skal inkluderes i arbeidet med å finne løsninger og fatte beslutninger. Hjelperen er ansvarlig for at den voldsutsatte og hennes behov er i fokus. Dette forutsetter dialog mellom partene, og at kvinnen og hennes hjelper deler den virkelighetsforståelse som ligger til grunn for videre planlegging.

Krisesentermedarbeidere er opplært til å passe seg for å overstyre kvinner i krise. De skal støtte kvinnen i hennes egen prosess med å bryte ut av en voldelig relasjon, og ikke fordømme henne om hun går tilbake. Denne motstanden mot paternalisme sitter nok i ryggraden på mange. Vi tror dette er en viktig bakgrunn for å forstå de av våre informanter som sier at de ikke ønsker å påta seg rollen som «mor». Samtidig mener vi at nettopp krisesenterets ideologi om å se kvinner som handlende aktører i eget liv, tilsier en forsiktighet i omgangen med ord som umodenhet.

Selv om vi vil advare mot å gjøre for raske koblinger mellom det som framstår som uselvstendighet og kvinnens kulturelle bakgrunn, mener vi at krisesentrenes hjelp til selvhjelp kan måtte ta ulike former, avhengig av hva slags sosiale og kulturelle kontekst kvinnen kommer fra, og hvor gammel hun er. Vi skal ikke påta oss å skissere en alders- og kultursensitiv empowermentstrategi her, men vil henviser til Elin Skogøys «Veileder for arbeid med voldsutsatte minoritetskvinner» (2008). Skogøy peker blant annet på at mange minoritetskvinner vokser opp med sterkere vekt på familieorienterte verdier enn hva som gjelder for de fleste etnisk norske kvinnene. Hun tematiserer også selvhjelpsideolegien i et kulturelt perspektiv, med vekt på balansegangen mellom å være rådgiver og veileder:

Rådgiver eller veileder. Vi har sett at individualisme, selvstendighet og uavhengighet utgjør sentrale verdier i det norske samfunnet. Disse verdiene kommer direkte til uttrykk i hjelpeapparatets «hjelp til selvhjelps-ideologi», en ideologi som legger føringer på hvordan man tenker om hva bistand er og om rollen som hjelper. (...) Kulturforskjeller gjør det både mulig og nyttig for hjelperen å veksle mellom rollen som rådgiver/ekspert og veileder. Vi har sett at i faser eller enkeltsituasjoner – særlig knyttet til en akutt bruddfase – kan det være vanskelig for kvinnen å ha oversikt til å ta viktige beslutninger eller å ivareta sin egen sikkerhet. I slike situasjoner kan man som hjelper ta rollen som eks-

pert som gir klare råd. Det samme gjelder når kvinner vurderer å dra tilbake til overgriper. Å benytte en ekspert - rolle kan gi kvinnen nødvendig trygghet i en situasjon som fortøner seg både uoversiktlig og ytterst vanskelig. I andre situasjoner, hvor kvinnen selv har større oversikt og trygghet, kan man legge mer vekt på rollen som «medreflekterende» veileder. Å veksle mellom rollene som rådgiver og veileder krever imidlertid stor sensitivitet. Å overdrive ekspertrollen kan legge hindringer i veien for at kvinnen utvikler evne og trygghet til å ta beslutninger om sitt eget liv. Å overdrive veilederrollen kan medføre at situasjonen framstår som så utover siktlig og krevende for kvinnen, at hun opplever et brudd som umulig. Målet må være at man som hjelper blir stadig mindre rådgiver og stadig mer veileder. (Skogøy 2008:51)

Skogøy går ikke i detalj på de temaene vi er opptatt av her, men veilederen gir et godt utgangspunkt for å diskutere videre. Det vil vi oppfordre krisesentrene til å gjøre, fordi vi støtter våre informanter på at de står overfor noen reelle dilemmaer. Hvordan kan man best bidra til myndiggjøring sammen med en person som i stor grad har levd et umyndiggjørende liv? Hvordan kan man se en kvinne som handlende aktør i eget liv uten å underkjenne at hun er lite trent på å ta individuelt ansvar, men svært vant til å ta ansvar for andre og fellesskapet? Og hvor går skillet mellom det som er aldersspesifikt, det som skyldes oppvekst i en sosialt marginalisert familie og det som handler om kulturforskjeller?¹⁴

Å arbeide med sorg og savn gjennom samtaler er en viktig del av krisesenterets tilbud til denne gruppen. Flere av informantene trekker frem godt miljøarbeid og samtaler med en voksenperson, som det kvinnene trenger. Et gjennomgående funn er at få anser psykolog som relevant for kvinner på krisesentrene. Hjelperne anser dette som en fase hvor kvinnen har nok med å få på plass de basale behovene og ikke er i stand til å få noe ut av terapi. Kvinner som har brutt ut av en undertrykkende og voldelig relasjon har først og fremst behov for ro, trygghet og en forutsigbar hverdag, mener mange.

Noen få skiller seg ut ved at de er positivt innstilt til å benytte seg av psykologer eller ulike former for sjelesorg. Dette knyttes gjerne til en opplevd begrensning i egen kompetanse når det gjelder målgruppens emosjonelle behov.

Ett senter har nylig ansatt en egen psykolog. Bakgrunnen er at hjelperne mente de ikke kunne løse alle kvinnenenes behov gjennom samtaler. Også i de andre intervjuene fremgår det at flere har erfaring med kvinner som sliter psykisk og emosjonelt. Vi vil spørre om dette kanskje tilsier at behovet for psy-

---

14. For øvrig viser vi til neste kapittel der vi kommer tilbake til noen av disse spørsmålene. Se også Bremer et.al. «Ungdomar och hedersrelaterat våld» for en diskusjon om forskjeller i tenåringsutvikling og familiedynamikk i et transkulturelt og utviklingspsykologisk perspektiv.

kolog i større grad ble vurdert individuelt, og ikke så generelt ble knyttet til den fasen samtlige kvinner regnes å være i. Det kan for øvrig synes som om de fleste vi har snakket med forbinder psykolog med «dyptgående», langvarig terapi der man bearbeider traumer fra fortiden, evt tilbake til barndommen. Vi vil fremheve at psykologhjelp også kan være kortvarig, nåtids- og løsningsorientert. Her og nå-fokus og nedtoning av snakk om fortid er for eksempel viktige aspekter ved tidligfase traumebehandling, slik det drives av psykolog Judith van der Weele ved Alternativ til Vold i Oslo.¹⁵

Men alt dette tar tid, og kan være vanskelig å gjennomføre innenfor et midlertidig botilbud som krisesenteret skal være. Flere er opptatt av at tilbudet ikke strekker til. Dette kan resultere i en følelse av avmakt og frustrasjon hos hjelperne. Ett krisesenter oppgir at «tvangsekteskapsgruppen» har så store hjelpebehov at de er blitt mer selektive. Når det gjelder kvinner fra andre distrikter enn senterets eierkommuner forsøker de å begrense seg til å ta i mot én kvinne om gangen. Begrunnelsen for denne ordningen er ressursproblemer:

Vi prøver å unngå å ha flere tvangsekteskapsaker her av gangen. Det er et erfaringsbasert valg (...) Dette er en gruppe som krever mye arbeid. De trenger all den oppfølgingen de kan få. Det blir for mye med to, da vil vi ikke klare å møte deres behov. (...) Det er ikke noe rart i det, det er helt naturlig at de har større behov. Det er jo helt utenkelig å måtte bryte med alt man har som betyr noe.

Det er åpenbart grunn til å ta ressursproblemet som flere sentre fremhever, alvorlig. Vi synes imidlertid det er verdt å merke seg at det er store forskjeller mellom sentrene når det gjelder hvordan dette håndteres. Vi vil også spørre hvorvidt man ved noen sentre har en generalisert forståelse av at tvangsekteskapsaker per definisjon er ekstra ressurskrevende, og om dette noen ganger står i veien for individuelle vurderinger. Disse spørsmålene henger imidlertid sammen med sikkerhetsbehovene som kvinnene har. Dette er vårt neste tema.

---

15. Weele har spesialisert seg på arbeid med voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn. Hun har blant annet samarbeidet med Oslo Krisesenter (se Weele 2007). For øvrig sier psykologer vi har snakket med at både det å jobbe med familievold og etniske minoriteter har hatt lav status eller vært ansett som «vanskelig» i fagmiljøet. Nylig ble Foreningen for interkulturell psykologi startet, noe som forhåpentlig kan styrke kompetansebyggingen og interessen. Det samme vil forhåpentlig skje når de regionale kompetansesentrene for vold og traumatisk stress (RVTS) og familievernkantorene nå skal rustes opp i forhold til tvangsekteskap og relaterte temaer, jfr Handlingsplan mot tvangsekteskap.

Sikkerhet

Vi har ikke full oversikt over krisesentrenes sikkerhetsarbeid, men vi har identifisert noen temaer som er særlig relevante i vår sammenheng. For det første handler det om hva slags overordnet forståelse av risikovurdering og sikkerhetsarbeid som legges til grunn.

Mange av våre informanter er opptatt av det de kaller å «kriseminimere». De mener at man bør sette inn sikkerhetstiltak på lavest mulig nivå. Dette er en generell innstilling som gjelder alle kvinner som bryter ut av voldelige nære relasjoner. Begrunnelsen er todelt. For det første har krisesentrene en sterk ideologisk motstand mot at offeret skal bære belastningene. Ideelt bør begrensende tiltak derfor settes inn mot overgriper, som besøksforbud. Et sentralt mål for sentrene er å hjelpe kvinnen med å «ta tilbake» sitt eget liv og det offentlige rom. Hun skal lære å håndtere trusler på en konkret og realistisk måte, slik at livet hennes ikke blir mer begrenset enn nødvendig. For det andre har krisesentrene erfaring for at det ofte ikke er nødvendig med de mest dramatiske sikkerhetstiltakene. Dette skyldes dels at truslene ikke alltid er så store, utover den første bruddfasen. Dels handler det om at man i stedet for ett «stort» tiltak, som sperret adresse, setter sammen et skreddersydd opplegg av mange «små» tiltak og forholdsregler. Denne tilnærmingen beskrives på en god måte i Krisesentersekretariatets veileder «Hjelperens rolle – i arbeidet med voldsutsatte kvinner og deres barn» utarbeidet av Kristin Berntsen ved Oslo Krisesenter.¹⁶ Her heter det blant annet:

Vår erfaring er at som hjelperer bør vi ikke bidra til å sende kvinner og barn rundt i Norge uten å ha forsøkt andre alternativer først. Konsekvensene ved å leve et liv på flukt blir tydelige i møte med kvinner og barn som har flyktet fra sted til sted i lenger tid. Det er ofte problematisk å etablere et nytt hjem og nettverk på et fremmed sted uten mye planlegging i forkant. Norge er et lite land, og ønsker forfølgeren å bruke sin tid på å finne savnede mennesker, er muligheten stor for at han før eller siden lykkes. (Berntsen 2005:28)

Felles for krisesentrene er at de kartlegger trusselbildet sammen med kvinnen. Denne kartleggingen skjer kontinuerlig, på noen sentre i strukturerte møter, på andre gjennom uformelle samtaler i hverdagen. Flere informanter advarer mot å sette inn tiltak med én gang kvinnen ankommer krisesenteret.

Sentrene skiller seg imidlertid noe fra hverandre når det gjelder hvorvidt de ser på de tvangsekteskapsutsatte som en spesiell gruppe sikkerhetsmessig. Noen sentre vil gå langt i å anlegge den samme sikkerhetsstrategien på disse som for kvinner utsatt for vold fra én enkelt partner. Andre vil hevde at «vår»

---

16. I samme heftet er en metode for flerfasert trusselvurdering presentert. Se også Skogøy (2008).

gruppe stiller i en annen kategori, der trusselnivået jevnt over er mer alvorlig. Dette kan for eksempel bety at de mener det oftere er behov for relokalisering av kvinnen:

Det er sjelden de bor hos oss lenge. De relokaliseres og drar til andre krisesentre. Vi forsøker å kartlegge sammen med dem om hvor de har nettverk. Men jeg tror ikke denne gruppa er trygg noe sted.

Flytting er et sikkerhetstiltak som krisesentrene dels knytter til den enkelte sak»: Jenta var truet i vår by, så hun måtte videre». Men flere snakker mer generelt om hva som er trygt eller utrygt for denne målgruppen. For eksempel tar enkelte sentre ikke i mot tvangsekteskapsaker fra eget distrikt fordi de mener det er for utrygt. Et annet eksempel er når noen omtaler et sentralt beliggende krisesenter som et utrygt sted for målgruppen, nærmest per definisjon: «Det ligger jo midt i byen, alle vet hvor det er». En annen dimensjon som flere nevner, er innslaget av innvandrere i lokalsamfunnet. Noen ser ut til å mene at innvandrere generelt er en risiko, som når ett senter ikke tar i mot tvangsekteskapsaker i det hele tatt under henvisning til at kommunen har for mange innvandrere. Andre understreker at man må undersøke hvorvidt det er mange personer av *samme* etniske bakgrunn som kvinnen før hun plasseres på et krisesenter.

Enkelte krisesentre har erfaringer med tvangsekteskapsaker der trusselbildet er vurdert som alvorlig av politiet. Slike saker kan imidlertid håndteres på ulike måter. Her skal vi se på to eksempler. Felles for de to sentrene er at de av sikkerhetshensyn ikke ønsker å forbindes med tvangsekteskapsaker. På krisesenter A er det kun noen få personer ved senteret og det lokale politiet som vet om at de har en tvangsekteskapsak:

Jeg kan ikke fortelle deg noe om de sakene vi har, fordi vi har egentlig ikke disse sakene her.

Hemmeligholdet begrunnes med hensynet til den enkelte beboer; at så få som mulig skal vite om kvinnens eksistens. Dessuten vil man unngå at media profilerer dem som et senter som tar i mot kvinner som er utsatt for tvangsekteskap, fordi dette kan skade sikkerheten til fremtidige beboere, både de som er utsatt for tvangsekteskap og andre. På krisesenter B, får derimot både ansatte og beboere informasjon hvis krisesenteret har en tvangsekteskapsutsatt beboer der trusselbildet er vurdert som alvorlig. Dette senteret har en generell regel om at kvinner som er utsatt for alvorlige trusler må skrive under på en kontrakt før hun får flytte inn på senteret. Kontraktens tekst lyder i sin helhet som følger:¹⁷

17. Vi har kun tatt ut krisesenterets navn.

Kontrakt for beboere som er utsatt for alvorlige trusler

Navn:

Fødselsnummer:

Jeg er gjort kjent med at Krisesenteret tar truslene mot meg svært alvorlig og gjør det de anser er nødvendig for å beskytte meg, de andre beboerne og sine ansatte på best mulig måte.

Dette innebærer følgende tiltak, som jeg herved samtykker til:

- De ansatte ved Krisesenteret kan, av sikkerhetsmessige grunner, ikke følge meg utenfor Krisesenterets område.
- Jeg kan, av sikkerhetsmessige grunner, ikke delta på Krisesenterets arrangementer/turer utenfor huset.
- Krisesenteret kan informere andre beboere om at jeg er utsatt for trusler.
- Jeg vil ikke utsette andre beboere for fare, ved å bli med dem ut eller be dem bli med meg ut.
- Krisesenteret varsler politiet v/ Gunnar Svensson i Kompetanseteamet mot tvangsekteskap om min sak – hvis politiet ikke allerede er koblet inn i saken.
- Jeg fritar Krisesenterets ansatte fra Taushetsplikten, slik at de kan utveksle informasjon om min sak med de etater de samarbeider med, for eksempel politi, advokat, Røde Kors, barnevernet, sosialkontoret e.l.

Krisesenteret, dato: .....

Underskrift .....

Kontrakten innebærer at jenta ikke får følge av de ansatte utenfor krisesenteret. I stedet får det lokale politiet en oversikt over kvinnens rutiner. Om kvinnen skal ha følge til det offentlige hjelpeapparatet, blir dette en oppgave for politiet, i den grad det er gjennomførbart. I praksis er det ikke alltid det. Det er verdt å merke seg at varsling av politiet og fritak fra taushetsplikten her stilles opp som betingelser for å få bo på senteret. Kvinnen kan bo anonymt på senteret, men det kreves at hun opphever de ansattes taushetsplikt når det gjelder sikkerhetsmessige forhold ved hennes situasjon. Det er også en forutsetning at hun aksepterer noen begrensninger i hvilke aktiviteter hun kan delta på. Begrunnelsen er hensynet til hennes egen og andres sikkerhet, både øvrige beboere og ansatte. Dette er noe daglig leder er svært opptatt av og ønsker å ta et aktivt ansvar for. Hun fremhever også at disse kvinnene ikke alltid innser hvor alvorlig truet de er, og at det derfor er senterets ansvar å få en vurdering av politiet.

Kontrakten ble i sin tid utarbeidet spesielt for tvangsekteskapsaker og brukes fortsatt mest for denne gruppen, men har også blitt brukt i noen få and-

re tilfeller. Vi er ikke sikre på om senteret automatisk regner en tvangsekteskapssak som en alvorlig trusselsak. Det er vårt inntrykk at de fleste av disse kvinnene kommer til senteret fra Kompetanseteam mot tvangsekteskap og har med seg en skriftlig trusselvurdering fra politiet. Det er forståelig om dette i seg selv bidrar til å plassere disse kvinnene i en spesiell kategori. Vi er mer usikre på om deres sikkerhetsbehov alltid vil skille seg drastisk fra de øvrige kvinnene på senteret, der det ikke er foretatt tilsvarende systematiske kartlegging fra politiets side før kvinnen kommer til senteret. Når det gjelder disse andre kvinnene er det senteret selv som samtaler med kvinnen og vurderer om politiet skal kobles inn. Vi lurer på om dette betyr at senteret har lavere terskel på å be politiet vurdere trusselbildet når de har en tvangsekteskapssak enn når det gjelder øvrige beboere? Kan dette skyldes at senteret stoler mer på egen kompetanse når det gjelder et voldsbilde de har mer erfaring med?

Flere av våre informanter som vektlegger kriseminimering, vil nok reagere på kontraktens innhold. Selv mener vi først og fremst at den gir et konkret utgangspunkt for å reise noen viktige spørsmål. Hvis man av sikkerhetshensyn er nødt til å forskjellsbehandle beboere, betyr det egentlig at senteret ikke er et godt nok tilbud? Burde man styrke det fysiske sikkerhetsopplegget på krisesentrene, eventuelt på enkelte utvalgte sentre? Og hva med sentre som ikke stiller samme betingelser for opphold og som følger alle beboere ut av huset, tar de for lett på sikkerheten? Vi har ikke gode svar på disse vanskelige spørsmålene, men vi ser et behov for en grundig diskusjon krisesentrene imellom, samt mellom sentrene, deres organisasjoner og politiet, inkludert Kompetanseteam mot tvangsekteskap.¹⁸

Det vi kanskje ser som det mest umiddelbare problemet, er hvordan det oppleves for den enkelte kvinne å bli møtt med en slik kontrakt. Da skal vi huske på at i praksis vil de fleste av disse kvinnene allerede ha en uttalelse fra politiet der det står svart på hvitt at de er utsatt for betydelig fare fra sin familie.

For øvrig påpeker flere informanter at en kvinnes ambivalens kan få konsekvenser for hennes sikkerhet. De forteller om beboere som er så redde at de ikke tør gå alene ute den ene dagen, mens de neste dag oppholder seg på områder som ikke er trygge. Medarbeiderne knytter målgruppas ambivalens til manglende erfaring, men også til reaksjoner på krisen og strategier for å takle den:

Det er veldig frustrerende. Jeg skulle ønske de kunne ta konsekvensene av egen situasjon mer alvorlig. Men jeg tror dette handler om at de ønsker å leve et normalt liv. De har en trang til å skape en hverdag der alt er normalt. Det

---

18. Her kan man også trekke inn avsnittene om sikkerhetsarbeid i NKVTS/Elin Skogøys veileder «Arbeid med voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn» (Skogøy 2008).

blir et slags fortrenningsarbeid der de ønsker å glemme egen situasjon, koble fra litt. Dette er en utfordring for oss.

Politiet

Samarbeidet med politiet når det gjelder å kartlegge trusselbildet, varierer fra senter til senter. Det er ikke så mange som oppgir at de aktivt trekker politiet inn i kartleggingen av trusselbildet, men politiet kan ha vært inne i saken før kvinnen ankommer krisesenteret. Dette skjer med kvinnens samtykke. I de tilfellene kvinnen ikke ønsker å involvere politiet, kan det hende at man henvender seg anonymt til politiet for å få råd. Krisesentrene bruker også politiet til å få informasjon om senterets lokalitet er trygt, med tanke på lokalbefolkningens etniske sammensetning, før de tar i mot kvinnen.

Kode 6

Noen av kvinnene får innvilget sperret adresse kode 6, som er strengt fortrolig adresse. Dette innebærer at adressen er sperret både overfor privatpersoner og offentlige myndigheter. Kvinnens reelle adresse vil kun være kjent for utvalgte personer i Folkeregisteret i Skattedirektoratet. For å få kode 6 må det alltid foretas en konkret vurdering av trusselbilde, og faren for straffbart forhold må være nærliggende og konkret.¹⁹ De fleste krisesentrene opplever at det holder med en uttalelse fra dem for å få kode 6, men de kan også gå gjennom advokat eller politi. Kode 6 gir rett til beskyttelse ved at andre forpliktes til å holde adressen din hemmelig. Dette er imidlertid lite verdt hvis man ikke selv er like restriktiv. Å leve på kode 6 innebærer derfor en rekke praktiske begrensninger.²⁰

Selv om krisesentrene er skeptiske til høyterskeltiltak, forteller flere om en økning i bruken av kode 6 knyttet til «vår» målgruppe. Flere opplever at kvinnene selv ønsker seg kode 6, mens de fleste hjelperne oppfatter tiltaket som en påkjenning for kvinnen, og som en falsk trygghet. Flere vektla derfor å prate med kvinnen om hvilke negative konsekvenser dette tiltaket kan få for hennes fremtid. Her trakk hjelperne spesielt frem ensomheten som kan følge av å bryte med venner, familie og hjemsted. Kode 6 setter disse problemene på spissen. Noen forteller om tilfeller der kvinnen tar kontakt med sin familie på egenhånd, uten at senteret eller andre har kartlagt om dette er sikkert for kvinnen. Dermed kobles sikkerhetsbetraktninger til krisesentrenes perspektiver på det å «jobbe med familien».

19. Folkeregisterforskriften § 37, 4.3.1994, Sentralkontoret for folkeregistrering 2007

20. Vi kommer tilbake til dette i kapittel 5.

«Å jobbe med familien»

Krisesenterbevegelsen har tradisjon for å være motstandere av mekling og forsoningsarbeid mellom offer og voldsutøver. Denne holdningen reflekteres også i våre intervjuer. Motstanden mot mekling eller andre forsøk på dialog med familien knyttes blant annet til at trusselbildet i tvangsekteskapsaker ofte anses som alvorlig. Her viser krisesentrene blant annet til kjente æresrelaterte drap som drapet på Fadime Sahindal i Sverige. En informant formulerte det slik da vi spurte om de hadde noen tiltak hvis jenta vil ha kontakt med familien:

Hvis jenta vil, så greit. Men da gjør ikke vi det. Det blir opp til henne. Her på krisesenteret tror vi ikke på mekling. SEIF er sterkt i mot mekling. De har nok erfaringsgrunnlag til å kunne mene dette, og det får vi stole på. Om kvinnene vil ha kontakt, så kan ikke vi bestemme at de ikke får lov til dette. Men vi er skeptiske til mekling uavhengig av hva jenta vil. En del av de er ganske unge og umodne. Til tross for at de gir uttrykk for engstelse, har de likevel ikke forstått trusselbildet. Plutselig er de ute på farta og blir borte en periode.

Andre informanter er mer åpne for en eller annen form for mekling når det gjelder akkurat denne gruppa av kvinner. De mener at det å bryte med biologisk familie og slekt er noe annet enn et brudd med en partner. De legger vekt på at dette bruddet er mer fatalt, og at kvinnene i mindre grad vil klare å stå ved det:

Deres bruddfase vil se annerledes ut enn for en kvinne som forlater sin partner. Her hos oss gis det lite bistand når det gjelder å følge opp bruddet. Dette innebærer at de kan komme til å dra tilbake til familien, fordi de ikke har blitt fulgt opp her, eller meklet for. (...). Å flytte folk når de er i en krise er ganske alvorlig. Forstår de konsekvensene av dette her? Det gjør neppe offeret, fordi de er i krise. Dette må man forstå, samtidig som man tar den unge på alvor. Og hva med familien? Hvem jobber med dem? Er dette de unges ansvar alene? Jeg synes vi må jobbe parallelt med foreldregenerasjonen.

Flere er som denne informanten opptatt av at noen burde «jobbe med familien». De oppfatter det som farlig om den unge gjenopptar kontakt med familien på egenhånd, samtidig som det er urealistisk å tro at hun vil klare å la det være. De fleste har imidlertid verken ressurser til eller ser det som sin rolle å hjelpe til med dialog, og de etterlyser andre instanser som kan ta dette ansvaret. Ett senter har imidlertid bestemt seg for å gå aktivt inn:

Å kutte kontakten med hele slekten og alt det som er kjent, er umulig for de fleste. Man bør heller spørre om mulighetene; kan man for eksempel prøve mekling, eller prøve å kutte kontakt i en viss periode? Det er viktig at det eksisterer en rettmulighet som ikke er farlig. Vi må være forsiktige med å

stenge alle dører. (...) Om de vil dra hjem, ja da må vi bygge opp et sikkerhetsnett. Vi gir dem telefonnumre de kan ringe og sånne ting.

Generelt jobber dette senteret for at kvinnen ikke skal forhaste seg, og de legger vekt på å snakke med henne om mulige konsekvenser. Om hun virkelig ønsker å dra hjem, går senteret aktivt inn for å kartlegge situasjonen og etablerer det de kaller et sikkerhetsnett. De kobler inn politiet og forsøker å finne ut av om det er trygt å reise hjem, og hvem i familien kvinnen kan kontakte. Hvis kvinnen flytter hjem, kan krisesenteret lage en kontrakt med foreldrene, og de avtaler tider som kvinnen skal ringe senteret på for å fortelle om hvordan hun har det hjemme. Flere av de som har flyttet hjem, benytter seg også av nettverksgruppa ved krisesenteret. Senteret oppfatter at disse tiltakene fungerer som et pressmiddel overfor foreldrene – de er klar over at krisesenteret og politiet følger med. Det er altså ikke snakk om mekling eller forsoning, mer noen forholdsregler for å forhindre at jenta blir utsatt for nye overgrep. Det samme senteret oppgir at de unngår sikkerhetsmessige høyterskeltiltak så langt det lar seg gjøre, fordi det kan stenge for den unges retrettmuligheter.

Hovedformålet med dette avsnittet har ikke vært å argumentere for eller i mot mekling eller andre forhandlingsmetoder. Vi har villet synliggjøre at slike spørsmål er en dimensjon i sikkerhetstenkningen. Mens noen sentre utelukker kontakt med kvinnens familie av hensyn til hennes sikkerhet, mener andre at det å *ikke* forholde seg til familien kan være fatalt, i de tilfeller der kvinnen ikke makter å stå i bruddet. Samtidig peker informantene på at sjansen for at kvinnen går tilbake, er særlig stor hvis hun ikke får skikkelig oppfølging.

Samarbeid med andre aktører

SEIF eller Røde Kors

I forrige avsnitt så vi at spørsmål om mekling blant annet ble besvart med en henvisning til en annen aktørs vurdering, i dette tilfellet organisasjonen SEIF. Dette ser vi i flere intervjuer, at informanter begrunner sine posisjonerer ved å henvise til de to frivillige organisasjonene SEIF og Røde Kors:

Vi bruker ikke Røde Kors her.

Hvorfor ikke det?

På grunn av mekling. Mekling har jeg ikke mye tro på. Mekling hjelper lite når familien ikke respekterer jentas krav. (...) Samarbeidet fungerer bra med SEIF. Du kan jo si at det er litt personavhengig, hvem kjenner hvem. Men slik er det jo overalt.

Krisesenteret er skeptiske til Oslo Røde Kors fordi de har oppfattet at denne organisasjonen er positive til mekling. Samarbeidet med SEIF anses som vellykket, både på grunn av organisasjonens kompetanse, men også på grunn av en faglig/ideologisk likhet i sikkerhetsvurderinger. Andre krisesentre er av samme grunner skeptiske til å samarbeide med SEIF, og derimot positive til Oslo Røde Kors. Her gjengir vi to informanter fra samme senter:

Ansatt 1: Vi er på kollisjonskurs med SEIF. Har inntrykk av at enkelte der krisemaksimerer på grunn av organisasjonens interesser. Det er viktig å ha ulike tilbud til ulike trusselbilder.

Ansatt 2: Vi er opptatt av å kriseminimere. Vi bruker tiden og snakker med UDIs kompetanseteam og Røde Kors for å komme frem til noe gunstig for den enkelte.

Disse informantene hevder at deres senter opererer med sikkerhetstiltak ut fra kvinnens konkrete trusselbilde, mens SEIF generelt «hauser opp» trusselbildet. De mener også at det sjelden er behov for å flytte kvinnen langt eller benytte seg av kode 6. Her kjenner vi igjen posisjonene fra sikkerhetsavsnittet over. Det er i denne gruppa at vi finner de krisesentrene som mener mekling kan være en del av sikkerhetstiltakene rundt målgruppen. Men det gjelder langt fra alle. Flere er opptatt av å ha nøkterne sikkerhetstiltak, men er skeptiske til mekling.

Vi ser en tendens, der krisesentrenes praksis sammenfaller med hvilke organisasjoner som formidler kvinnene til krisesenteret. Forenklet ser det slik ut: Krisesentrene som samarbeider med SEIF benytter seg mer av kode 6, og er skeptiske til mekling, mens krisesentrene som samarbeider med Oslo Røde Kors og Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, er mer skeptiske til å bruke kode 6, og noen – men slett ikke alle - er åpne for at noen bør «jobbe med familien». Her er det mange tolkningsmuligheter når det gjelder årsaksforhold. At krisesentrene som mottar jenter fra SEIF er skeptiske til mekling og positive til kode 6, kan henge sammen med at disse sakene generelt er alvorligere enn de sakene som andre sentre får fra Oslo Røde Kors. Altså at det i realiteten er forskjellige type saker man snakker om. Det kan også tenkes at SEIF og Oslo Røde Kors bare formidler sine brukere til sentre som de er på linje med ideologisk og faglig, uavhengig av trusselnivå og andre forhold i den enkelte sak. Vi skal ikke trekke noen slutninger her. Men vi anser det som viktig å synliggjøre disse posisjonene innenfor krisesentertilbudet.

At krisesentrenes sikkerhetstiltak varierer med ideologiske og faglige overbevisninger, betyr at tilbudet til den enkelte kvinne ikke kun styres av hennes behov, men også av krisesentrenes ulike vurderinger av hva hun har behov for og hvordan disse behovene bør møtes. Dette er ikke nødvendigvis et problem, men viktig å være klar over når man vurderer tilbudet som helhet. Vi synes ikke det er et mål at alle sentre skal tenke likt. Men vi mener det er

viktig for krisesentrene å reflektere sammen rundt den potensielle motsetning som ligger i argumentasjonen deres. På den ene siden understreker de betydningen av å ta utgangspunkt i den enkelte kvinnes situasjon, mens de på den annen side kan ha ganske bestemte meninger om hva som er riktig for den gruppen hun oppfattes å tilhøre – i den ene eller andre retning. Vi er imponert over hvor nyansert mange av våre informanter reflekterer rundt slike utfordringer, og vil oppfordre til at slike refleksjoner kommer flere til gode på en systematisk måte. Samtidig vil vi spørre om det er hensiktsmessig med noen felles minimumsstandarder.

Det offentlige hjelpeapparatet

Krisesentrene ønsker at kvinnen skal ha vært i kontakt med, og fått etablert kjennskap til, det offentlige hjelpeapparatet før hun forlater senteret. Dette innebærer at krisesentrene jobber utadrettet, og har tett samarbeid med andre etater.

Gjennom å dyrke nettverkene våre ser vi hvilke tjenester som finnes. Vi vet hva politiet kan tilby osv. Vi må vite om og kjenne hjelpeapparatet. Her har vi en aktiv nettverksbygging med hjelpeapparatet. Vi som krisesenter ligger litt foran de andre når det gjelder tvangsekteskap. Vi har erfaringer de har nytte av, dette deler vi gjennom møter. Vi har faste møter med politiet for kunnskapsformidling, der vi oppdaterer hverandre. Det er viktig at alle partene vet hva vi kan forvente av hverandre. For å være gode hjelpere må vi vite hva klienten kan vente seg av hjelpeapparatet.

Flere legger vekt på behovet for at ulike hjelpeinstanser samarbeider. Krisesenteret må både finne sin plass innenfor et flerkjedet hjelpeapparat, og bidra til at den enkelte kvinnen får den hjelpen de har rett på fra andre instanser:

Vår del av denne jobben er å tilby et trygt sted å være, og å ha oversikt over hjelpeapparatet. Vi må gjøre de i stand til å kunne benytte seg av det offentlige hjelpeapparatet. De fleste mishandla trenger hjelp til dette. De har fått innprenta at de ikke kan ta egne valg. Det er vår jobb å gi de tro på at de er i stand til det. Så dette er tiltak som er likt med majoriteten.

Et mål, er at det skal være etablert kontakter med sosialtjenesten innen de har flyttet. Vi er et supplement til hjelpeapparatet. Andre aktører har sine felt, og disse skal vi ikke ta over.

Tilbud etter utflytting

Mange av våre informanter understreker behovet for at noen følger opp kvinnene etter at de forlater krisesenteret. De opplever at en kvinne kan bli stående helt alene, uten nettverk og oppfølging:

Vi gir dem støtte og trygghet mens de er her, men etterpå så har de ingenting. De sitter igjen med lite eller ingen kontakt med familie. Ja, de har lite nettverk rundt seg. (...). Her har vi ikke noen som følger opp jentene. Når vi gjør dette blir det frivillig. Det hender at vi bruker av vår fritid, fordi vi kan jo ikke bare slippe dem. De er helt alene. Det er mange som gruer seg til de skal flytte herfra.

Få av sentrene tilbyr faste opplegg for beboere etter krisesenteroppholdet. Det vektlegges at krisesenteret er et midlertidig botilbud, men at kvinnen selv kan ta kontakt om hun ønsker noen å snakke med. Blant de vi har kontaktet, er det en del sentre som tilbyr samtaler, nettverksgrupper og aktiviteter for beboerne etter oppholdet. Dette er faste dager i uken, der både nåværende og tidligere beboere kan møtes. Medarbeiderne oppfatter at dette tilbudet bidrar til å dekke noe av målgruppens store behov for ettervern:

Nå har vi det sånn at alle som tilhører regionen og som er tidligere beboere, kan komme til dagsamtaler og delta i våre nettverk og aktiviteter. Vi er tilknyttet frivillige nettverksvenninner. Dette er vellykket, så vi prøver å skaffe flere. Nettverksvenninnen blir en kontakt de kan støtte seg på. Hver tirsdag og annenhver torsdag har vi kontakt med de som har flyttet inn i boliger. Tvangsekteskapsgruppa er flittige brukere av nettverkene. Vi har også organisert barnepass så de som trenger det får litt fri. Men dette er ikke nok. De bør bo sammen med flere. Denne gruppa trenger et fellesskap. Det er viktig å huske på at vi på krisesenteret ikke er vennene deres.

Slike tiltak for utflyttede kvinner bidrar til å gjøre overgangen til livet alene mindre brå. Samtidig ser krisesentrene sine begrensninger. For det første har de ikke ressurser til å følge opp, og for det andre mener de det er viktig å opprettholde en viss distanse, som hjelper og ikke venn. Krisesentrene etterlyser derfor andre oppfølgings tiltak. De påpeker også at flere av kvinnene flytter videre til andre regioner og dermed er særlig utsatt.

Ønsker for et helhetlig tilbud

Krisesentermedarbeiderne vi har snakket med, ser på krisesentrene som en startfase i et bredere bo- og støttetilbud. De mener krisesenteret som midlerti-

dig tilbud i en krisefase ville fungere bedre for målgruppen, om andre tiltak fanger kvinnen opp idet hun forlater senteret:

Til en viss grad møter vi behova de har. Det er verre med den oppfølgingen de får etterpå. Oppfølging innebærer at man drar på besøk, følger de til ulike gjøremål og er en støtteperson. Et menneske som har ansvaret for det etter at de flytter hadde vært bra.

Boligsituasjonen burde vært bedre. Det er en begrensning på hvor lenge man kan være på krisesenteret. Men når vi slipper dem, drar de til ingenting. Mange holder kontakten med oss, men det burde vært et sted vi kunne sendt de videre. En overgangsleilighet der de ansatte kan problematikken. Krisesenteret kan håndtere sjokket og å hjelpe dem til å lande, men vi trenger en myk overgang fra oss til det som kommer videre.

Men også etterpå når de drar herfra, så har de ikke noe nettverk. Det er et fravær eller et manglende mellomledd, mellom oss og livet etterpå. Hvordan skal de klare seg selv, rent praktisk og sosialt?

Våre informanter opplever at flere kvinner ikke får videre støtte etter krisesenteroppholdet. I tillegg er mange av kvinnene uforberedt på å bo alene når de flytter ut. Flere mener derfor at kollektive boformer, eller enkeltboliger tilknyttet et senter eller kollektiv, vil være et godt alternativ:

Jeg tror at behovet for å bo i et fellesskap er større enn det tilbudet som eksisterer. Det viktigste er å ta høyde for ensomheten. Flere bokollektiver er en god løsning. Da får de en mykere overgang. De får veiledning i å bo alene, lærer seg hvordan man kan sette pris på sitt eget selskap, og muligheten til å ta vare på seg selv. En del av jentene har kjæreste. Men det lureste vil være å bli uavhengig, og lære å klare seg selv før man flytter inn til kjæresten. Dette gjelder jo for alle. Man skal bo sammen med kjæresten fordi man har lyst, ikke fordi man må eller ikke klarer seg selv.

Jeg tenker litt å la Mødrehjemmet. Man har leilighetene for de som er mest redde på huset, og så kan de som har kommet lenger heller ha boliger som er tilknyttet. På huset må det være personer med kompetanse. Denne kompetansen må være flerdimensjonal, og favne kunnskap fra psykologi, barnevern, sykepleier, og lærere. Alle disse spektrene må være til stede.

Krisesentrenes tilbud til menn

Krisesenterbevegelsen i Norge har ikke tradisjon for å gi hjelp til menn, verken som ofre for vold eller som voldsutøvere. Kun ett av sentrene tar i mot menn.

Noen av krisesentrene vi har snakket med tilbyr veiledning over telefon, og noen mottar menn til samtale på senteret. Sentrene har generelt få erfaringer med at menn ringer for å få hjelp. I tvangsekteskapsaker blir dette litt annerledes, fordi kvinnene som tar kontakt med senteret, ofte har en kjæreste som i motsetning til de andre kvinnenes partnere ikke er voldsutøver. Kjæresten er ikke nødvendigvis utsatt for tvangsekteskap, men kan være truet av kvinnens eller egen familie på grunn av sin relasjon til kvinnen. Slike situasjoner kommer i nærmere inn på i kapittel 5.

Uavhengig av om krisesentrene hjelper menn selv eller ikke, henviser de dem videre, som oftest til SEIF eller Oslo Røde Kors, samt til advokater og politi. Menn og par blir også sendt videre til det ene norske krisesenteret som tar i mot menn som er ofre for vold i nære relasjoner. Vi har intervjuet en representant for dette krisesenteret, men siden senteret er umulig å anonymisere og fordi de har hatt få relevante saker, er det begrenset hva vi kan gjengi av konkret informasjon. Når det gjelder vår målgruppe, har dette krisesenteret kun tatt i mot menn som har kommet sammen med kjæresten sin. Senteret har heller ikke hatt enslige kvinner boende og har derfor kun erfaring med par innenfor målgruppen. I perioden 2005-2007 har de hatt tre par boende. Vi er kjent med at enslige menn har fått tilbud om å flytte hit, men har takket nei blant annet fordi de var skeptiske til å bo på en så liten og perifer plass.

Vår informant understreket at de generelt ikke mottar mange menn. Fra 1995 har de totalt hatt 308 kvinner og 41 menn boende på krisesenteret. At det er få menn som tar kontakt, tror hjelperen henger sammen med at terskelen er høyere for menn, når det gjelder å be om hjelp. Samtidig oppfatter senteret at det er en rekke fellestrekk mellom kvinnelige og mannlige beboere. Senterets tilbud til menn og kvinner er for øvrig ikke helt likestilt. Om det allerede bor kvinner på senteret og disse ikke vil bo sammen med menn, vil en mann bli avvist. Krisesenteret opplever spesielt at kvinner med minoritetsbakgrunn ikke ønsker å bo sammen med menn. Vi har fått oppgitt at regelen også fungerer motsatt. Hvis det først bor en mann på krisesenteret, må nye kvinner som henvender seg, enten akseptere å bo sammen med menn, eller dra til et annet senter. Dette synes uansett ikke helt ideelt og innebærer at tilbudet ikke alltid er åpent for menn. På den annen side kan det se ut som om en del unge mennesker vil kvie seg for å bosette seg så lite sentralt.

Oppsummering

Vårt overordnede inntrykk er at krisesentrene representerer et viktig tilbud til unge kvinner i en akutt krise, både som et trygt sted å bo og ved at de ansatte ser og ivaretar mange av kvinnenes umiddelbare behov.

Langt de fleste av de vi har snakket med, ser denne gruppa som en selvfølgelig del av krisesentrene målgruppe. Når de er opptatt av særtrekk er det som utfordringer til dem selv som hjelpere innen en selvhjelpsologi, eller for å peke på behov som andre instanser må følge opp. Likevel ser vi enkelte tendenser til at gruppa defineres som spesiell på en måte som er mer problematisk. I verste fall kan dette få som konsekvens at noen sentre skyver disse unge kvinnene fra seg. Særlig er vi betenkte over at enkelte sentre opplever denne gruppa som «litt på siden» av sin virksomhet.

Vi har også advart mot for enkle og generelle framstillinger av de yngste kvinnene som «uselvstendige» og «umodne». Her bør krisesentrene stå fast på sin tradisjon med å behandle hver kvinne individuelt, og å se kvinnene som «handlende aktører i eget liv». På den annen side bør man ta på alvor sentrenes bekymring for de yngste kvinnene. Det gjelder blant annet kvinner som brått står helt alene etter å ha vokst opp i tette familiefellesskap, og som trenger støtte i en myndiggjørings- og voksengjøringsprosess. For dem kan krisesenteret være et nødvendig sted å være i en kort akutt fase, men de vil raskt ha behov for et sted med tettere psykososial oppfølging. Et sentralt funn i intervjuene med krisesentrene er med andre ord at det er behov for bo- og støttetilbud som er spesielt utviklet for denne gruppen.

Et annet spørsmål er hvor langt krisesentrene selv skal gå i å tilpasse seg de yngste kvinnene. Vi vil oppfordre sentrene til å vurdere hva de kan gjøre innen rammen av sitt mandat, men er enige i at et midlertidig botilbud ikke kan forventes å drive langsiktig endringsarbeid. Videre anbefaler vi en noe mer nyansert tilnærming til psykologisk hjelp, både til hva det kan være, hvem som kan ha nytte av det, og når.

Sentrene har noe ulike tilnærminger til sikkerhet. Noen går langt i å mene at «tvangsekteskapgruppa» er *generelt* mer trusselutsatt enn andre kvinner, enten de da sammenligner med etnisk norske kvinner eller kvinner utsatt for partnervold på tvers av etnisk bakgrunn. Det kan se ut som de gjør et skille mellom (mindre farlig) partnervold og (mer farlig) vold fra biologisk familie og slekt. Andre ser ut til å være *så* skeptisk til å gjøre denne gruppa til noe forskjellig fra andre beboere, at de nærmest benekter *enhver* forskjell. Begge posisjoner er problematiske ved at de risikerer å komme i konflikt med målsettingen om individuell vurdering. Det aller verste som kan skje, er selvsagt at en kvinne blir drept eller forsvinner fordi trusselen ble undervurdert. Men det er også et problem om en kvinne lever med flere begrensninger og større frykt enn nødvendig. Vi vil anbefale at sikkerhet i størst mulig grad vurderes og håndteres individuelt. Samtidig vil vi spørre om det kan være nødvendig å styrke den fysiske sikkerheten på enkelte sentre, med sikte på å møte behovet til særlig trusselutsatte kvinner.

To overordnede spørsmål blir altså: Kan en generalisert forståelse av «tvangsekteskapsgruppa» – både når det gjelder sikkerhet og oppfølgingsbehov - komme til å forhindre individuelle vurderinger? Og kan slike forforstå-

elser medføre at enkelte sentre er tilbakeholdne med å motta kvinner som assosieres med tvangsekteskap?

Til slutt vil vi slå fast at de ansatte ved krisesentrene åpenbart har evne til og interesse for å utvikle seg, og fange opp nye behov hos sine beboergrupper. Mange har allerede videreutdannet seg for å lære mer om tvangsekteskap og om minoritetskvinner generelt, men flere etterlyser mer kompetansebygging og erfaringsutveksling mellom krisesentrene. Flere informanter trekker fram satsingen mot menneskehandel som et eksempel til etterfølgelse. Spesielt ser de en overføringsverdi fra Rosa-prosjektet²¹, når det gjelder systematisk kompetanseutvikling, samt koordinert innsats overfor ofrene på et nasjonalt nivå.

---

21. Rosa er et nasjonalt prosjekt som drives av Krisesentersekretariatet på oppdrag fra Justisdepartementet. Se www.rosa-help.no.

Bokollektivet

I dette kapitlet ser vi på Oslo Krisesenters spesielle tilbud til unge kvinner med minoritetsbakgrunn, herunder kvinner som er utsatt for eller trues med tvangsgifte. Det dreier seg om et tidligere, nå nedlagt bokollektiv og et nyåpnet tilbud etter samme lest. Det tidligere bokollektivet er allerede dokumentert av Oslo Krisesenter selv (Skogøy 2003, Oslo krisesenter/Thon udatert, se også Østby 2004), og evaluert av Malin Paust (2002). I stedet for å bruke mye plass på å gjengi tidligere rapporter, vil vi særlig bruke kunnskapen om det forrige kollektivet som bakgrunn for å diskutere det nye. Innledningsvis gir vi en kort oversikt over tilbudenes historie. Så går vi nærmere inn på innholdet og utformingen av de to kollektivene, med vekt på sikkerhet, oppfølging og reetablering.

Fra «gammelt» til «nytt» bokollektiv

Bokollektivene for minoritetskvinner har sin forhistorie i «Brobyggerprosjektet» som ble startet på Oslo krisesenter i 1999 (Nilsen og Prøis 2002). De ansatte på senteret observerte at flere kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn slet spesielt med å gjennomføre sitt ønske om å forlate overgriper etter krisesenteroppholdet. Dette gjaldt både kvinner som hadde vært utsatt for partnervold og de som var truet med vold og tvang fra sin biologiske familie. Særlig kvinner som hadde kort botid i Norge og de som hadde vært isolert av familien, var i fokus. Disse kvinnene hadde store hjelpebehov i reetableringsfasen, både fordi de hadde mistet hele sitt sosiale nettverk etter bruddet med voldsutøver(ne), og fordi de manglet grunnleggende kunnskap om det norske samfunnet og hjelpeapparatet. Brobyggerprosjektet bekreftet at flere av kvinnene trengte tett og langvarig oppfølging. De trengte ikke bare beskyttelse, men mye praktisk hjelp og psykososial støtte. Dette var behov som var vanskelig å møte innenfor krisesenterets rammer, men som man mente kunne ivaretas i et kollektivt botilbud. Mai 2000 ble Bokollektivet opprettet som et treårig pro-

sjeikt innen rammen av Brobyggerprosjektet, for seinere å bli en avdeling direkte under Oslo Krisesenter (Skogøy 2003).

Kommunal- og regionaldepartementet, Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet og Oslo kommune finansierte prosjektet sammen i en treårsperiode, fra 2000-2002. Fra 2003 overtok Oslo krisesenter selv ansvaret for finansieringen. Bokollektivet var ment som et midlertidig prosjekt, men ble forsøkt videreført som en del av senterets ordinære drift. Da man ikke lyktes å skaffe tilstrekkelig finansiering besluttet Oslo Krisesenter å legge kollektivet ned i desember 2004. Oslo Røde Kors og Bymisjonen tilbød seg i siste liten å ta over driften og videreutvikle modellen i fellesskap. Forutsetningen var at myndighetene videreførte og styrket sin finansiering av tiltaket. Det var imidlertid ikke mulig å få til en løsning innen tidsfristen som gjaldt på det tidspunkt.

Et par år senere tok så Barne- og likestillingsdepartementet et initiativ som endte med at Oslo Krisesenter påtok seg å etablere et tilsvarende tiltak. Det nye bokollektivet hadde sin offisielle åpning 8. oktober 2007. Da hadde de første beboerne allerede vært på plass siden august. Bokollektivet er finansiert innen rammebevilgningen til Oslo Krisesenter, og med samme finansieringsmodell som for krisesentrene generelt, noe som lover godt for prosjektets bæredyktighet.²² En plass i bokollektivet, inkludert husleie, strøm og oppfølging, koster 5500 kroner per måned. I de neste avsnittene skal vi se nærmere på hvordan tilbudet er organisert.

Først skal vi imidlertid knytte noen kommentarer til oppstart og finansiering av det første Bokollektivet. Bevilgningen ble sikret i en ad hoc beslutningsprosess der daværende justisminister Odd Einar Dørum og byråd Erling Lae engasjerte seg personlig. Vi har ikke studert denne prosessen inngående, men har grunn til å tro at dens ad hoc karakter har hatt noen konsekvenser det er viktig å trekke lærdom av:

1. Uten personlig engasjement og direkte inngripen fra sentrale politikere ville neppe Bokollektivet kommet på plass så raskt, og muligens ikke i det hele tatt. Hastverket som fulgte den sterke viljen var sannsynligvis en viktig årsak til at bevilgningen ble liten. Det ble vurdert at *noe* var bedre enn ingenting.
2. Det at initiativet ble tatt ovenfra og utenom vanlige prosedyrer, medførte at prosjektet ikke ble forankret i forvaltningen og fagetatene i stat og kommune. Sannsynligvis har dette hatt noen uheldige konsekvenser ved at en del relevante aktører ikke har fått det nødvendige eierskapet til prosjektet.

---

22. I henhold til standardmodellen for finansiering av krisesentrene, bidrar Oslo kommune med 20 prosent av etablerings- og driftskostnadene, og staten bidrar med 80 prosent.

3. Bokollektivet hører for øvrig til rekken av tiltaksområder der kampen mellom hva som er en kommunal oppgave og et nasjonalt ansvar kan resultere i at tiltaket enten ikke blir iverksatt eller at det ikke får nok ressurser. Her lyktes man å få til en samfinansiering, men det viste seg å være et skjørt vedtak.

Det kan synes som unødvendig å dvele ved «snøen som falt i fjor». Vår begrunnelse for å se tilbake på denne prosessen, er at det gir bakgrunnskunnskap for å vurdere en del av våre informaners forestillinger om det gamle Bokollektivet. Det er påfallende mange som målbærer synspunkter på dette tilbudet uten å ha førstehånds kjennskap til det. Dette gjelder kanskje særlig når det er snakk om sikkerheten ved kollektivet. Her har vi merket oss en tendens til å bygge ganske sterke påstander på annen- eller tredjehånds anekdoter om enkeltepisoder. Det kan se ut som om disse kan ha bidratt til at prosjektet ikke ble sikret tilstrekkelige midler til å bli bærekraftig over tid. I stedet ble altså bokollektivet nedlagt på et tidspunkt da våre naboland var i startgropa med å opprette lignende tilbud.

På denne bakgrunn vil vi oppfordre bevilgende myndigheter til å vise aktiv interesse for det nye Bokollektivets innhold og kvalitet, for eksempel gjennom deltakelse i referansegrupper og gjennom evalueringsvirksomhet. Tilsvarende vil vi anbefale at Oslo Krisesenter og Bokollektivet selv er så utadventd som det er forsvarlig å være innen de rammer som ressurser og sikkerhetshensyn tillater.

Organisering

Rammebetingelser, bemanning og kompetanse

Det tidligere bokollektivet leide lokaler av den diakonale stiftelsen på Lovisenberg. Selv om kollektivet var lokalisert nær Oslo sentrum, lå det på et skjermet og stille område, noen etasjer over bakkenivå i en bygning med annen virksomhet i de andre etasjene. Bokollektivets lokaler rommet sju beboerrom, to bad, en stue, et kjøkken og kontor. *Det nye bokollektivets* beliggenhet vil av sikkerhetsgrunner ikke bli nærmere omtalt.²³ Kollektivet har fem beboerrom, en åpen kjøkken- og stueløsning, et møterom, to bad, to toaletter, ett vaskerom og kontor, samt personaltoalett. Lokalene er preget av å ligge i en loftsleilighet med skråtak og særlig beboernes stue kan virke noe trang.

Det gamle bokollektivet hadde svært begrenset bemanning. I mesteparten av perioden hadde man 1 ½ stilling, mens det i en periode var 2 ½ på grunn av

23. Beslutningen er tatt av Barne- og familiedepartementet i samråd med Bokollektivets leder.

et prosjekt for oppfølging av utflyttede kvinner (Oslo Krisesenter udatert). I tillegg knyttet man til seg en rekke frivillige. De frivilliges deltagelse og tilgjengelighet var imidlertid lite forutsigbar, og Paust påpeker problemene med å bygge opp en fast arbeidsfordeling (Paust 2002). De ansatte hadde kun arbeidstid på dagtid, men man hadde et visst system med bakvakter på kvelds- og nattetid. Staben i bokollektivet hadde variert kompetanse. Leder var sosialantropolog med videreutdanning i arbeid med voldsutsatte.

Både Paust og Skogøy problematiserer den lave bemanningen og manglende døgnbemanning. Dette er også en entydig konklusjon fra våre intervjuer, både med de som var direkte involvert og de som sto utenfor driften av kollektivet: Det er bred enighet om at det burde vært langt bedre bemannet, både av hensyn til kvaliteten på tilbudet til beboerne og de ansattes arbeidssituasjon. Dilemmaet den gang var at prosjektbevilgningen ikke ga rom for flere ansatte, samtidig som tilbudet ble opplevd som viktig og meningsfylt for de som bodde der. Spørsmålet er om driften var forsvarlig, eller om man burde lagt ned prosjektet tidligere. Vi vil ikke påta oss å gi et entydig svar, men vi konstaterer at ressursmangel ikke satte beboernes fysiske sikkerhet i alvorlig fare (se under).

Det nye bokollektivet har en leder og fire ansatte som jobber dag og kveldsvakter, samt i helgen. I tillegg kommer en nattevaktordning. Kompetansen er overveiende sosialfaglig, noe som er et bevisst valg. Leder er utdannet barnevernspedagog og familieterapeut, med videreutdanning i barne- og ungdomsvern samt barnevern og etniske minoriteter. De ansatte er kontaktperson for hver sin beboer, noe som betyr et helhetlig oppfølgingsansvar.

I sin evaluering av det gamle bokollektivet etterlyste Paust mer faglig veiledning av de ansatte og bedre utnyttelse av kompetanse utenfor bokollektivet. Det nye kollektivet har nylig inngått en veiledningsavtale med et familievernkontor. For øvrig oppleves samarbeidet med Oslo krisesenter som fruktbart. Bokollektivet og krisesenteret har blant annet en felles fagdag en gang i måneden der eksterne fagfolk inviteres til foredrag og diskusjon.

Beboere

Både det forrige og det nye kollektivet er tilbud til unge kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn som ikke har barn. Målgruppen ble i sin tid beskrevet som todelt, der den første gruppen var kvinner som var oppvokst i Norge og utsatt for eller truet med tvangsekteskap. Den andre besto av relativt nyankomne kvinner, hvorav flere fortsatt oppholdt seg i landet på et gjenforeningsgrunnlag, og som ble mishandlet av partner og/eller svigerfamilien. Målgruppen for

det nye kollektivet beskrives som følger i brev fra Byrådsavdeling for velferd og sosiale tjenester:²⁴

Bokollektivet skal ta imot og gi tilbud til minoritetskvinner som er på flukt fra familien grunnet tvang, trusler eller vold, herunder tvangsekteskap enten før eller etter inngått ekteskap. Målgruppen er kvinner som trenger mer oppfølging og over noe lengre tid enn det kritesenteret normalt er ment å skulle tilby.

I det første kollektivet var det som nevnt plass til sju kvinner. I hele driftsperioden hadde man til sammen 28 kvinner boende, hvorav 14 var utsatt for tvangsekteskap, og 14 «nyankomne». Gjennomsnittlig botid for de nyankomne var 7,8 måneder, mot 2,8 måneder for de som var utsatt for tvangsekteskap. Man fikk henvendelser fra i alt 35 kvinner som av ulike grunner ikke flyttet inn. De fleste beboerne ble henvist av Oslo Kritesenter. Ellers kom kvinnene gjennom andre kritesentre, barnevernet, frivillige organisasjoner eller sosialkontor.²⁵ Man hadde til tider problemer med å få beboere, særlig i begynnelsen. Paust (2002) forklarer dette dels med at tilbudet var for lite kjent, men peker også på at noen mente målgruppen ikke ønsket å bo kollektivt. Fangen (2002) skriver i sin evaluering av tiltakene mot tvangsekteskap at andre deler av hjelpeapparatet valgte å ikke henvise til bokollektivet fordi de ikke opplevde det som sikkert nok. Fangen tok ikke selv stilling til sikkerhetsnivået. Hun intervjuet heller ikke representanter fra Oslo Kritesenter.

Det nye kollektivet har fem plasser. I løpet av høsten 2007 bodde det ni kvinner i kollektivet, fem oppvokst i Norge, tre «nyankomne» og én kvinne kategorisert som «annet». Beboerne har søkt seg inn via Oslo kritesenter, Kompetanseteam mot tvangsekteskap og Oslo Røde Kors. Per januar 2008 sto tre kvinner på venteliste. De ansatte antar at langt flere ville søkt om plass, dersom tilbudet var bedre kjent. Kollektivet tilbyr også dagsamtaler der de gir råd og veiledning. Fire kvinner har benyttet seg av dette.

Beboerne kan bo i kollektivet så lenge de ønsker det, og så lenge de ansatte vurderer det som nødvendig. To beboere har per februar 2008 bodd i kollektivet siden det åpnet i august 2007. Botiden til de som har flyttet ut varierer fra noen dager til et par måneder. Noen av disse kvinnene har flyttet videre til andre kritesentre, mens andre har flyttet i egen bolig i Oslo eller andre steder i landet.

I motsetning til det gamle, opplever dagens kollektiv stor etterspørsel. At man i dag har noe færre plasser tilgjengelig (fem mot tidligere sju) er ikke

24. Brev av 18.1.06 til Barne- og familieetaten. Den samme formuleringen går igjen i statsråd Bekkemellems tale ved åpningen av Bokollektivet.

http://www.regjeringen.no/nb/tidligere_statsraader/minister/taler_artikler/2007/Apning-avnytt-bokollektiv-for-minoritets.html?id=485013&epslanguage=NO

25. Samtlige opplysninger er hentet fra Skogøy 2003.

eneste forklaring på at man nå opererer med venteliste. En annen årsak er sannsynligvis generelt større oppmerksomhet omkring målgruppen, og at flere derfor både ber om og tilbyr hjelp. I tillegg har dagens kollektiv et større nedslagsfelt enn det forrige, på grunn av bedre bemanning. Det gamle bokollektivet tok kun i mot kvinner som var over den mest akutte krisen.

Todelt målgruppe: Før og nå?

I evalueringene av det første bokollektivet var man opptatt av at «de tvangsekteskapsutsatte» og «de nyankomne» ikke passet så godt sammen. Slik vi forstår det, lå hovedforskjellen ikke nødvendigvis på det å bli utsatt for tvangsekteskap eller ha giftet seg frivillig, men i hvorvidt kvinnen var oppvokst i Norge eller ikke. Ett problem var at de som var oppvokst i utlandet hadde andre moralske standarder enn de som var oppvokst i Norge, slik at de «nyankomne» kunne snakke nedsettende om de norske når det gjaldt seksuell ærbarhet. Ifølge Paust oppsto det konflikter mellom kvinnene på grunn av slike forskjeller, men også fordi kollektivet manglet bemanning og kompetanse for å tilrettelegge for et velfungerende fellesskap (Paust 2002). Paust anbefalte at man ikke blandet de to gruppene. En informant sa dette, da vi spurte om hennes tidligere erfaring med de to gruppene:

De to gruppene passet ikke sammen. Jeg anbefaler ikke dette videre. Det fungerte bra i noen perioder, men dette var unntakene. De to gruppenes behov er jo forskjellige. De nyankomne trenger mer hjelp enn de som er utsatt for tvangsekteskap. De kjenner ikke Norge. Dette er også en større gruppe rent kvantitativt, men de er likevel usynlige i media. Det er flere av denne gruppen innom krisesentrene enn de som er utsatt for tvangsekteskap.

Det nye kollektivets målgruppe er definert bredt fra bevilgende myndigheters side (se sitat over). Her gjøres ikke noe skille med hensyn til botid i Norge eller andre bakgrunnsforhold, snarere er fokus på behovet for oppfølging. Kollektivet skal være for minoritetskvinner som «trenger mer oppfølging og over noe lengre tid enn det krisesenteret normalt er ment å skulle tilby». Vi er ikke kjent med andre kriterier for inntak. Anbefalingen om å skille mellom nyankomne og de som er oppvokst i Norge er med andre ord ikke tatt til følge. I våre samtaler med det nye kollektivet får vi da også et noe mer sammensatt bilde. Erfaringen er at skillet mellom nyankommen og oppvokst i Norge ikke er det eneste eller mest vesentlige. Sosial bakgrunn og om man er oppvokst i by eller på landsbygda har også mye å si. På den annen side er ikke forskjeller og spenninger i en bogruppe nødvendigvis et problem. Det kan også gi noen muligheter, om det utnyttes bevisst. Kollektivet jobber for eksempel mye med toleranse og respekt for andres og egne valg. Å ta rom og si fra når man er sint eller lei seg, er noe flere av kvinnene har lite erfaring med.

I kollektivet får de trene på å sette egne grenser innenfor trygge rammer. Med styrket personalressurs har det nye kollektivet gode muligheter for å jobbe bevisst med fellesskapet i boligen, både for å forhindre destruktive konflikter og utnytte beboernes ulikheter til vekst og utvikling.

For øvrig passer målformuleringen for Bokollektivet med vårt råd fra innledningskapitlet om å definere målgruppa bredt. Det er viktig at dette kommer entydig fram utad, slik at kollektivet ikke særlig assosieres med tvangsekskap. Generelt er vi enig i at det er behovet for hjelp som må være inngangsporten. Det kan likevel være nødvendig å tenke differensiert når man utformer det enkelte bo- og støttetiltak, slik at hjelpen blir best mulig. Vi ser at Bokollektivet kan komme til å stå overfor noen utfordringer i en situasjon der de har flere søkere enn plasser. Skal, for eksempel, inntak bestemmes ut fra hensynet til å lage et mest mulig optimalt bomiljø, eller skal man prioritere etter hvem som har mest behov for hjelp, i en eller annen forstand? Da er det interessant at ovennevnte informant synes å definere de nyankomne som *generelt* mer sårbare og hjelpetrengende enn de kvinnene som er oppvokst i Norge. Dette er en oppfatning som deles av flere. Selv vil vi anbefale at man i større grad skiller mellom *ulike behov* for hjelp, noe som kan være et argument for å «spisse» bo- og oppfølgingstiltak. Dette vil være lettere jo flere alternative boformer som finnes. Vår entydige konklusjon er at det er behov for flere tilbud som Bokollektivet. Det kommer vi tilbake til.

Sikkerhet

Alle som vil bo i bokollektivet må gjennom en trusselvurdering i samarbeid med politiet. I praksis har man mest brukt politiets representant i Kompetansteamet mot tvangsekskap. Kartleggingen skjer i samarbeid med kvinnen og hennes hovedkontakt. Slik får de ansatte hjelp til å vurdere om kvinnen trenger følge utenfor huset og hvor det er trygt å oppholde seg. I tillegg til trusselvurderinger, brukes politiet til å få voldsalarm, besøksforbud og anmeldelser. I ett tilfelle har politiet også tatt aktivt initiativ overfor foreldrene til en kvinne, med sikte på å roe ned trusselbildet. Politiet informerte om at jenta hadde det bra, og ga beskjed om at politiet fulgte med i saken. På denne måten ønsket man å forebygge at familien forsøkte å finne jenta.

Kollektivet har sikkerhetstiltak som videoovervåkning og taushetsplikt for alle beboere og ansatte. Den enkelte kvinne kan ha voldsalarm, sperret adresse og besøksforbud. I tillegg er hjelperne opptatt av å lære beboeren sikkerhet i praksis. Kvinnene får hjelp til å finne helt konkrete strategier for hvordan de kan bruke det offentlige rom på en tryggest mulig måte. For eksempel får kvinnen råd om å gå inn i nærmeste butikk om det stopper en bil, og å variere hvilken vei hun tar til skole og jobb. De ansatte på bokollektivet følger kvin-

nen til banken, butikken og andre steder om dette er nødvendig, eller kvinnen ønsker det. Da går beboeren innerst på fortauet. Om en beboer ikke bør eller ønsker å bevege seg utendørs, kan en annen beboer handle for henne. Å hjelpe kvinnene til å praktisere sikkerhet i hverdagen er et viktig ledd i å hjelpe dem med å etablere et eget liv. Samtidig som kvinnene selv skal bli i stand til å verne om egen sikkerhet, påpekes behov for dialog med de ansatte. Som nevnt i forrige kapittel, kan kvinnene være ambivalente, og de tar ikke alltid egen sikkerhet på alvor:

Sikkerheten vurderes hele tiden i samarbeid med kvinnen. Den ene dagen kan hun være fryktelig redd for nesten alt, den neste dagen er hun uredd og vil dra på klubb. Så selv om de skal passe på seg selv, er det viktig at dette gjøres i dialog med oss (...). Vi hadde en episode der noen av jentene ville på diskotek. Vi definerte ikke dette som sikkert, slik at vi brukte veldig lang tid på å snakke om hvorfor det ikke var trygt for dem på det stedet. Det som til slutt skjedde var at de alle trakk seg én etter én. De så argumentene, og forstod selv hvorfor diskoteket ikke var bra.

Til forskjell fra krisesentrene, har man i bokollektivet mer tid til slike samtaler. Hvis en beboer er i ferd med å gjøre noe risikabelt, som for eksempel å dra på diskotek, blir det satt av mye tid på å diskutere mulige scenarier og konsekvenser. Samtidig er det en balansegang. De ansatte mener det er viktig at botilbudet ikke blir et fengsel. Å isolere seg inne i leiligheten må unngås så langt det lar seg gjøre. Derfor jobbes det mye med å finne arenaer der beboerne er trygge.

En boligs beliggenhet er et viktig tema i sikkerhetssammenheng. Det gamle Bokollektivets sentrale beliggenhet var én av grunnene til at dette tilbudet var omdiskutert. Mens noen så beliggenheten som en direkte risiko, mente andre at det ikke var noe problem. Vi kommer tilbake til en mer generell diskusjon om beliggenhet og sikkerhet i kapittel 5. For øvrig kan vi opplyse at de ansatte ved det nye Bokollektivet så langt kun har opplevd én episode der familien har oppsøkt en beboer. Dette førte til at jenta ønsket å flytte. Bokollektivet brukte da tid til å planlegge flytting, kontakte sosialkontor og finne ny bolig etc. Også det tidligere bokollektivet hadde få eksempler på at kollektivets beliggenhet var et sikkerhetsproblem. Til gjengjeld har vi som forskere hørt om disse få episodene fra mange, og i ulike versjoner. Vi er helt enige i at sikkerhet må tas svært alvorlig, men slike anekdotiske data kan lett blåses opp på en måte som ikke tjener saken.

Metoder og tilnærminger

Nå skal vi se nærmere på hva slags praktisk og psykososial støtte de ansatte mener beboerne trenger, og hvordan de opplever at denne ivaretas innenfor bokollektivet.

Det første bokollektivet skulle videreføre Brobyggerprosjektets mål om å hjelpe kvinnen å bli i stand til å mestre en selvstendig tilværelse i det norske samfunnet etter et brudd med familien. I tillegg var et viktig delmål at kvinnen skulle oppnå et godt forhold til familien, der det var mulig. Det nye kollektivet har de samme ambisjonene å hjelpe kvinnen til å leve et selvstendig liv. De synes noe mer tilbakeholdne når det gjelder familien.

I sin evaluering av det gamle kollektivet framhever Paust (2002) forskjellen mellom krisesentrenes beboertradisjon og Bokollektivet. Krisesentrene har tradisjon for å være et botilbud der beboerens utvikling avhenger av eget initiativ, framhever Paust, slik vi også så det beskrevet i vårt forrige kapittel. De ansatte skal bistå kvinnene i praktiske oppgaver og tilby samtaler om hun ønsker det. Dette skiller seg fra en tilnærming der botilbudet forstås mer som et terapeutisk samfunn. Her involverer de ansatte seg aktivt og metodisk i beboernes utvikling, også uavhengig av beboerens eget initiativ. Paust mener Bokollektivets ambisjoner gikk mest i retning av terapeutisk samfunn, men at man ikke hadde ressurser til å realisere denne tilnærmingen. Dessuten, hevder Paust, hadde de ansatte et uavklart forhold til forskjellene mellom de to tilnærmingene, slik at de manglet metodiske verktøy for at fellesskapet ble et middel til å styrke kvinnen.

Ved det nye Bokollektivet har de klare meninger om hva slags botilbud dette skal være:

Kvinnene har nok erfaringer med å bli fortalt hva de skal gjøre, jeg vil at dette stedet skal være annerledes. Jeg vil unngå regler og lydighet så langt det går. Mange institusjoner er helt motsatt, der er det viktig med regler og konsekvenser. Jeg mener at de ansatte ikke tar nok ansvar i et slikt system. Jeg tror på en involverende arbeidsmetode, den gir mest grobunn for utvikling. Jeg er delaktig i alt som skjer, samtidig som jeg gir mye av ansvaret til jentene. Men de må snakke med meg om konsekvensene av valgene de tar. Det nytter ikke å overlate ansvar uten å følge opp resten. Vi må også snakke om konsekvensene, og hvilke valgalternativer de har. Man kan ikke la dem være alene med dette. Dette er annerledes enn en regelstyrt foresattrolle, der jeg forteller jentene hva som er rett eller galt. Den rollen liker jeg ikke. Jentene er først og fremst personer som jeg har stor respekt for, ikke beboere. Dette er sterke jenter med ufattelige historier bak seg.

Du kan si at vi jobber ut fra prinsippet «fra lydighet til ansvarlighet». Det handler om at den sosiale ansvarligheten er veldig godt utviklet hos kvinnene, mens de ikke er så trent i det personlige ansvaret. Motsatsen til lydighet blir

gjerne ulydighet, mens vi trener på personlig ansvar. Vi jobber blant annet mye med at det å si ja til seg selv kan innebære å måtte si nei til andre. Hva betyr det å gjøre gode ting for seg sjøl, spør vi. For eksempel hvis du er sliten eller har feber, og du helst bare vil ligge hjemme på sofaen, så kan det bety at du må klare å si nei når kjæresten ringer og vil ha deg med på diskotek. Egenomsorg er noe vi snakker mye om. Å kjenne etter hva som er bra for meg. Og så driver vi en del realitetsorientering i forhold til hva som er vanlig i norske hjem. Noen av jentene har urealistiske forestillinger om hva etnisk norske foreldre tillater sine barn i ungdomstida.

Informantene er kritiske til en regelstyrt tilnærming. I stedet argumenteres det for en involverende arbeidsmetode. Man ønsker ikke å videreføre kvinnens erfaring med å bli fortalt hva som er rett og galt, men heller styrke kvinnens egen stemme og refleksjon gjennom dialog. De ansatte bruker derfor mye tid på å hjelpe kvinnene å kjenne etter og uttrykke hva de føler, finne ut hva de vil i motsetning til hva andre mener at de bør, og å sette egne grenser. Dette er en tidkrevende prosess. Tilnærmingen har elementer av krisesentrenes hjelp til selvhjelpsprinsipp, samtidig som det er noe mer, eller noe annet. Den har felles trekk med den involverende og fleksible metoden Paust (2002) anbefalte i sin evalueringsstudie, og som tidligere leder Skogøy hadde ambisjoner om å benytte seg av. En felles betegnelse er empowerment.

Noen av beboerne har slitt med selvskadning eller andre alvorlige psykiske symptom før de flyttet inn. Erfaringen er at ting stabiliserer seg når de får ro og trygghet i kollektivet. Man vurderer hele tiden om det trengs ekstern hjelp og har møter med andre hjelpere for å gi kvinnene et best mulig tilbud. I det siste har kollektivet opprettet samarbeid med Aker familievernkontor, både med henblikk på psykologoppfølging av beboere og veiledning av personale.

Struktur og nettverksbygging

De ansatte i det nye Bokollektivet har erfart at en god døgnrytme hjelper i forhold til nedstemthet, depresjoner og tiltaksløshet, som man i perioder ser hos beboerne. Det er derfor utviklet en ganske strukturert hverdag med felles aktiviteter. Dagen starter med felles frokost. Ellers har hver ukedag én fast aktivitet. En dag er bagedag, en annen satt av til beboermøte, mens en tredje er det yoga med avslapningsøvelser. I tillegg har de hatt kurs med ulike temaer som «hva er vold, vanlige reaksjoner på vold» og «hva er en god venn?» Planlagte tema er blant annet: Kropp og helse, førstehjelp, økonomi og selvutvikling. I tillegg til individuelle handlingsplaner, lager den enkelte beboer sin egen ukeplan sammen med hovedkontakten sin. Planen kan for eksempel inneholde møte med sosialkontor eller advokat, plan for lesing til eksamen, norskkurs, trening, svømming, jobb, følge opp økonomi, jobbsøking eller leilighetsjakt. Det er et mål at beboerne skal bruke tiden i Bokollektivet aktivt

for å legge et best mulig grunnlag for sitt videre liv. De ansatte understreker behovet for å balansere mellom en fast struktur som hjelper kvinnene å holde oppe et visst aktivitetsnivå og ikke «dra hverandre ned» når de sliter emosjonelt, og at kvinnene skal forberede seg på et liv på egenhånd.

Selv om det var en del konflikter mellom beboerne i det tidligere bokollektivet, opplevde de ansatte at beboerne viste mye omsorg for hverandre. Gjennom andres erfaringer fikk de en bevissthet om at de ikke var alene om problemene, noe som kan bidra til mestringfølelse (Skogøy 2003). De ansatte i det nye kollektivet prøver å tilrettelegge for at kvinnene bygger gode relasjoner seg i mellom som de også kan støtte seg på etter oppholdet. Gjennom felles aktiviteter, får de noen andre felles referanser enn det å være voldsutsatt. Det er også et ønske om å bruke tid sammen utenfor bokollektivet. Beboere og ansatte benytter seg aktivt av gratis kulturarrangementer. Siden oppstarten høsten 2007 har man brukt tiden på å etablere kontakt med aktuelle samarbeidspartnere, blant annet når det gjelder fritidstilbud. Flere av kvinnene har vært skeptiske til å bruke tilbud der de kan treffe andre kvinner med samme etniske bakgrunn som dem selv, både på grunn av sikkerhet, og fordi de er engstelige for å bli ansett som «dårlige kvinner».

Forholdet til familien

I det tidligere bokollektivet var det et delmål at kvinnen skulle oppnå et godt forhold til familien, om det var mulig. De ansatte opplevde at de fleste beboerne ønsket å forsones med sin familie. Ifølge Skogøy (2003) er forsoning en sentral strategi for å hjelpe kvinnen med å opprettholde sine nettverk. I motsetning til mekling, fremstiller Skogøy forsoningsarbeid som å tilrettelegge for at kvinner på sikt kunne tilnærme seg familien. Forsoningsarbeid trenger ikke innbefatte konkrete møter mellom kvinnen og familien. Det er heller en strategi der de ansatte oppfordrer den unge til å ta tiden til hjelp, så begge parter roer seg. De ansatte skal også unngå å bidra til å demonisere foreldrene. I tillegg oppfattes det som viktig å gi familien så mye informasjon som mulig om kvinnens situasjon.

En tidligere ansatt snakker om denne tilnærmingen:

Vi ønsket å inngå kompromisser med familien, samtidig som kvinnen ble beskyttet mot nye overgrep. Det var viktig å gi trøst og anerkjenne det savnet de hadde. Gjennom samtaler prøvde vi å sortere ambivalensen over smerten og overgrepet, som preget kvinnens forhold til familien. For eksempel prøvde vi sammen med kvinnen å finne personer i familien som kunne støtte henne litt. Men det hendte også at noen dro hjem selv om situasjonen hjemme ikke var bra. (...) Vi kunne ikke mekle, for vi hadde ikke en nøytral rolle. Kvinnene ønsket sjelden at vi skulle mekle også. De ville heller ha «backdoor nursing», altså mer en slags veiledning i egne strategier for å nærme seg familien.

De ansatte i det nye bokollektivet opplever det som vanskelig å tilrettelegge for at kvinnen kan etablere kontakt med familien. De ønsker ikke å mekle, fordi de er bekymret for kvinnens sikkerhet. Samtidig oppfatter de det som viktig å ta kvinnens behov for kontakt på alvor. De ser det som sin rolle å etablere et sikkerhetsnett, om kvinnen ønsker å tilnærme seg familien. Før kvinnen kan ta dette valget, vil de ansatte kartlegge trusselbildet, og hjelpe kvinnen å se mulige konsekvenser:

Om det er en beboer som ønsker dette, må vi snakke om det og lytte. Vi må da finne ut om det er trygt for kvinnen og legge frem alle konsekvenser, før hun velger. Ved kontakt med familien bør også kvinnen ringe fra skjult nummer og ikke sin egen mobil. Men jeg kan ikke mekle. Jeg er ikke i stand til å gjennomskue om familien er til å stole på, eller om de vil respektere jenta.(...) For meg så er det ikke klart hva meklingen skal gå ut på, eller hvem som gjør dette.

Vi opplever at dette er et tema der Bokollektivet både er usikre og åpne, og vi tror det er en god innstilling. Etter hvert ser vi tilløp til at flere aktører og fagmiljø er opptatt av hvordan man best møter de unge kvinnene som ønsker hjelp til å forholde seg til familien etter bruddet. Her har Bokollektivet en mulighet til både å bidra og få innspill til egen virksomhet.

Reetablering

I det tidligere bokollektivet observerte de ansatte en rekke utfordringer knytte til beboernes utflytting. Kvinnene hadde fremdeles et stort behov for oppfølging. I tillegg til at kvinnene ofte kviet seg til å flytte, oppsto det også en rekke praktiske problemer. Bokollektivet hadde derfor et eget prosjekt for de som flyttet ut. Blant annet etablerte man kontortid hver torsdag for tidligere beboere. I forbindelse med denne «flyttetorsdagen» ble det også opprettet en gruppe, som hadde ansvar for å hjelpe kvinnen med praktiske ting, som for eksempel gå igjennom ulike papirer og regninger, bistå i problemer ved sosialkontor og andre offentlige instanser, og å gi kvinnen emosjonell støtte.²⁶ Her forteller en av de ansatte fra den gang:

Torsdag var flyttedagen. Da hadde vi kontortid der de kvinnene som hadde flyttet ut fikk hjelp til forskjellige ting og kunne ta en prat. Allerede da kvinnen kom inn i bokollektivet fikk de vite om torsdagen. Så helt fra starten ble de forberedt på at bokollektivet ikke er et varig sted, «torsdagen» vil komme. Torsdagen var med på å gi signaler om at kvinnene ikke blir glemte, selv om de

26. Se Oslo krisesenter/Thon (udatert) for mer informasjon om prosjektet.

flytter. (...). Dette tiltaket var med på institusjonalisere at det finnes et liv etterpå.

Under oppholdet i det nye bokollektivet deltar de ansatte på ansvarsgruppemøter med kvinnen og involverte aktører som sosialkontor, advokater, psykologer og støttekontakter. Dette arbeidet legger til rette for kontinuitet ved utflytting. For øvrig er kollektivet i ferd med å utarbeide et opplegg for reetableringsfasen. Ved utflytting blir det vurdert hvilke tilbud hver enkelt har behov for, og utarbeidet en oppfølgingsplan. De som har flyttet langt bort har hatt oppfølging på telefon. Det vurderes å innføre ordninger à la «flyttedag».

Reetablering aktualiserer spørsmål knyttet til arbeidsdeling mellom et bosted og andre deler av hjelpeapparatet. Vi vil anbefale at Bokollektivet har en gjennomtenkt og tydelig holdning til hva som er deres jobb, og når de skal ansvarliggjøre andre. Det virker fornuftig å etablere ordninger som gjør det mulig for kvinnene å opprettholde kontakten med de ansatte og beboere i en overgangsfase, men bokollektivet har neppe ressurser til å ta et mer omfattende ansvar for oppfølging av utflyttede beboere. Vi kommer for øvrig tilbake til spørsmålet om et sammenhengende hjelpeapparat i kapittel 5.

Oppsummering

Det første Bokollektivet var et pionérprosjekt tuftet på sterkt personlig engasjement både hos de som startet det og de som drev det. Det er ingen tvil om at Bokollektivet var underfinansiert og dermed underbemannet, noe de ansvarlige også var opptatt av. Derfor kunne man heller ikke virkeliggjøre ambisjonen om å være et miljøterapeutisk tilbud. Stedet var likevel et viktig tilbud for flere unge kvinner. Staben utmerket seg ved å legge vekt på dokumentasjon, og rapportene er nyttige kunnskapskilder også i dag.

I en periode var Bokollektivet et unikt tilbud som dekket et behov hos en særlig sårbar gruppe. Behovet forsvant ikke da tiltaket ble nedlagt, snarere tvert imot. Det er derfor svært positivt at et nytt tilbud er etablert. Vår vurdering er at det nye kollektivet er kommet godt i gang med driften et halvt år etter oppstart. Det er positivt at tiltaket er budsjettmessig forankret i Oslo Kri- sesenters ordinære drift, og ikke prosjektbasert. Vi vil understreke betydningen av å kunne tenke langsiktig og systematisk for å utvikle et faglig godt tilbud. Bokollektivets ledelse og ansatte har relevant kompetanse, og vi anser det som en styrke at det er satset på formell, sosialfaglig utdanning. Kollegiet har reflektert mye rundt hvilket tilbud disse beboerne trenger og har utmeislet det man kan kalle en faglig filosofi som synes vel begrunnet. Ikke alt er på plass, men kollektivets ansatte har allerede kommet langt i å utvikle en metodisk tilnærming som baseres på faglig kompetanse og praksiserfaringer, og

der de også henter inn kunnskap fra samarbeidspartnere, samt lignende tiltak i andre land.

Når det gjelder den enkelte beboers sikkerhet, merker vi oss at kollektivet i stor grad overlater slike spørsmål til politiet, eller nærmere bestemt til politiets representant i Kompetanseteamet mot tvangsekteskap. Samarbeidet ser ut til å fungere godt. Vi har ikke full oversikt over hvordan trusselvurderinger og sikkerhetstiltak blir håndtert, men vi regner med at kollektivets ansatte trekkes aktivt med i dette – både fordi de har verdifull kunnskap om kvinnene og for at de ansatte skal bygge egen kompetanse rundt sikkerhetstenkning, sammen med kvinnene. Man kunne også tenke seg at det ble holdt egne møter/kurs i trusselvurdering, der Oslo Krisesenter ble trukket inn. Ut fra vårt begrensede materiale spør vi oss om krisesenteret og Bokollektivet tenker litt ulikt rundt sikkerhet, noe som burde være et godt utgangspunkt for gjensidig læring og diskusjon.

Vi er enig med kollektivets ansatte om at de ikke skal ha en meglersrolle. Vi vil også støtte dem på at de bør ha metoder for hvordan de kan hjelpe kvinner som ønsker kontakt med familien sin, både i forhold til å vurdere sikkerhet og ellers. Her vil vi anbefale at kollektivet samarbeider med andre relevante aktører, i forhold til metodeutvikling og med sikte på at andre kan bistå den enkelte kvinne.

Bokollektivet representerer ett av få fagmiljøer i Norge som kombinerer formell sosialfaglig kompetanse og praktisk arbeid med minoritetskvinner utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold. Vi håper det nye kollektivet vil legge minst like stor vekt på dokumentasjon som det første. Ideelt sett burde erfaringene fra pionérvirksomhet som dette dokumenteres og formidles i form av en følgeevaluering. Det vil være særlig viktig å få innblikk i beboernes erfaringer og vurderinger. Et minstekrav må være at det føres enkel statistikk, og vi er kjent med at kollektivet er i gang med dette. Vi tror også at kollektivets ansatte vil ha utbytte av veiledningsrelasjoner til fagpersoner og –miljø utenfor krisesenteret. På den annen side bør man på sikt vurdere å utnytte den kompetansen som bygges opp i kollektivet til mer målrettet veiledning og opplæringsformål, gitt at det tilføres ressurser til dette. Samtidig er det viktig å erkjenne at de kvinnene som til enhver tid bor i kollektivet har behov for ro og skjerming.

Kriseboligene

I dette kapitlet beskriver og vurderer vi ordningen med kriseboliger. Dette botilbudet ble i sin tid opprettet av Husbanken i samarbeid med fire større kommuner.²⁷ De to frivillige organisasjonene Oslo Røde Kors og SEIF var pådrivere i opprettelsen og har en sentral rolle i disponeringen av leilighetene.

Vi skal først gjøre rede for opprettelsen av tiltaket, med særlig sikte på å forklare bakgrunnen for den organisasjonsformen som ble valgt. Blant annet peker vi på noen uklarheter og spenninger når det gjelder arbeidsdelingen mellom de involverte aktørene. Så gjør vi rede på dagens ordning, med vekt på å vise variasjon mellom kommunene. Vi bruker en del plass på SEIF og Oslo Røde Kors' roller og arbeidsmåter, men vil understreke at vårt ærend ikke har vært å presentere eller evaluere disse organisasjonenes arbeid som helhet. Et gjennomgående tema er arbeidsdelingen mellom offentlige og frivillige instanser, med sikte på å avklare hva som er situasjonen i dag, og hvor hovedansvaret for å disponere boligene bør ligge i framtiden. Videre tar vi for oss sikkerhetsarbeidet rundt leilighetene, med fokus på politiets rolle.

Siden vi har hatt begrenset tilgang til data om hvordan kriseboligtilbudet fungerer for beboerne, har vi fokusert på beskrivelser og vurderinger fra de aktørene som er ansvarlige for tilbudet. At vi har særlig oppmerksomhet på SEIF er naturlig siden vi tidlig i datainnsamlingen ble gjort oppmerksom på organisasjonens helt sentrale rolle, både i disponeringen av boliger og i oppfølgingen av den enkelte beboer. Da vi framførte vårt ærend på telefon til ansvarlige instanser i kommunene eller Husbanken, ble vi ofte avbrutt med utsagn som: «Vi her hos oss har egentlig ikke så mye med boligene å gjøre. Du må kontakte SEIF. Det er de som kjenner til alt». Eller: «Å, du mener SEIF-leilighetene?»

---

27. Etter avtale med vår oppdragsgiver, har vi av hensyn til kriseboligenes sikkerhet anonymisert kommunene, samt en del andre detaljer.

Opprettelsen

Regjeringen Bondevik II la i 2002 frem et tiltaksprogram kalt *Fornyhet innsats mot tvangsekteskap våren 2002* med 30 nye tiltak.²⁸ I den avsluttede *Handlingsplan mot tvangsekteskap* hadde Barne- og familiedepartementet sammen med Kommunal- og regionaldepartementet hatt ansvar for å utrede muligheten for et botilbud til unge som utsettes for tvangsekteskap. Tiltaket ble ikke ansett for å være oppfylt i tilstrekkelig grad og ble derfor videreført med følgende ordlyd i det nye tiltaksprogrammet:

Tiltak 3 Regjeringen vil i dialog med kommunene vurdere mulige alternativer for å avhjelpe boligsituasjonen for ungdom som utsettes for tvangsekteskap.

Ansvar for oppfølging av tiltaket lå i Kommunal- og regionaldepartementet som den gang var ansvarlig ikke bare for integreringspolitikken, men også for boligpolitikken. Departementet ga Husbanken i oppdrag å utrede kriseboligløsninger. I dette arbeidet fikk Husbanken hjelp av Barne- og familiedepartementet til å invitere en rekke organisasjoner som kunne være interessert i å være med og utvikle botilbudet. En informant fra Husbanken forteller om de vurderingene man gjorde:

Det var mange ting å ta hensyn til. Mange unge turte ikke å kontakte myndighetene, så de tok kontakt med organisasjonene. De hadde større tillit til dem fordi de ikke representerte myndighetene. Noen tok også kontakt med skolen, som så kanaliserte videre til organisasjonene. Vi foreslo en modell som innebar å ha 10 disponible boliger til en hver tid, basert på et samarbeid mellom tre regionkontor av Husbanken, fire kommuner, og frivillige organisasjoner. I teorien var det tenkt at når én leilighet kom i bruk, skulle man skaffe en ny. Jeg tror ikke det fungerte slik. (...) Vi valgte de to største organisasjonene, SEIF og Røde Kors, fordi de var i gang med et apparat. De hadde også erfaring med å kontakte sosiale myndigheter, og de var opptatt av å skaffe et tilbud til disse ungdommene.

Oslo Røde Kors og SEIF hadde altså en sentral rolle i botilbudet fra starten av. De var pådrivere for å få etablert boligene, og de ble utpekt av Husbanken til å disponere leilighetene. Begrunnelsen var at det i hovedsak var SEIF og Oslo Røde Kors som hadde kontakt med personer som hadde behov for krisebolig. Dette ble som vi ser forklart med at de unge ikke torde kontakte det offentlige hjelpeapparatet, og at offentlige instanser henviste de unge til orga-

---

28. Fornyhet innsats mot tvangsekteskap våren 2002.

http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/rap/2002/0003/ddd/pdfv/187205-q-1037_finale.pdf

nisasjonene. Alt i alt vurderte man at disse to organisasjonene var den beste inngangsporten til boligene.

Organisasjonene på sin side, synes å ha hatt noe ulik holdning til sin rolle. Oslo Røde Kors ønsket ikke å ha ansvaret for nøklene til leilighetene, men henviste til at dette skulle være et tilbud til alle og derfor burde forvaltes av det offentlige. De foreslo at nøklene kunne oppbevares hos krisesentrene. SEIF ønsket å disponere leilighetene direkte og ha egne nøkler. De var skeptiske til at det offentlige med sin manglende kompetanse skulle bestemme inntaket til leilighetene, og de mente det var unødvendig at den unge måtte fortelle sin historie flere ganger. Det var uheldig hvis en offentlig instans skulle overprøve organisasjonene. Husbanken var innforstått med dette.

Ordnningen kom formelt på plass med Kommunal- og regionaldepartementets tildelingsbrev til Husbanken 30.april 2003.²⁹ Det tok tid å få boligene klare, og noen kommuner var raskere enn andre. To kom kjapt på plass, mens en tredje brukte lang tid. Den fjerde kommunen – som vi skal kalle kommune D - skilte seg ut både ved å bruke tid og å velge andre organisatoriske løsninger enn de andre. Historien om den første fasen av sistnevnte kommunes botilbud er interessant på flere måter. Vi har derfor valgt å se spesielt på dette i neste avsnitt.

Når det gjelder hvilke føringer som ble lagt på utformingen av kriseboligtilbudet, lå hovedvekten på enkle sikkerhetsbetraktninger. Man sa at det skulle være kommunale boliger som var lokalisert i områder med lavt innslag av innvandrere. Man kunne også kjøpe enkeltvise leiligheter, eller leie inn fra frivillige. I utgangspunktet hadde man en regel om maks 6 måneders botid.

Dette var nybrottsarbeid, og det var ikke til å unngå at den første fasen var preget av visse innkjøringsproblemer. Av det skriftlige materialet ser vi at Husbanken i begynnelsen hadde relativt hyppige møter med organisasjonene. Husbanken arrangerte et felles erfaringsseminar i desember 2005. Mange av våre informanter forteller at dette seminaret var svært nyttig, blant annet for å utveksle informasjon mellom kommunene. I kommunikasjonen mellom Husbanken og kommunene etterlyses og bebudes ulike former for rutiner og kriterier, men dette synes i liten grad å ha blitt fulgt opp. Et unntak her er et forslag til kriterier for boligene som ble presentert av én av de deltakende kommunene på erfaringsseminaret. Disse ble så vidt vi vet, ikke formelt vedtatt, men har nok vært oppfattet som retningsgivende av flere. For øvrig var partene

---

29. Husbankens regionkontor fikk ansvar for kontakten med kommunene. Regionkontoret i Oslo hadde i tillegg kontakt med organisasjonene, mens det sentrale Strategikontoret hadde koordinerings- og rapporteringsansvar til Kommunal- og regionaldepartementet. Sistnevnte ansvar ble seinere overført til Regionkontoret i Oslo da Husbanken foretok en regionalisering av konsernoppgaver i 2006.

særlig i starten opptatt av å begrense den skriftlige kommunikasjonen, av hensyn til boligenes sikkerhet.

Mangel på formalisering har sannsynligvis bidratt til at flere aspekter ved organiseringen har forblitt uavklart. Det kan se ut som om det allerede fra begynnelsen av var innebygd en del spenninger i kriseboligmodellen. For å forklare nærmere, skal vi ta utgangspunkt i brosjyren som Husbanken utarbeidet ved opprettelsen av kriseboligene, med tittelen «Boligtilbud i en krisesituasjon» (2003).³⁰ Her heter det blant annet:

Tiltak i en krisesituasjon

Ungdommer som kommer i konflikt med sin familie pga. tvangsekteskap eller risiko for å bli utsatt for det, kan bli nødt til å flytte hjemmefra for en lengre eller kortere periode slik at tvangssituasjonen kan avklares og tiltak settes i verk. Behovet for et trygt sted å bo i slike situasjoner har erfaringsmessig en varighet fra tre måneder til ett år. Husbanken har etablert et samarbeid med noen utvalgte kommuner. Gjennom dette samarbeidet er ti boliger med nødvendig utstyr gjort tilgjengelig for ungdom som er kommet i en slik tvangssituasjon. Tilbudet gjelder for hele landet.

Hittil har de fleste henvendelser fra ungdommer i krise blitt fulgt opp av forskjellige frivillige organisasjoner. På grunn av organisasjonenes erfaringer og kunnskap på dette området og deres kontakt og tilgjengelighet overfor ungdom, er det ønskelig at deres arbeid for og med ungdommene kan fortsette som i dag. Husbanken vil i samarbeid med kommunene sørge for at boliger stilles til disposisjon på kort varsel.

(...)

Kontaktinstanser og telefonnumre

Alle henvendelser om behov for bolig for ungdom utsatt for tvangsekteskap kan rettes til SEIF (Selvhjelp for innvandrere og flyktninger) tlf. 22 11 10 17 eller ORKIS (Oslo Røde Kors Internasjonale Senter) tlf. 22 99 23 30.

Brosjyreteksten er viktig av flere grunner. For det første fordi det er den eneste skriftlige informasjonen om kriseleilighetene som er allment tilgjengelig. For det andre, fordi den antakelig er det nærmeste man kommer et skriftlig mandat til SEIF og Oslo Røde Kors. For det tredje er teksten representativ for flere av de uklarheter som har preget ordningen. Her presenteres de involverte parter, Husbanken, kommunene og organisasjonene, uten at arbeidsdeling presiseres. Det sies imidlertid utvetydig at alle henvendelser skal³¹ rettes til

30. [http://www.husbanken.as/PORTALER/TJENESTER.NSF/FILE/045898B59127C2CAC1256D57002418B4/\\$File/7f39.pdf](http://www.husbanken.as/PORTALER/TJENESTER.NSF/FILE/045898B59127C2CAC1256D57002418B4/$File/7f39.pdf)

31. I brosjyren brukes riktignok ikke ordet «skal», men «kan». Når man samtidig bruker formuleringen «alle henvendelser» og ikke oppgir alternative instanser, tolker vi det som et «skal».

SEIF og Oslo Røde Kors. Vår oppfatning er at organisasjonene har oppfattet dette som et mandat om beslutningsmyndighet, særlig SEIF som har hatt personlig kontinuitet i hele prosessen og som hele tiden har engasjert seg aktivt i den. Når det gjelder Oslo Røde Kors ser det ut til at bytte av personale underveis har medvirket til at de ansatte tidvis ikke har vært like godt orientert om hvordan ordningen var ment å fungere – noe som selvsagt også henger sammen med manglende formalisering.

Samtidig som organisasjonene skulle koordinere henvendelser, var Husbanken opptatt av at kommunene skulle spille «en helt sentral rolle», som det heter i arkivmaterialet. Her beskrives modellen fra Husbankens ståsted igjen, i et sitat fra en av våre informanter:

Disse boligene skulle være tilgjengelige for alle. Hvis en kommune for eksempel fikk behov for å bistå en annen kommune direkte, skulle de kunne gjøre det. Men jeg husker ikke at det skjedde. Forutsetningen var at kommunene hadde boligene til rådighet. (...) Det var helt klart at leilighetene var kommunens tilbud. De skulle ha nøklene. (...) Man har 10 boliger, og så må organisasjonene «konkurrere» om boligene. Det er de unge som trenger boliger, ikke SEIF og Røde Kors. De to samarbeide. Men det tok tid før de begynte å snakke sammen. (...) Organisasjonene tildeler bolig i den forstand at de velger unge som er kvalifisert. Det var jo de som fikk henvendelser. De skulle ha en kontaktperson i kommunen, sånn at de kunne henvende seg når de trengte en bolig. Når SEIF allerede hadde valgt en ungdom som var kvalifisert, så ville ikke de at kommunen skulle overprøve eller intervju den unge om igjen. De sa at 'vi har våre prosedyrer'. Det som også ble sagt fra organisasjonene var at hvis kommunene fikk ansvaret for boligene alene, ville de bli brukt til andre grupper.

Sammenholdt med brosjyren, forsterker dette sitatet inntrykket av en uavklart arbeidsdeling mellom det kommunale apparatet og de frivillige organisasjonene når det gjelder tildeling av bolig. Når man på den ene side sier at kommuner skal kunne bruke boligene direkte, og på den andre sier at organisasjonene ikke skal overprøves, er det uklart hvem som i en gitt situasjon skal få førsterett. Slik sett er dette en ordning som forutsetter at det enten ikke er flere søkere enn leiligheter, eller at det er full enighet om hvem som skal prioriteres hvis ikke alle kan få plass.

For det andre har det vært en viss spenning mellom kriseboligene som nasjonalt prosjekt på den ene siden og kommunal selvråderett på den andre. For eksempel ga Husbanken beskjed til kommunene om å velge den organisasjonsform de fant best, samtidig som brosjyren slår fast at alle henvendelser skal skje via Røde Kors og SEIF. Denne spenningen ble tydelig da en av kommunene valgte en modell som fratok organisasjonene denne rollen. Hvis organisasjonene oppfattet brosjyren som et mandat, er det ikke merkelig om de oppfattet denne kommunen som vanskelig. På den annen side, er det uklart

hvordan man kunne utforme brosjyren på denne måten, hvis Husbanken hele tiden mente at dette skulle være «kommunens leiligheter». Sagt på en annen måte befinner dagens ordning seg i et spenningsfelt mellom denne formuleringen og det faktum at vi flere ganger har hørt leilighetene omtalt som «SEIF-leilighetene».

For det tredje forutsatte modellen et nært samarbeid mellom SEIF og Oslo Røde Kors. Problemet var at disse organisasjonene har forskjellige mandater og arbeidsmåter, samt at forholdet dem imellom tidvis har vært spenningsfylt. Vi er usikre på hvor godt orientert Husbanken har vært om dette. I arkivmaterialet refereres det ofte til at «samarbeidet *med* organisasjonene» er godt, uten at man kommenterer samarbeidet organisasjonene *imellom*. I 2005 fremgår det at Kommunal- og regionaldepartementet har fått tilbakemelding om at det skal være store samarbeidsproblemer mellom SEIF og andre aktører, og at enkelte instanser verken kan eller vil forholde seg til SEIF. Mer konkret fremkommer det at UDIs Kompetanseteam mot tvangsekteskap ikke vil kanalisere sine brukere til kriseboliger via SEIF.³² I forbindelse med en halvårsrapport kommer Kompetanseteamet med et skriftlig innspill om sentral styring av botilbudet, inkludert kriseboligene, og sterkere forankring i det offentlige. Husbanken anbefaler å videreføre ordningen der organisasjonene er direkte involvert i tildeling og disponering.

Noe av det siste som har skjedd fra Husbankens side, er en henvendelse til et par nye kommuner i Østlandsområdet om å skaffe tilveie et par leiligheter. Vi er ikke kjent med utfallet av henvendelsen.

Hva skjedde i kommune D?

Som nevnt kan vi dele kommune Ds kriseboligtilbud i to faser. Her skal vi se nærmere på hva som skjedde i første fase, det vil si 2003-2004. En av våre informanter forteller om hvordan man tenkte den gangen:

Vi var ikke så opptatt av at organisasjonene skulle være så inne i dette, var mer opptatt av det ordinære apparatet. Så vi prøvde å ha to-tre plasser på krisesenteret og én bolig gjennom et annet botiltak som også skulle kunne være for gutter. Grunnen til at vi valgte dette tiltaket var en tanke om at de kunne ha et oppfølgingsansvar. Vi sa at vi ville ha en leilighet som kan brukes av unge mennesker uansett kjønn. I den grad de trenger oppfølging, så vil vi at dere tar det. Vi måtte jo prøve oss frem, og dette tiltaket var jo vant til å følge opp

32. Kompetanseteamet ble i sin tid startet som et midlertidig prosjekt i samarbeid mellom Utlendingsdirektoratet (UDI), politiet og Oslo Røde Kors. Oslo Røde Kors trakk seg etter hvert ut. I dag er det nasjonale kompetanseteam en permanent ordning. Det er blitt utvidet med bl.a. representasjon fra Barne- ungdoms- og familiedirektoratet og ble nylig flyttet til Integrasjons- og mangfoldsdirektoratet (IMDI).

unge i bolig. Vi var klare på at krisesenteret og [en kommunal etat] skulle sile ut og bestemme, ikke SEIF og Røde Kors.

Hvorfor tenkte dere sånn?

Vi tenkte at når krisesenteret stilte plasser til disposisjon, så måtte de også forreta inntaket. Så fikk vi se hvordan det gikk. Husbanken var ikke tydelig på hvordan ting skulle organiseres, så det var opp til oss.

Hvorfor akkurat de to instansene?

De var vant til å vurdere krisesituasjoner og hvilke tiltak som trengtes. Begge instansene var dessuten døgnbemannet. Det vi ikke tenkte på var at krisesenteret er restriktive på det med flytting av kvinnene, at det ikke er offeret som skal flyttes og sånne ting. Mens SEIF og Røde Kors tar det mer for «face value» at de er truet og vil flytte til en annen by. Den sosialfaglige vurderingen hos krisesenteret og [den andre instansen] gikk på å roe ned situasjonen mer enn å «hoppe» med én gang. Der ligger det en ... ikke konflikt, men ulike vurderinger. Det er både positive og negative sider ved disse ulike måtene å jobbe på.

Den første modellen var altså basert på plasser som skulle tildeles av et krisesenter og en kommunal instans. Bakgrunnen var at man ønsket å forankre tilbudet i det ordinære hjelpeapparatet. De to tildelingsinstansene ble valgt fordi de hadde døgnbemanning og var vant til å håndtere kriser. Som vi ser, var den kommunale etaten tiltenkt en oppfølgingsrolle i forhold til beboere.

Problemet var at ordningen ikke ble brukt i særlig grad. Oslo Røde Kors brukte krisesenterplassene noe, mens SEIF ikke brukte noen av plassene. Resultatet var at det i den ene leiligheten ikke bodde én eneste person i en periode på over et år. Fra kommunens side var man i villrede om hvorvidt det faktisk var behov for slike plasser. Når man kontaktet organisasjonene var deres respons at behovet absolutt var der, men at kommunens tilbud ikke fungerte. Konklusjonen ble at kommunen avvirket prosjektet tidlig i 2005. Så fikk kommunen en ny henvendelse fra Husbanken. Dette ble startskuddet til en annen modell, der kommunen fremskaffet leiligheter, og der SEIF og Oslo Røde Kors fikk ansvar for å disponere leilighetene. Det ble avholdt et møte 30. mai 2005 mellom Husbanken, SEIF, Oslo Røde Kors og kommunen. Fra referatet henter vi følgende:

Diskusjonen om hvem som er mest relevant til å avgjøre hva som er en krisesituasjon som berettiger bruk av krisebolig, ble avsluttet med enighet om å prøve ut en periode til og hvor samarbeidet mellom organisasjonene og kommunens fagetat må baseres på tillit og at ingen i utgangspunktet skal overprøve den andres saker.

Kommune D gjorde altså helomvending. En informant beskriver det som skjedde slik:

Først prøvde vi å la det offentlige gjøre jobben – og da inkluderer jeg krisesentrene fordi de er fullfinansiert og gjør et oppdrag på vegne av det offentlige. Da det ikke fungerte gikk vi til den motsatte ytterligheten, og siden da har det fungert godt. SEIF er veldig fornøyd. Oslo Røde Kors klarte aldri å konkretisere hva de var misfornøyd med. De sa blant annet at de ikke hadde nok kapasitet. Men det har altså fungert når vi har vært klare på arbeidsdelingen. Det hele snudde når SEIF opplevde at de kunne stole på oss.

Første fase i kommune Ds kriseboligtilbud var med andre ord preget av to forhold: 1. De offentlige instanser som kunne tenkes å formidle beboere til plassene/leilighetene, hadde ikke kontakt med unge i krisesituasjoner. 2. De frivillige organisasjonene som faktisk hadde kontakt med unge, ønsket ikke å bruke denne kommunens kriseplasser, men satset på andre. Dette var ikke like entydig for Oslo Røde Kors som for SEIF, men det er klart at SEIF hadde bestemt seg for å ikke bruke tilbudet. Grunnene var flere. Ett problem var at kommune D, i motsetning til de andre, insisterte på at hjemkommunen skulle betale husleien. Dessuten vurderte SEIF at krisesenterplassene ikke var sikre nok, og at de var for dyre i forhold til andre alternativ.³³ Ut fra vårt datamateriale har vi grunn til å tro at det også dreide seg om manglende vilje til å underlegge seg krisesenterets og den kommunale inntaksinstansens vurderinger. Som vår informant over, tror vi dette blant annet skyldtes at SEIF har en annen arbeidsmåte enn disse to instansene.

Dagens botilbud

Per i dag eksisterer det 10 kriseleiligheter fordelt på fire kommuner som her kalles A, B, C og D. Dette er kommunalt eide eller innleide leiligheter. Det dreier seg i hovedsak om mindre, møblerte to-romsleiligheter på mellom 40 og drøye 50 kvadratmeter. Beliggenhet når det gjelder både strøk, etasje og boligmasse for øvrig er valgt med sikte på visse sikkerhetsmessige forhold, noe vi kommer tilbake til under. Husleiene ligger på mellom 4000 (uten strøm) og 6500 (inkludert strøm). Det kan se ut som om leien i hvert fall i noen tilfeller ligger en del under markedspris. Husleien betales av den enkelte beboer. I praksis vil de fleste på grunn av flytting og andre forhold, få husleien dekket via sosial stønad, men vi vet også om beboere som har betalt husleie selv.

Det er enighet om at kriseleilighetene er et midlertidig tilbud. Vi har forstått det som at det i utgangspunktet er en regel om maks 6 måneders botid,

---

33. Vi har ikke undersøkt disse økonomiske detaljene.

men er usikker på om denne oppfattes likt av alle parter. Uansett skal vi se at den blir praktisert med fleksibilitet.

På den tiden vi har hatt til rådighet har det ikke lyktes oss å skaffe full oversikt over alle detaljer i den enkelte kommunes organisering. Vi kan imidlertid konstatere at det er betydelig variasjon. Her følger en oversikt der vi for den enkelte kommune løfter fram noen aspekter som er av spesiell interesse for denne evalueringen.

Kommunene

I **kommune A** er det tre leiligheter som med ett unntak har vært de samme siden starten. En av leilighetene har blitt skiftet ut underveis fordi man vurderer at den ikke lenger var sikker. Så vidt vi har forstått, var det SEIF som ba om at leiligheten ble avvirket og erstattet.

Leilighetene ble i sin tid frigitt av kommunen til dette formålet, og disponeres nå av SEIF. Kommunens ansvarlige etat eier og forvalter boligene, står for kontraktsinngåelse og innhenter husleie, samt ivaretar fysisk vedlikehold. Etaten inngår imidlertid ikke kontrakt med den enkelte beboer, men med SEIF. Kommunen har nemlig i sin tid bedt SEIF «drifte» boligene, som innebærer at SEIF inngår kontrakt med den enkelte beboer og leverer ut nøkkel. Det har ikke vært et aktuelt tema for kommune A å skrive kontrakt med beboerne direkte, og man er godt fornøyd med ordningen slik den fungerer.

Begrunnelsen som oppgis for at man ikke vil forholde seg til den enkelte beboer, er først og fremst sikkerhetshensyn. For øvrig ble organiseringen i sin tid lagt opp etter samme mønster som for noen boliger som krisesenteret i kommunen disponerte. Det dreide seg om fire av kommunens leiligheter som i en årrekke hadde vært, og fortsatt blir, disponert av krisesenteret til kvinner som trenger bolig etter utflytting. Da kommunen også påtok seg å fremskaffe boliger i forbindelse med tvangsekteskap, kontaktet man krisesenteret. Den første perioden var det krisesenteret som disponerte også disse boligene, før kommunen ba SEIF om å overta ansvaret.

For kommune A mangler vi oversikt over bruk av leilighetene, fordi SEIF ikke har ønsket å bidra med slike data. Fordi det er SEIF som tegner kontrakt med den enkelte beboer, kunne vi heller ikke få disse opplysningene fra kommunen.

Kommune B har to leiligheter som har vært på samme adresse hele tiden. Den ene boligen ble etablert i juni 2003, og den andre i oktober 2004. Ansvarlig kommunal etat inngår kontrakt med den enkelte og står for vedlikehold. Både kommunen og SEIF har nøkler til leilighetene. Inntaksrutinene beskrives slik av en representant for kommunen:

Vi får henvendelser fra SEIF eller Røde Kors. Det er de som bestemmer hvem som skal inn i leilighetene. Vi har en ordning der Røde Kors kontakter SEIF

og spør om de har ledige boliger her i kommunen. Når SEIF sier ja, kan Røde Kors kontakte oss. Vi har en ekstranøkkel. Vi brukte denne når vi fikk et par fra Røde Kors i hui og hast. Vi får ingen henvendelser utenom Røde Kors eller SEIF.

Det kan se ut som om kommune B ønsker at SEIF skal fungere som mellomledd i forhold til Oslo Røde Kors. Det er uklart for oss om dette er en ordning alle parter er innforstått med. For øvrig er det interessant at informanten omtaler kommunens nøkler som ekstranøkler.

Fra kommunen har vi fått følgende oversikt over bruken av de to leilighetene for perioden 2005 til 2007: I den ene leiligheten har det til sammen bodd seks personer, inkludert to par. For én beboer er kjønn uoppgitt³⁴, mens det blant de øvrige fem var to kvinner og tre menn. I den andre leiligheten har det bodd sju personer, hvorav ingen oppgis å være par. Kjønn er ukjent for tre, mens de øvrige fordeler seg på tre kvinner og én mann. Disse i alt 13 personer var i alderen 18 – 25 år, med en snittalder på 21. Botid har variert fra en halv til 13 måneder. Snittet ligger på 5 måneder, men da trekker særlig tre beboere opp med 12, 13 og 15 måneders botid. Det vanligste har vært mellom tre og seks måneders botid. Når det gjelder 2007, ble den ene leiligheten bebodd av samme person til november, mens det i den andre var to som byttet på.

Kommune C. Her er det én kriseleilighet. Den ble etablert i 2004 og har vært på samme adresse hele tiden. Kommunen har lagt hovedansvaret til sosialtjenesten. De har ansvar for å ta imot henvendelser og følge opp den enkelte beboer. I praksis fungerer det slik at når det blir ledig i boligen, melder ansvarlig kontaktperson fra til Oslo Røde Kors og SEIF, samt til leder for en kommunal instans som koordinerer kommunens arbeid mot tvangsekteskap. Kontaktpersonen i sosialtjenesten tar som regel selv imot nye beboere og introduserer vedkommende til en saksbehandler. Hun følger også til kontraktsmøte i kommunens ansvarlige etat, der beboer får nøkler. Noen ganger får beboer adgang til leiligheten før husleiekontrakt er skrevet. Da bruker kontaktpersonen sin «krisenøkkel», og så avtales et kontraktsmøte en av de nærmeste dagene.

Beboerne har kommet via Oslo Røde Kors og SEIF; ingen via kommunale etater. Kommunens kontaktperson forteller at hun ved et par anledninger har stilt spørsmålsteget ved hvorvidt de personene som SEIF og Oslo Røde Kors ville plassere i boligen, passet inn. Dette er noe hun også tok opp på erfaringsseminaret til Husbanken, og vi har derfor fått lov til å gjengi henne her, til tross for at det er umulig å anonymisere henne for de involverte parter:

---

34. Kommunens informasjon er basert på en gjennomgang av kontraktene. At kjønn er ukjent i noen tilfeller, skyldes at ikke alle kontrakter har personnummer, og at vår informant ikke alltid er kjent med hva som er kvinne- og mansnavn.

Det har hendt at jeg kommer med noen motspørsmål, som jeg har forstått det reageres på. Det kan gjelde for eksempel trusselbilde og om personen kan finne bolig på det private leiemarkedet når det er et ordinært boligbehov istedenfor behov for krisebolig. En annen gang stilte jeg spørsmål ved at en jente på 18-19 år skulle etablere samboerskap i kriseboligen med kjæresten umiddelbart etter at hun skulle flykte fra barndomshjemmet, hvor lurte det var. Det viste seg forresten i ettertid at han ikke hadde oppholdstillatelse. Jeg har stilt spørsmål både til SEIF og Røde Kors. Det er fordi jeg jobber i offentlig forvaltning og vi har lang erfaring med folk som har vært utsatt for vold og andre overgrep, med å håndtere knappe goder og finne alternative muligheter. Jeg tenker at det ikke alltid er så lurte at kommunen legger til rette for at veldig unge jenter som utsettes for tvangsekteskap blir samboer med en kjæreste umiddelbart etter innflytting i kriseboligen. De er allerede i utgangspunktet i en svært vanskelig følelsesmessig livssituasjon som ikke er den beste starten på et samboerskap. Det kan være frykten for å være alene på en ukjent plass som kanskje styrer valget av å inngå samboerskap. Et annet spørsmål er hvilket oppfølgingsansvar sosialkontoret har for kjæresten som også er nyinnflyttet til kommunen. Kjæresten blir også delaktig i «flukten» hvor en på mange måter «brenner en del broer» men er ikke i målgruppen for krisebolig. Ved en anledning jeg stilte spørsmål, gikk organisasjonen i forsvar, og jeg fikk til svar at det hadde jeg ikke noe med som kontaktperson for boligen. Vedkommende mente at organisasjonene selv hadde fått mandat til å vurdere og bestemme hvem som skal få bo i kriseboligene. Det er jo ikke for å motarbeide organisasjonene jeg har stilt disse spørsmålene, men når jeg jobber i en offentlig etat er jeg vant til å gjøre selvstendige vurderinger. Det har blitt med disse små spørsmålene. Jeg har aldri utfordret deres beslutninger om å plassere noe videre. Problemstillingen har løst seg selv, i og med at etterspørselen har vært så liten.

Siden kommune C er alene om å legge det kommunale hovedansvaret til sosialtjenesten, er det særlig interessant å høre informantens erfaringer i forhold til oppfølgingsbehov. Vår informant mener det er en fordel at beboeren får en nærhet til sosialkontoret fra første stund:

De blir registrert på et sosialkontor med én gang. De fleste har jo behov for sosialhjelp, og alle får tilbud om en samtale. Erfaringen er at behovet for oppfølging er stort, særlig i begynnelsen. Vi blir kontaktperson i kommunen på alt, både når det gjelder helt praktiske ting, råd og veiledning, skaffe jobb og nettverk. De vi har fulgt opp har vært tidkrevende. Det er på en måte som å ta imot nyankomne flyktninger, i forhold til det å måtte følge rundt til forskjellige instanser, selv om de personene vi har hatt har vært ganske ressurssterke. Jeg har forstått det som at de andre byene har hatt mer komplekse saker.

Vi ønsket også å høre informantens syn på sosialtjenestens rolle i slike saker. Det synes som om denne kommunens sosialtjeneste definerer sin oppgave

langt bredere enn andre sosialkontor vi har snakket med. Går de utover sin rolle?

Vi går nok litt utover det ordinære tilbudet når vi følger opp så pass tett, men det gjelder ikke kun denne gruppen. Det finnes flere svake grupper som har behov for mer enn bare hjelp til å bli selvforsørgende. Enkelte klienter har vansker med å ivareta sine behov og trenger litt ekstra. Jeg mener at det vi gjør er å ivareta råd- og veiledningsplikten. Lov om sosiale tjenester § 4.1 sier at vi skal gi «råd og veiledning på ulike livsområder». Men den økonomiske saksbehandlingen kommer alltid foran, der har vi jo frister i henhold til Forvaltningsloven. Hvordan dette vurderes, varierer nok mye mellom sosialkontorene, avhengig av både ressurser og kulturen på det enkelte kontor.

Det har ikke vært mange henvendelser, og leiligheten har i perioder stått ledig, særlig i 2007. Frem til og med 2006 har det vært lite tomgang. Til sammen har det siden oppstarten i 2004 vært fire saker som involverte seks voksne personer og ett barn, eller sagt på en annen måte: to enslige og to par hvorav det ene hadde ett barn. Det er en stor utfordring å finne bolig på det private markedet innen seks måneder som er den perioden som husleiekontrakten gis for. I de to første sakene fikk beboerne forlenget kontrakten med seks måneder, både fordi de ikke hadde funnet bolig på det private markedet og fordi det var liten/ingen etterspørsel etter kriseboligen. I den siste saken bodde kvinnen i leiligheten i nesten halvannet år, først sammen med partner, så alene da det ble brudd mellom henne og mannen. Hun flyttet først da hun fikk tildelt kommunal bolig. Beboerne har vært i alderen 20-35. Man har hatt cirka ti henvendelser som ikke ble noe av, enten fordi leiligheten var opptatt eller fordi henvendelsen var en sondering som ikke ble fulgt opp. Det hender også at det kommer henvendelser som ikke blir noe av, fordi vedkommende ikke vil til denne kommunen. Inntrykket er at de fleste ønsker seg til mer sentrale strøk.

Kommune D har fire leiligheter. Tre har vært med hele tiden siden 2005, mens den siste kom til ved juletider i 2006. Den kommunale etaten som har forvaltningsansvaret for boligene skriver kontrakt med den enkelte beboer, leverer ut nøkkel og står for vedlikehold. Oslo Røde Kors og SEIF vurderer hvem som er kvalifisert til å bo i boligen. Den praktiske framgangsmåten beskrives slik av vår informant fra kommunen:

SEIF eller Røde Kors ringer og hører om det er ledig. Hvis det er ledig, gjør vi avtale om at de og beboeren kommer til oss, skriver kontrakt og får nøkkel. Vi har egne rutiner for oppbevaring av kontrakter og personopplysninger.

Informanten forteller at det har hendt at det har vært flere søkere enn antall boliger. Da er det kommunen som prioriterer mellom kandidatene, basert på informasjon fra organisasjonene:

Det har vært flere situasjoner der jeg har måttet veie Røde Kors mot SEIF. Jeg snakker aldri med ungdommen selv før kontraktsmøtet. Det må være organisasjonene som gjør sine prioriteringer, og så er det meg som gjør vurderingen mellom organisasjonene som har kandidater. Da snakker vi om den unges livssituasjon, om hun eller han for eksempel går på skole eller jobb, om hun vil få ødelagt skolegangen hvis hun ikke får bolig. Da kan hun komme foran en som ikke har skole eller jobb. Og sikkerhet er selvsagt sentralt. Det er jo stor forskjell på hvor sterk grad av forfølgelse de er utsatt for. (...) Venteliste fungerer ikke, de trenger jo boligene umiddelbart.

Oppfølgingen av den enkelte beboer er det SEIF og Oslo Røde Kors som tar seg av, forteller vår informant. Kommunens etat har i utgangspunktet kun kontakt med beboer om spørsmål knyttet til boligen, men det har hendt at den unge selv har tatt initiativ til mer kontakt. Regelen er at det skrives kontrakt for tre måneder, med mulighet for forlengelse i tre måneder til. Vår informant framhever at dette botilbudet er ment å være midlertidig: «Det er jo ikke ment å være langvarig. De skal få tid til å roe seg, men ikke 'sovne'. Hvis ikke beboeren tar kontakt, tar jeg kontakt med dem. Så avtaler vi å møtes et sted som passer». Det er gjort avtaler om egne rutiner ved sosialkontorene i de bydelene der leilighetene ligger, slik at man sikrer at færrest mulig ansatte er involvert.

Fra oppstart sommeren 2005 til ut 2007, har det bodd til sammen 22 beboere og tre barn i kriseleilighetene. Ni av beboerne kom fra Oslo Røde Kors og tolv fra SEIF, mens for en av beboerne er man ikke sikker hvilken av organisasjonene som henviste. Man har ikke fått henvisninger fra andre instanser. Når det gjelder alder, har vi fått oppgitt at med unntak av en kvinne på 34 år, har beboerne hatt fødselsår mellom 1981 og 1988 med hovedvekten på 1984 og 1987. De fleste er altså i begynnelsen av tjuårene. I 2007 bodde det til sammen 11 voksne og ett barn i de fire leilighetene. Fem av disse var menn, hvorav tre var enslige menn (to homofile), og to bodde sammen med kvinnelig kjæreste. I 2007 hadde man totalt 40 dagers tomgang fordelt på fire boliger, hvilket utgjør 2,7 prosent. Leilighetene er med andre ord i kontinuerlig bruk. Vi får oppgitt at de fleste trenger å bo bortimot et halvt år, noen bor noe lenger. Ut fra pågangen vurderer vår informant at det gjerne kunne vært et par leiligheter til.

SEIF

Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF) mottar støtte fra Barne- og likestillingsdepartementet til å drive krisehjelp overfor enkeltpersoner som blir truet med eller er utsatt for tvangsekteskap. For 2006 mottok SEIF til sammen 1,8 millioner kroner, hvorav 1,3 millioner kroner gikk til arbeidet med det organisasjonen kaller krise-krisesaker (prosjektet «Mellom barken og

veden») og 500.000 kroner til oppfølgingsarbeid (prosjektet «Veien videre»).³⁵ SEIF har hovedkontor i Oslo, samt avdelingskontor i Bergen, Trondheim, Kristiansand og Ålesund.³⁶

Som vi har sett, har SEIF en sentral rolle som inngangsport til kriseboligene, sammen med Oslo Røde Kors. Denne rollen omtales ikke i noen av SEIFs rapporter, men SEIF beskriver oppfølgingsarbeidet overfor de unge, som blant annet bor i kriseleiligheter, i sin søknad til Barne- og likestillingsdepartementet om støtte til prosjektet «Veien videre».³⁷ Teksten gir et godt innblikk i SEIFs virksomhet og arbeidsmåte, og vi gjengir her et lengre utdrag:³⁸

Målgrupper. Oppfølgingsarbeidet i 2006 vil fortsette å være ungdom som har fått bistand fra SEIF til å bryte ut av en situasjon med tvang i forbindelse med ekteskap og drapstrusler. SEIF tar også over oppfølgingsarbeidet etter forespørsel fra andre frivillige organisasjoner, eller fra de unge som først har vært i kontakt med andre hjelpere. Storparten av oppfølgingen blir utført blant ungdom, jenter, gutter, og par i en «Romeo og Juliette»- situasjon, over 18 år. Oppfølging vil også bli gitt etter direkte henvendelser fra ungdom under 18 år, under omsorg av barnevern som ikke ivaretar de unges behov. Erfaringene viser at disse ungdommene kan ha et stort behov for å prate med noen som de har tillit til, som tror på dem og som lytter til dem. SEIF fungerer her ofte som et mellomledd og megler mellom de unge og barnevernet. Andre henvendelser for oppfølging kommer fra offentlige instanser (barnevern, sosialkontorer, skoler, pp-tjeneste, helsestasjoner) og advokater for råd og veiledning i deres videre kontakt med de unge.

Oppfølgingen. Da de unge er bosatt rundt om i hele landet, består oppfølgingen fra SEIF både ved telefonkontakt, reiser til de unges nye bosted rundt om i landet og møter med ungdommen på våre kontorer. Våre erfaringer viser at det også er behov for en oppsøkende virksomhet i arbeidet med oppfølging av de unge på flukt. Dette i tilfeller hvor de unge isolerer seg og ikke tar kontakt med noen. Ved aktivt å kontakte og oppsøke de unge, avdekker vi på et tidlig stadium depresjoner og andre negative tendenser. Vi vil da kunne mobilisere det lokale hjelpeapparatet og påse at de unge får den hjelpen de har behov for. Behovet hos de unge for oppfølging kan strekke seg over måneder og år etter bruddet med familien, og SEIF er der for de unge så lenge de unge trenger oss. Erfaringene viser at denne voksenkontakten på SEIF er uvurderlig. De unge på

---

35. Kilde: Brev fra BLD av 4.8.06 «Ad søknad om støtte til arbeid mot tvangsekteskap i 2006», gjengitt i Bredal og Skjerven 2007.

36. For en nærmere beskrivelse av organisasjonens virksomhet, se www.seif.no og Nødland et.al. 2005.

37. I følge tildelingsbrevet fra BLD, fungerer søknaden som prosjektbeskrivelse for det arbeidet som finansieres.

38. Kilde: Brev av 28.02.06 fra SEIF til Barne- og likestillingsdepartementet. Vi har slått sammen noen avsnitt, for å spare plass.

flukt lever med ny identitet og fiktiv livshistorie, og de har derfor vanskeligheter med å snakke åpent med noen i sitt nye sosiale nettverk. På SEIF kjenner vi de unge og vet hva de har gjennomgått. Derfor henvender de unge seg til oss, både i og utenfor kontortiden.

SEIF fungerer som et mellomledd mellom de unge og offentlige kontorer, skoler, huseiere osv, der hvor de unge ønsker og har behov for bistand. I tillegg til bistand med praktiske problemstillinger, har de unge også behov for å prate med noen om alt som rører seg i livet deres og som kan trøste i vanskelige stunder. Etter måneder eller år på flukt mottar SEIF også henvendelser fra ungdom for hjelp til å organisere et møte med familien. I disse tilfellene bistår SEIF, ofte i samarbeid med politi, lensmenn og andre offentlige instanser, slik at de unge kan møte familien under trygge forhold.

Organisering av arbeidet / bemanning. Storparten av de unge i krise- kritesituasjoner henvender seg i første omgang til SEIF Oslo for bistand. Det videre oppfølgingsarbeidet blir derfor koordinert derfra. [...] De unge som bor spredt rundt om i landet blir enten fulgt opp av medarbeiderne på SEIF Oslo eller fra nærmeste avdelingskontor. Oppfølgingsarbeidet er landsomfattende og krever et omfattende nettverk som SEIF gjennom konkrete enkeltsaker har opprettet. Arbeidet krever også en betydelig reisevirksomhet til de unges nye bosted. Erfaringer viser at selv om SEIF mobiliserer støttespiller på de unges nye bosted, kan innsatsen være tilfeldig. SEIF må derfor med jevne mellomrom ha direkte kontakt med de unge for å påse at de klarer seg bra.

For å utføre den nødvendige oppfølgingen av hver enkelt av de unge for å sikre at de kommer seg videre i livet, er det helt nødvendig at SEIF fungerer både som pådriver og et fast holdepunkt i tilværelsen. Det kreves her både kunnskap om problematikken, erfaring med hjelpeapparatet og direkte kontakt og tillit til de unge. SEIF har etter hvert opparbeidet en kompetanse som viser resultater gjennom solskinnshistorier«».

For å utdype SEIFs syn på sin rolle vis a vis det offentlige hjelpeapparatet, som er av særlig interesse for vår studie, tar vi også med et utdrag fra organisasjonens årsmelding for «Veien videre» i 2006:

Etter 7 års systematisk arbeid mot tvangsekteskap og etter 3 års tett oppfølging av de unge, viser våre erfaringer at samarbeid mellom offentlige etater og frivillig organisasjon er en smidig og velfungerende modell. Med kunnskap om problematikken, fatter den enkelte offentlige etat de riktige beslutninger til de unges beste, mens SEIF som frivillig organisasjon blir bindeleddet mellom den enkelte unge og den lange rekken offentlige instanser som er involvert i hver enkelt sak. Slik trenger ikke den unge å løpe sikksakk mellom diverse kontorer og enda flere saksbehandlere, men kan ganske enkelt komme med sine behov til SEIF. SEIF knytter sammen en tverretattlig bistand, og følger og purrer på

saken gjennom hele prosessen. For en ungdom som ikke er lommekjent i de byråkratiske irrganger, ville dette arbeidet ofte være uoverkommelig. Erfaringene viser også at de offentlige etatene setter pris på SEIF's koordineringsarbeid, da disse også får ett knutepunkt å forholde seg til. Disse gode erfaringene med samarbeid offentlige etater/frivillige organisasjoner i arbeidet mot tvangsekteskap og æresrelatert vold er ikke unike. På flere områder i samfunnet, spesielt i arbeidet med sårbare grupper (mishandlede kvinner, incestofre, funksjonshemmede, voldtektsofre, m.m.) har vi en lengre tradisjon med et fruktbart samarbeid mellom frivillige organisasjoner og offentlige instanser. La oss si at vi holder hverandre i ørene!³⁹

SEIF beskriver her et arbeid som er omfattende på flere måter. Noen stikkord i SEIFs presentasjon av egen rolle og arbeidsmåte er: Mobilisere det lokale hjelpeapparatet og påse at den unge får hjelp, være mellomledd, trekke på et omfattende nettverk som SEIF har opprettet, betydelig reisevirksomhet, mobilisere støttespillere, være pådriver og fast holdepunkt, kunnskap og erfaring med hjelpeapparatet, direkte kontakt og tillit til de unge. SEIF ser seg selv dels som veiviser og følge til hjelpeapparatet, dels som vaktbikkje, men framfor alt som koordinator av offentlige tjenester til den enkelte. SEIFs ansatte er også direkte omsorgspersoner for de som trenger det, og stiller opp så lenge hun eller han ønsker kontakt, noe som kan dreie seg om flere år. De som lever på sperret adresse får ofte posten adressert til nærmeste SEIF-kontor.

Når det gjelder andres syn på SEIF, blir vi slått av en relativt systematisk todeling blant våre informanter. Mens SEIF høster ros og beundring hos noen, er andre til dels svært kritiske. Framfor alt gir flere av våre informanter i Husbanken og kommunene uttrykk for at de er svært fornøyd med SEIF. De berømmer SEIF for den helhetlige og engasjerte tilnærmingen til de unges problemer og behov. SEIF beskrives som proffe og effektive, men med hjertet på rette plass. «Ildsjeler» er et ord som går igjen. Disse informantene henviser ofte til at dette er spesielle saker som SEIF har spisskompetanse på, og gir inntrykk av å se seg selv som tilretteleggere for at SEIF skal kunne gi de unge best mulig hjelp. Informanter som er kritiske til SEIF hevder ofte at organisasjonen har tendenser til å monopolisere ved at de går inn for «eie» hele saken. Flere anerkjenner SEIFs sterke engasjement, men vil påpeke at dette kan ha uheldige konsekvenser i form av avhengighetsrelasjoner mellom den unge og hjelperne. Denne kritikken kommer i større grad enn rosen fra personer som selv har kontakt med målgruppen. Noen av disse informantene kan sies å stå i et konkurranseforhold til SEIF, men vi har også hørt tilsvarende innvendinger fra utenforstående personer som har hatt kontakt med SEIF i konkrete saker.

---

39. Kilde: Veien videre 2006. Oppfølging av de unge på flukt
<http://www.seif.no/tvangsekteskap/VeienVidereopp06/>

Ut fra vårt materiale har vi forståelse for begge sider i denne polariserte beskrivelsen av SEIF. Vi har ikke mulighet for å evaluere SEIFs arbeid overfor den enkelte bruker, men har hørt flere eksempler – også fra brukere – på at de både har kompetanse og framstår som omsorgsfulle. Vi tror de sterke meningene blant annet reflekterer at det dreier seg om en kompromissløs aktør som kjemper for en sak de tror fullt og helt på, og som ikke går av veien for å skaffe seg uvenner hvis det regnes som nødvendig. Dette er for øvrig i tråd med funn i Rogalandsforskningens evaluering av de landsdekkende innvandrersorganisasjonene, inkludert SEIF. Her refereres det til relativt polariserte syn på SEIFs arbeid med tvangsekteskap som tilsvarer våre data. Det heter også at: «Informanter gir for øvrig uttrykk for at SEIF ikke er spesielt samarbeidsorientert» (Nødland et al. 2005:97-98).

Det mest interessante for vårt formål er imidlertid at den polariserte diskusjonen om SEIFs rolle aktualiserer to ulike syn på arbeidsdelingen mellom offentlige og frivillige organisasjoner. Dette er noe vi ønsker å se nærmere på, og da er det naturlig å sammenligne SEIF og Oslo Røde Kors – både når det gjelder egenpresentasjon og andres vurderinger. Først presenteres Oslo Røde Kors' arbeidsmåte og bruk av kriseboligene.

Oslo Røde Kors

Oslo Røde Kors driver Røde Kors-telefonen om tvangsekteskap, tidligere Informasjonstelefonen mot tvangsekteskap, på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet.⁴⁰ Telefonen omtales som følger på regjeringens nettsted www.tvangsekteskap.no:

Røde Kors har en egen informasjonstelefon om tvangsekteskap som er etablert på oppdrag fra barne- og likestillingsdepartementet. Det er aktuelt å ringe telefonen hvis du vil vite hvor du kan henvende deg for å få hjelp til å unngå et tvangsekteskap, og hvordan man kan hjelpe mennesker som allerede befinner seg i et ekteskap basert på tvang.

I 2006 bevilget BLD 1,1 millioner kroner i driftsmidler til telefonen, noe som utgjør to stillinger. Disse bemannes av til sammen tre personer, som er rekruttert med sikte på å ivareta formell sosialfaglig kompetanse samt praksiserfaring og kunnskap om relevante minoritetsgrupper og språk.⁴¹ Blant de tre ansatte er det to barnevernspedagoger, hvorav leder har lang praksis i barnevern-

40. http://www.rodekors.no/Distrikt_hjemmesider/Oslo/Vare_aktiviteter/Arbeid_med_barn_og_unge/RODE_KORS_TELEFONEN_OM_TVANGSEKTESKAP__Forced_Marriages__Information_Telephone/

41. I tillegg til norsk og engelsk, beherskes arabisk, persisk og kurdisk.

net og snart fullført master i sosialt arbeid. Den tredje er utdannet lærer/filolog og har variert praksis fra hjelpeapparatet. To av tre har minoritetsbakgrunn.

Telefonen er betjent på dagtid og skal ifølge mandatet gi informasjon, råd og veiledning til enkeltpersoner og ulike instanser over hele landet. Henvendelser kan dreie seg om generelle spørsmål om tvangsekteskap, lovverket og lignende, eller om råd i konkrete saker. Prosjektet er definert som rådgivende og som et supplement til det ordinære hjelpeapparatet, noe som for øvrig er i tråd med Røde Kors' generelle målsettinger (se også Bredal og Skjerven 2007). Det er ikke vår oppgave å evaluere denne delen av Oslo Røde Kors' arbeid, men vi har snakket med flere instanser som har god nytte av organisasjonens råd og setter pris på deres arbeidsmåte. I motsetning til SEIF, skal altså ikke Røde Kors-telefonens ansatte gi omfattende krisehjelp til enkeltpersoner, og Oslo Røde Kors mottar heller ikke egne midler til oppfølgingsarbeid. De ansatte strekker seg likevel langt for å imøtekomme individuelle behov. Og mange av de som tar kontakt ønsker ytterligere bistand utover en samtale. Om vedkommende befinner seg i Oslo-området skjer dette oftest gjennom møter i lokalene til Oslo Røde Kors, og flere unge har kontakt med organisasjonen over lengre tid. Etter samtykke etablerer Oslo Røde Kors også kontakt med andre nødvendige hjelpeinstanser. For eksempel har Oslo Røde Kors et nært samarbeid med Kompetanseteam mot tvangsekteskap i forhold til å gjøre trusselvurderinger for enkeltpersoner. Oslo Røde Kors og Kompetanseteamet har for øvrig samarbeidet om flere saker (Bredal og Skjerven 2007), blant annet i flere alvorlige tilfeller der unge får hjelp til å komme hjem etter å ha vært plassert i utlandet mot sin vilje.

Oslo Røde Kors vurderer at kriseboligene ikke er det mest egnede botilbudet til personer som har vært utsatt for omfattende kontroll og trusler og som er sterkt traumatisert. Dette fordi disse personene trenger tettere oppfølging enn det ordningen legger opp til.⁴² De har likevel hjulpet en del unge med krisebolig, ofte i samarbeid med Kompetanseteamet. I 2007 hadde de ti personer som brukte kriseleilighetene, hvorav tre i kommune B, to i kommune C og fem i kommune D, ingen i A. Fire av de ti var menn. En av mennene var over 40 år gammel, mens de ni andre beboerne var mellom 18 og 24 år gamle. Seks var i alderen 18-20 år. Nasjonal opprinnelse fordelte seg på fem land som ikke spesifiseres nærmere av sikkerhetshensyn. Botiden for de ti personene lå på fra fem dager til elleve måneder. Personen med elleve måneders botid bodde fortsatt i boligen per februar 2008. Det gjorde også tre andre som så langt hadde seks måneders botid. Oslo Røde Kors presiserer for øvrig at oppgitt botid er omtrentlig fordi de ikke får beskjed ved utflytting.⁴³

42. Som det framgår i forrige kapittel, henviser Oslo Røde Kors en del kvinner til Bokollektivet.

43. I 2006 hjalp Røde Kors-telefonen fire personer med krisebolig (Bredal og Skjerven 2007:39).

Generelt legger organisasjonen vekt på å henvise de unge til det ordinære hjelpeapparatet. Dette skyldes dels at Oslo Røde Kors selv har begrenset kapasitet med sine to stillinger, og således ikke kan følge opp den enkelte tett nok, med unntak av de som bor i nærheten av Oslo. Men primært begrunnes det med telefonens mandat og et prinsipielt syn på arbeidsdelingen mellom det ordinære hjelpeapparatet og frivillige organisasjoner, som for eksempel i dette sitatet:

Jeg ringer heller kommunen [enn SEIF], fordi det er Husbanken som eier leilighetene og kommunen har nøklene. Det er viktig at de unge får kontakt med det offentlige hjelpeapparatet. Vi i Røde Kors skal synliggjøre deres behov og rettigheter, men så må den konkrete hjelpen de får forankres i en lov. Det er altfor sårbart at frivillige gjør dette her. De får et variabelt tilbud. Det offentlige må settes i stand til å møte denne gruppa. Men jeg opplever at kommunene ikke forstår dette fordi de forholder seg mest til SEIF, og tenker at det er slik det skal fungere. (...) Sosialloven sier at man skal sikre alle mennesker tak over hodet, men sosialkontorene har ikke kapasitet eller budsjett til mye, derfor er viljen fra sosialkontoret ofte liten. Men de har et lovverk som gjør at de kan følge opp mer enn det de gjør.

Sitatet gir en interessant bakgrunn for de vurderinger vi har hørt fra noen av de kommunalt ansatte når det gjelder Oslo Røde Kors' kanalisering av beboere til kriseboligene. Generelt er vårt inntrykk at informantene i kommunene og Husbanken er mindre kjent med Oslo Røde Kors enn med SEIF, fordi SEIF har en mer aktiv rolle. Dermed har de heller ikke så mye å si om hvordan organisasjonen jobber, verken i positiv eller negativ retning.⁴⁴ Vi har imidlertid hørt noen eksempler på at informanter sammenligner Oslo Røde Kors med SEIF, og at Oslo Røde Kors dermed framstår som om de ikke helt gjør jobben sin. «De har ikke den samme pakka som SEIF», uttalte en informant fra det kommunale apparatet. Vedkommende forteller at SEIF ordner alt på forhånd, som å sørge for avtale med sosialtjenesten om husleiedekning. Med Oslo Røde Kors' saker har dette ikke alltid vært avklart, slik at kommunens etat kommer opp i diskusjoner med kommunen som den unge flytter fra, om hvordan husleien skal dekkes. Informanten opplever at beboerne som har fått hjelp fra Oslo Røde Kors kommer mer brått på. «Dette medfører ekstraarbeid for oss, og utrygghet for beboeren», sier denne informanten.

Denne og lignende uttalelser fra andre kommunalt ansatte, forteller oss at det kommunale apparatet som Oslo Røde Kors ifølge sitt mandat skal supplere og henvise til, ikke har den samme oppfatning av sin rolle som dette mandatet

---

44. Hensikten med våre intervjuer har da heller ikke vært å evaluere Oslo Røde Kors som sådan, men å få fram synspunkter på deres rolle i forhold til kriseboligene.

forutsetter. Den forsiktede kritikken av Oslo Røde Kors som noen kommer med, gir et godt innblikk i det praktiske arbeidet SEIF utfører i forbindelse med boligene. Dette er en jobb som disse informantene mener Oslo Røde Kors også burde ha gjort. Ut fra Oslo Røde Kors' mandat og bemanning, er dette imidlertid en kritikk som ikke treffer. Det har ikke vært meningen at Oslo Røde Kors skulle ha et omfattende oppfølgingsansvar overfor den enkelte. Røde Kors-telefonens rolle er å vise vei inn i hjelpeapparatet, noe som forutsetter at andre tar stafettpinnen når Oslo Røde Kors har gjort sin jobb. For øvrig er organisasjonen opptatt av at denne gruppa er i behov av omfattende hjelp, både i forhold til sikkerhet, bolig, økonomi, dagtilbud og psykiatri, noe som må sikres gjennom forvaltningsmessige vedtak og tverrfaglig samarbeid der vedkommende bor. At dette ofte ikke skjer, er et alvorlig dilemma for de ansatte ved Røde Kors-telefonen, og noe de har påpekt i flere sammenhenger. Det medfører også at de i noen saker kanskje går lenger i å bistå den enkelte enn det strengt tatt skal ifølge sitt mandat. Med andre ord, det som ovennevnte informant omtaler som «ekstrajobb» for kommunen, er i dette perspektivet kommunens jobb. Det er med andre ord ikke Oslo Røde Kors som ikke gjør jobben sin. De mer prinsipielle betraktningene rundt dette følges opp i neste avsnitt. Her vil vi påpeke at det synes som om de kommunalt ansatte ikke er godt nok orientert om forskjellene i SEIFs og Oslo Røde Kors' mandat og arbeidsmåter. Det er behov for tydeligere kommunikasjon og klargjøring av forventninger i samarbeidet mellom Oslo Røde Kors og kommunene.

To syn på arbeidsdelingen mellom det offentlige og organisasjonene

Før vi går videre til det nasjonale nivået, skal vi se helhetlig på organiseringen i kommunene, med vekt på arbeidsdelingen mellom offentlige instanser og de frivillige organisasjonene. Som vi ser, fordeler de fire kommunene seg på et kontinuum med kommune A i ene enden. Her har kommunen aktivt overlatt hele «driften» av kriseboligene til en frivillig organisasjon. B og D holder i det kontraktsmessige, men er tydelig på at organisasjonene står for utvelgelse, kontakt med sosialkontor og oppfølging for øvrig. C-modellen skiller seg ut ved at sosialtjenesten er hovedaktør, og at det aktuelle sosialkontoret definerer sitt ansvar for oppfølging bredt.

Sammenholdt med foregående avsnitts sammenligning av SEIF og Oslo Røde Kors' arbeidsmåte, er det åpenbart at debatten om kriseboligtilbudet er preget av to grunnleggende forskjellige syn på arbeidsdelingen mellom det offentlige og frivillige organisasjoner. Denne skillelinjen tematiseres ofte ikke på prinsipielt nivå, men tar form av ros til eller kritikk av den ene eller andre av de to organisasjonene.

Slik vi forstår det, er det ikke slik at SEIF benekter det offentliges ansvar. Men SEIF mener at dette i stor grad ivaretas i dag, takket være SEIFs rolle som veileder, koordinator og vaktbikkje. Dette er en arbeidsdeling som våre

informanter fra både Husbanken og de aktuelle kommunene er fornøyde med. Da handler det dels om at de er fornøyde med SEIFs innsats, men mer generelt om en positiv innstilling til at ikke-offentlige aktører har en spesiell rolle å spille, her representert ved en informant fra en kommune:

Jeg synes det er greit med uavhengige frivillige med spisskompetanse. Hvem andre skulle fanget opp og varslet om tvangsekteskap? (...) Vi kan ikke kvalitetssikre om de får det de skal ha. Vi aner jo ikke hva som trengs. Vi føler oss trygge når SEIF er inne i bildet. Men kanskje det burde vært et forvaltningskontor som tar i mot folk. Det må være fagpersoner som kan jobbe med gruppen. De må følge hele løpet inn og ut av boligen. Flyttingen fra kommuner kan knyttes til en enhet som har ansvarsoppgaven. Men dette krever massiv kartlegging. Noe positivt med SEIF er at de er mer uavhengige enn det vi er. De kan tørre å stå på og være mer frittalende enn en offentlig instans. Det fungerer godt slik det er med SEIF. Om kommunene skulle tatt over, ville det tatt lang tid å opparbeide kunnskapen. Da bør vi heller bygge ut SEIF. Tror ikke det vil bli like bra om kommunene tar over.

Andre er langt mer kritiske og hevder at SEIF i for stor grad overtar det offentlige rolle, ved å aktivt skyve andre aktører bort. De samme aktørene er ofte langt mer positive til Oslo Røde Kors' arbeidsmåte og verdsetter rådene de får derfra.⁴⁵ I vår studie har vi sett eksempler som tyder på at det kan forekomme at SEIF fraber seg «innblanding» fra kommunale instanser, men vårt inntrykk er at det oftere er kommunene som aktivt inviterer SEIF inn. Dermed aktualiseres også en annen begrunnelse for positive holdninger til frivillige organisasjoners sterke engasjement, nemlig det offentlige hjelpeapparatets tilbakeholdenhet i forhold til nye oppgaver, slik en av våre informanter kommenterte det:

Ideelt sett skal jo det offentlige og organisasjonene supplere hverandre og ikke konkurrere, men det krever villighet på begge sider: Villighet til å påta seg og gi fra seg. Jeg har alltid syntes det er merkelig at offentlige institusjoner er så redde for å påta seg.

Vi skal ikke gå inn på alle argumenter. Vårt poeng er at diskusjonen om hvem som skal stå for tildeling av kriseboliger, ikke bør bli en diskusjon for eller imot to frivillige organisasjoners arbeid, men om hvem som har hovedansvaret for å hjelpe unge på flukt fra tvangsekteskap. Det er ikke et problem at de som ønsker det, kan få hjelp fra frivillige organisasjoner. Vi er ikke i tvil om at mange av de som får oppfølging fra Oslo Røde Kors og SEIF, får en oppfølging de ikke ville fått i mange norske kommuner per i dag. Det som er

---

45. Jamfør det som kommer fram i kapittel 2 om krisesentrene.

problematisk, er hvis kommunene legger hovedansvaret for hjelpen til tvangs-ekteskapsutsatte på frivillige organisasjoner, slik at man *må* ta kontakt med disse organisasjonene, for å få adekvat hjelp.

Den eksisterende arbeidsdelingen er historisk betinget, ved at det lenge var frivillige organisasjoner som faktisk hadde kontakt med de unge. I en situasjon der det offentlige dels ikke fikk saker, dels ikke forsto alvorret i de sakene de fikk, er det rimelig at organisasjonene var skeptiske til å at deres vurderinger skulle overprøves. Spørsmålet som nå må stilles er om situasjonen har endret seg til det bedre, ved at offentlige etater både har fått mer kompetanse og vilje til å ta ansvar – blant annet takket være organisasjonenes utrettelige pådriverinnsats. En naturlig konsekvens av dette er at offentlige instanser vil ha stadig flere saker der organisasjonene ikke er involvert, eller der de «kun» blir brukt som rådgivere. Det er med andre ord et tidsspørsmål før en offentlig instans ønsker å bruke leilighetene. Skal de da henvende seg til én av organisasjonene eller til en kommune direkte? Hvilken instans i kommunene er best skikket til å håndtere slike henvendelser, og på hvilket grunnlag skal det prioriteres mellom for eksempel en kandidat fra politiet og en av SEIFs brukere? Selv om Oslo Røde Kors har brukt leilighetene en del, spesielt i 2007, er det ingen tvil om at SEIF har påtatt seg en mer aktiv rolle. Særlig i kommune A er det grunn til å tro at de som får hjelp fra SEIF har hatt større sjanse for å få tilgang til kriseleilighet *fordi* de har kontakt med SEIF. Vi har ingen grunn til å betvile at disse personene har gode grunner til å bo der, men det er et problem at det ikke finnes konkrete kriterier eller noe system for prioriteringer. Kort sagt er dette en del av det offentlige hjelpetilbudet der den enkelte i behov av hjelp verken er sikret likebehandling eller klageadgang. Dette i seg selv tilsier at ansvaret for tildeling bør overføres til det offentlige.

La oss så se på noen av argumentene som har vært brukt *for* dagens ordning, og som kan reises *mot* å endre denne. For det første ble det nevnt at de unge ikke har tillit til offentlige instanser. Er det fortsatt slik, og innebærer det i så fall at noen vil gå glipp av bolig hvis tildeling foretas av en offentlig instans? Her kan man tenke seg at strengere krav til dokumentasjon kunne utelukke noen, for eksempel de som ikke har oppholdstillatelse. Vi ser også et problem i den grad noen skulle foreslå å kreve trusselvurdering fra politiet som kriterium for å få kriseleilighet.⁴⁶ Vi vil ikke anbefale et slikt krav. For øvrig vil vi minne om at de som har bodd i kriseleilighetene til nå, med unntak av de i kommune A, har undertegnet kontrakt med en offentlig instans. Det er også vårt inntrykk at de fleste har fått en eller annen form for økonomisk ytelse fra sosialtjenesten.

---

46. Som vi kommer tilbake til, er det grunn til å anta at en del unge er skeptiske til å involvere politiet i sin sak.

Et annet argument, er at dagens ordning er smidig og fleksibel, mens en overføring til det offentlige vil bety mer byråkrati og tidsbruk. Vi har forståelse for dette argumentet, men har to kommentarer. For det første er et visst byråkrati nødvendig for å sikre rettsikkerhet og likebehandling. For det andre, er de kommunalt ansatte vi har vært i kontakt med innforstått med behovet for fleksibilitet. De involverte etatene har vist stor vilje til å lage spesialtilpassede systemer og lempe på regler for denne gruppen.

Departementene og Husbanken

Vi skal ikke gå inn på alle sider ved den nasjonale styringen av botilbudet, bare kort kommentere noen forhold knyttet til rapportering og koordinering.

De som sitter med rapporteringsansvar i forbindelse med kriseboligene er Husbanken, men de har begrenset innsikt i bruken av kriseleilighetene. Den rutinemessige rapporteringen herfra begrenses da også til tomgangsleie. Det er selvsagt interessant å vite om leilighetene faktisk er i bruk, men tallene for tomgang sier ingenting om hvor mange som har bodd hvor lenge i leilighetene. Husbanken har innimellom bedt om oversikter fra kommunene, men det er ikke lagt opp til systematisk innhenting av data med sikte på å vurdere dimensjoneringen av tilbudet, eller for eksempel kontrollere hvordan den veiledende regelen om maks 6 måneders botid blir praktisert. I stedet har man i stor grad basert seg på forespørsler til de frivillige organisasjonene om hvorvidt antall kriseleiligheter var tilstrekkelig.

Heller ikke organisasjonene er pålagt noen rapporteringsrutiner i forbindelse med sin rolle som tildelere av bolig. Det finnes da heller ingen naturlig anledning til å be om slike rapporter, i og med at «oppdraget» til organisasjonene ikke er formulert i forbindelse med noen bevilgning.⁴⁷ For øvrig er det Barne- og likestillingsdepartementet som har ansvar for den økonomiske støtten til Oslo Røde Kors og SEIFs arbeid, mens Kommunal- og regionaldepartementet har det overordnede ansvaret for kriseleilighetene. Det departementet som er ansvarlig for botilbudet, har altså ingen bevilgningsmessig befatning med organisasjonene.

Så noen ord om Husbankens koordinatorrolle. Husbanken spilte en viktig rolle i etableringen av kriseleilighetene. Vi ser at det kan ha vært en fordel med en aktør som sto litt utenfor «tvangsekteskapsfeltet», men samtidig har dette bidratt til at etaten i liten grad har gått inn i tilbudets innhold. I de senere år ser det ut til at kriseboligene i stor grad har blitt et prosjekt som «går av seg selv». Følgende sitater er representative:

---

47. Organisasjonenes tildelingsrolle spesifiseres verken i søknad eller tildelingsbrev fra Barne- og likestillingsdepartementet.

Mitt inntrykk er at dette arbeidet går veldig bra med SEIF bak rattet. Vår rolle er å finansiere litt tomgang, litt utstyr, sørge for at partene møtes, det vil si boligeier [kommunen] og SEIF. Vi er veldig fjerne fra boligene. Vi var med og stablet det på beina, men nå er dette et arbeid som går av seg selv. Jeg spør av og til om vi skal etablere flere leiligheter, men hittil har jeg fått svar at det går bra.

Hvem spør du da?

SEIF.

Du bør ta kontakt med den organisasjonen, hva heter de nå da, SEIF. Det er de som har boligene. De steller med dette.

Hva gjør Husbanken da?

Vi betaler tilskudd til kommunene om det er slitasje, og så dekker vi tomgangsleie. Kommunen har ansvaret for selve vedlikeholdet av boligene og det finansielle. Dette handler jo om at det skal være minst mulig folk som vet hvor de er og hvem de er. Boligene har stort sett blitt brukt hele tiden.

Da man skulle bygge opp et nasjonalt kriseboligtilbud trengte man en koordinerende instans med nasjonalt ansvarsområde. Vårt inntrykk er at Husbanken først og fremst ble valgt fordi de hadde en tilskuddsordning som med noen justeringer kunne brukes til formålet. På denne bakgrunn er vi usikre på hvorvidt Husbankens rolle som koordinator fortsatt har sin berettigelse. Særlig gjelder dette i den grad kriseleilighetene for framtiden vil inngå i et bredere, mer helhetlig bo- og støttetilbud, slik vi anbefaler.

Kort om finansiering

Da kriseboligprosjektet ble etablert, bestemte man at staten skulle gå inn med finansiering av tomgangsleie, inventar og vedlikehold. Dette innebar at man våren 2003 endret forskriften for Husbankens Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, som i utgangspunktet er et investeringstilskudd. Endringen sikret at tilskuddet også kunne brukes til drift og administrasjon. Så vidt vi har forstått, dekket Husbanken i en periode også utgifter til ren husleie i kommune Ds leiligheter. Det har imidlertid ikke vært aktuelt at dette skulle gjøres til en fast ordning, da løpende husleie ligger helt på siden av hva tilskuddet er ment å dekke. Tomgangsleie derimot, kan ses som en utgift som gjør det mulig å opprettholde et botilbud, har vi fått opplyst.

Kommune D har dessuten tatt en viss administrasjonsavgift. Videre la særlig denne kommunen i første runde opp til at hjemkommunens sosialtjeneste skulle dekke beboers utgifter til husleie, i den grad hun eller han ikke hadde egne midler. Man henviste til at dette var etablert praksis for opphold ved krisesentrene og derfor også burde legges til grunn her. Siden gikk også denne

kommunen med på å rette seg etter grunnprinsippet i sosialtjenesteloven om at den som oppholder seg i en kommune, har krav på hjelp fra oppholdskommunen.

Vi har ikke hatt kapasitet til å gå inn i øvrige finansieringssporsmål.

Bruk og tilgjengelighet

Våre data viser at boligene i B og D kommuner stort sett er i bruk hele tiden. Vi antar at det samme gjelder for A. C-leiligheten har imidlertid stått ledig i lengre perioder. Vi vil ikke anbefale å nedlegge denne, men det bør legges mer vekt på informasjon til hjelpeapparatet. For øvrig vet vi at langt de fleste beboerne har vært i alderen 18-25 år, med overvekt på den yngste aldersgruppen. Kvinner er i flertall, men et betydelig antall er menn, de fleste som andel av samboende par. Botid varierer betraktelig, men de fleste ligger på opp mot 6 måneder, enkelte betydelig lengre. Vi har ikke full oversikt, men det virker som de fleste som bor i boligene kommer flyttende fra andre kommuner og til dels også landsdeler. Vi har ikke hørt om andre instanser som har kanalisert beboere inn i leilighetene, enn SEIF og Oslo Røde Kors.

Når det gjelder boligenes tilgjengelighet og eventuelt behov for flere leiligheter har vi fått ulike svar. SEIFs leder oppgir at det aldri har hendt at det ikke fantes ledig leilighet. Fra andre har vi hørt det motsatte. At vi ikke har hatt mulighet til å undersøke disse ulike versjonene av virkeligheten, er i seg selv en god illustrasjon på manglende rutiner og dokumentasjon. Vi kan derfor bare konstatere at det er ulike oppfatninger om hvorvidt kriseboligtilbudet er tilgjengelig og tilstrekkelig.

Sikkerhet

Kriseleilighetene er eksplisitt begrunnet med sikkerhetsbehov. Et hovedmål med dette spesielle boligtilbudet er å hjelpe personer som i en eller annen grad er fysisk truet av familien, slik at de må gjemme seg på et sted som familien ikke kjenner til.

Også blant våre informanter er det en utbredt oppfatning at kriseleilighetene er et tilbud for trusselutsatte personer. Forståelsen av hva dette konkret innebærer, synes imidlertid diffus. «Dette er personer med høyt trusselbilde», er en type uttalelse som går igjen i våre intervjuer med flere av aktørene rundt leilighetene. Sikkerheten er dessuten en uttalt begrunnelse for at flere av aktørene har begrenset kunnskap om leilighetene, ikke bare beliggenhet, men også hvordan de brukes. «Vi skal jo vite minst mulig», er et svar vi har fått flere ganger når vi spurte om ulike aspekter ved leilighetene. En vanlig formulering i arkivmaterialet er: «Sakens karakter gjør det ønskelig med minst mulig for-

mell korrespondanse». Vi mener det er grunn til å spørre om dette hemmeligholdet har forhindret dokumentasjon og rutiner som i realiteten ikke ville truet sikkerheten for leilighetene eller beboerne. Vi har også spurt oss selv hvorfor politiet ikke ble trukket inn i forprosjekteringsfasen.

Vi har særlig sett det som vår oppgave å undersøke sikkerhetsvurderinger og tiltak i tilknytning til leilighetene. Når det gjelder den enkelte beboer, vil vi knytte noen kommentarer til spørsmålet om trusselvurderinger. I begge sammenhenger er det naturlig å se på politiets rolle.

Boligenes sikkerhet og politiets rolle

Da kriseboligtilbudet ble satt i gang ble det lagt en del føringer på hva slags leiligheter som var egnet, hvorav flere ble begrunnet med sikkerhet. Det ble sagt at leilighetene skulle ligge i vanlig boligmasse, gjerne blokkbebyggelse, noe som ble begrunnet med at beboer skulle kunne leve «et vanlig liv», men det handlet også om å forsvinne i mengden, og å ha mennesker rundt seg. For øvrig er det spesielt spørsmålet om strøk og etasje som nevnes når vi har spurt om sikkerhet. Man har som regel valgt leiligheter godt over bakkenivå, og det ble lagt vekt på å velge strøk med få ikke-vestlige innvandrere. Vi har ikke hørt at det skal ha vært satt i verk sikkerhetstiltak i form av vakthold eller utstyr. Men vi har blitt fortalt at det skal være noen regler forbundet med det å bo i leilighetene, som sikter mot å holde adressen hemmelig. Enkelte informanter har hevdet at det ikke er lov å ta imot besøk i leilighetene, og at beboer generelt ikke har lov å fortelle venner hvor de bor. Vi er usikre på om dette stemmer, blant annet fordi vi har eksempler på at denne regelen ikke har blitt formidlet til en beboer. Vi kjenner også til et tilfelle der regelen ble formidlet, men ikke overholdt.

Som nevnt var ikke politiet involvert på nasjonalt nivå i startfasen. Vi ville undersøke om politiet i det enkelte distriktet/byen har blitt trukket inn seinere – i vurderinger av sikkerheten, eller på andre måter. Som vi skal se om litt, kan politiet være inne med voldsalarm og andre tiltak i forhold til den enkelte beboer i leilighetene. Her fokuserer vi på politiets befatning med boligene:

Kommune A. Her har det aktuelle politikammeret ikke vært med i valg av leiligheter eller på andre måter vært trukket inn i etableringen av tilbudet, men man har en rutine med å dokumentere og lage en mappe på hver av leilighetene. Hensikten er at politiet skal være best mulig rustet i tilfelle det oppstår en trusselsituasjon, eventuelt beboers alarm utløses. Mappen inneholder kart i ulike målestokker som viser leilighetens lokalisering, planløsning for leiligheten, samt fotografier av bygningen utenfra og de enkelte rom. Det er uklart hvordan denne rutinen kom i stand, men det synes å være en arv fra den første tiden da krisesenteret hadde tildelingsansvaret for leilighetene. Rutinen har antakelig blitt initiert av krisesenteret som først hadde ansvaret for leilighete-

ne, og ble videreført av SEIF da de overtok. Det har ikke vært utrykninger til leilighetene.

Kommune B. I en ringerunde i denne kommunen, ble vi henvist til til sammen seks polititjenestepersoner. Ingen av disse hadde kjennskap til leilighetene, men én mente at det burde man hatt. Til slutt snakket vi med en person som uttalte følgende: «Vi vet ikke hvor leilighetene er, og vi skal ikke vite det heller. De skal jo være hemmelige, og jo færre som vet, jo bedre».

Kommune C. Heller ikke her har politiet vært inne i etableringen av leiligheten, men man har vært på befarings i ettertid. Man er enig i at leiligheten er egnet. For øvrig har familievoldskoordinator bedt om at politiet blir informert om hvem som til enhver tid bor i leiligheten. Han har ønsket å få navn og fødselsnummer, alder og etnisk bakgrunn på beboer(ne). Hensikten er å gi politiet et best mulig utgangspunkt for å hjelpe i en trussel/krisesituasjon. Sosialtjenesten som har ansvar for leiligheten er innforstått med denne rutinen og har i et par tilfeller gitt slik informasjon. Da har man først innhentet muntlig samtykke ved at beboer er blitt informert om at man ønsket å gi denne informasjonen til politiet, og forklart hvorfor. Det har så langt ikke vært aktuelt at en beboer har nektet sosialtjenesten å oppgi personopplysninger til politiet. I så tilfelle ønsker politiet subsidiært å vite hvor mange som bor i leiligheten, kjønn, alder og etnisk bakgrunn.

I noen andre tilfeller er politiet ikke blitt informert. Dette skyldes at organisasjonene som henviser beboere har oppgitt til kommunens kontaktperson at det ikke er nødvendig. I ett tilfelle ble det opplyst at politiet i hjemkommunen var varslet i tilfelle vedkommende skulle bli etterlyst. Organisasjonen mente det ikke var behov for mer. I et annet tilfelle foreslo kontaktpersonen å varsle politiet for å få en risikovurdering, men det ble sagt at det ikke var nødvendig.

Kommune D. Her ble vi raskt henvist til én bestemt polititjenestemann som regnes som spesielt kompetent på tvangsekteskap. Kammeret eller distriktet for øvrig har ikke hatt befatning med leilighetene, og det finnes ingen rutiner som den i kommune A og C.

Vi ser at det er betydelig variasjon mellom kommunene når det gjelder politiets befatning med kriseleilighetene. Både i kommunene A og C har politiet en viss aktiv rolle, men det er valgt ulike tilnærminger. I begge tilfeller handler det om å sikre en viss beredskap i tilfelle av at det skulle oppstå en situasjon der politiet blir påkalt, i verste fall en gisselsituasjon eller annet «skarpt oppdrag». I kommune C vil da politiet ha oversikt over hvor mange som bor i leiligheten, om noen av dem er barn, og de vil – i den grad de har navn og fødselsnummer - ha mulighet til å sjekke om beboer(ne) har slektninger som er registrert i strafferegisteret, for eksempel. I kommune A har ikke politiet opplysninger om beboer, men om boligens beliggenhet og utforming. Den samme informasjon har konkrete polititjenestemenn i C, men den foreligger ikke i dokumentform som i A. Da vi nevnte A-politiets mapper for en informant i kommune C, opplyste han at man generelt hadde gått bort fra å

oppbevare bygningsopplysninger på denne måten, fordi det var vanskelig å holde dem oppdatert. For øvrig synes ikke forskjellen i valg av tilnæringsmåter å være basert på noen politifaglig uenighet.

Politiet i kommune B utmerker seg som passive. Det kan selvsagt hende vi ikke har snakket med alle relevante informanter i B-politiet, men vi har snakket med flere der enn i de andre kommunene. Vi ble slått av kontrasten mellom deres tilsynelatende manglende interesse for leilighetene og følgende uttalelse fra én av våre informanter i C-politiet: «Det er jo vi i politiet som er ansvarlig for folks sikkerhet. Derfor er det viktig for oss å ha informasjon om leilighetene og de som bor der». Når det gjelder kommune D, aner vi at man i stor grad forbinder tvangsekteskap med én bestemt tjenestemann. Hvorvidt dette har forhindret utvikling av mer generell ansvarsforankring og rutiner er et spørsmål vi ikke kan besvare, men som vi mener det er grunn til å stille. Generelt vil vi påpeke behovet for å etablere personuavhengige rutiner.

Trusselvurderinger og individuell sikkerhet

Oslo Røde Kors oppgir at Kompetanseteam mot tvangsekteskaps politimann eller nærmeste politikammer foretar en trusselvurdering for de beboerne som tildeles bolig av Oslo Røde Kors. Vi har ikke påtatt oss å dokumentere eller vurdere disse metodene, siden dette ligger utenfor vårt kompetanseområde. Resten av dette avsnittet handler derfor om SEIFs arbeid med sikkerhet, og om ulike aktørers forestillinger om dette.

Som nevnt i kapittel 1, har SEIF valgt å ikke besvare våre spørsmål om sikkerhet og samarbeid med politiet. Dette er spesielt synd siden vi har møtt flere informanter som hevder at SEIF i uforsvarlig grad er tilbakeholdne overfor politiet. For oss som forskere, reiser disse påstandene noen utfordringer. På den ene siden er vi forpliktet til å undersøke slike påstander, men har hatt lite mulighet til å gjøre det.⁴⁸ På den annen side, hvordan skal vi forholde oss til påstander som ikke kan undersøkes fullt ut, men som er så pass sterke at det er vanskelig å bare la dem ligge? Vi kan kanskje si at vi må velge mellom å bli beskyldt for å viderebringe påstander som ikke er tilstrekkelig dokumentert og å fortie alvorlige bekymringer. Som leseren allerede har skjönt, har vi vurdert disse forestillingene som så manifeste at vi velger å kommentere dem. Vi mener å ha tilstrekkelig dokumentasjon til å slå fast at påstandene ikke er tatt ut av løse luften. Dessuten mener vi at påstandenes styrke og utbredelse er et problem i seg selv, fordi det vitner om og bidrar til et vanskelig samarbeidsklima. Endelig, mener vi at påstandene peker inn i noen dilemmaer som har interesse langt utover SEIFs rolle, og som kritikerne på sin side kanskje tar for lett på.

---

48. Vi vil for ordens skyld nevne at vi i vårt intervju med SEIFs leder, eksplisitt nevnte disse påstandene.

Hva vet vi så? I SEIFs egne rapporter oppgis politiet som én av mange samarbeidspartnere. Fra Bredal og Skjerven 2007 kjenner vi til at det er få politianmeldelser i SEIFs saker, men at en del av de unge har fått voldsalarm. Fra datainnsamlingen i herværende prosjekt har vi fått et sammensatt bilde. Vi har hørt eksempler på at SEIF varsler politiet i den unges hjemkommune for å forhindre at de prøver å finne den unge hvis foreldrene melder henne eller ham savnet. I andre sammenhenger har SEIFs medarbeidere gitt uttrykk for at mange av de unge ikke ønsker at politiet skal trekkes inn. Så vidt vi har forstått, er de unge redde for at kontakt med politiet skal resultere i at foreldrene blir anmeldt og straffet, og mer generelt at konflikten med familien skal eskalere. Da er det interessant at en del av SEIFs brukere har voldsalarm, noe de kun kan få fra politiet. Har politiet i slike tilfeller tatt egne initiativ til påtale? Hvis ikke, ville det være naturlig at SEIF brukte denne erfaringen til å dempe de unges frykt for at så skal skje.

I kommune A fortalte politiet om et utmerket samarbeid med SEIF rundt dokumentasjon av kriseleilighetene. Nylig hadde SEIF varslet om behov for å lage «mappe» på en ny leilighet. Vår informant i politiet fortalte også at SEIF ved ett tilfelle hadde bedt politiet invitere en beboer i en kriseleilighet til en såkalt «realitetsorienteringsprat». SEIF hadde forgjeves forsøkt å få den unge kvinnen til å forstå at hun satte sin egen sikkerhet i fare ved måten hun levde på. Nå håpet de at hun kanskje ville lytte mer til politiet. Da vi eksplisitt spurte om hva vår informant i politiet mente om at noen hevder SEIF holder politiet utenfor, fikk vi en spontan, entydig respons: «Nei. Jeg har aldri vært inne på tanken!»

I et annet distrikt er politiet langt mer skeptiske til SEIF. Dette skyldes flere ting, men særlig én konkret opplevelse. Det dreier seg om en sak der politiet bidro til å plassere en person på hemmelig adresse, og der SEIF var en av de involverte aktørene. En av SEIFs ansatte skal da ha spurt den trusselutsatte personen om vedkommende virkelig turte å stole på politiet. Opplysningene om dette kom til politiet fra personen selv. Vedkommende hadde oppfattet dette som et klart råd fra SEIFs side om å ikke stole på politiet. De involverte politifolkene reagerte kraftig på dette, men har så vidt vi vet ikke påtalt saken overfor SEIF. Vi mener det er grunn til å se nærmere på denne episoden, da den er en sentral del av bakgrunnen for at flere er kritiske til SEIF.

Ut fra vårt begrensede datamateriale, kan det se ut som om SEIF og deres brukere har kontakt med politiet i flere sammenhenger. Vi har imidlertid grunn til å tro at SEIF i liten grad trekker politiet inn i trusselvurderinger. Dette er interessant når vi vet at et stort antall av de som får hjelp av SEIF får

innvilget strengt fortrolig adresse (kode 6).⁴⁹ Dette tilsier at SEIF har kontakt med mange unge som er alvorlig truet, men at det er SEIF som vurderer og dokumenterer at slik trussel foreligger.⁵⁰ Det siste har de i så fall felles med en del krisesentre, selv om de skiller seg fra SEIF ved å være skeptiske til å bruke kode 6. Vi mener det er grunn til å utfordre hjelperne på det store ansvaret de påtar seg ved ikke å benytte politiets fagkompetanse og ressurser (registre og internasjonalt politisamarbeid) i saker der en person vurderes å være truet på livet. For det andre, hvis det primært er den unge som ikke ønsker at politiet skal inn i saken, lurer vi på hva hjelperne gjør for å forklare politiets rolle og skape tillit.

Vår erfaring fra samtaler med politiet, er at mange politifolk har et nyanisert syn på sin egen rolle i forhold til vold i nære relasjoner og tvangsekteskap. For eksempel understreker flere av de vi har snakket med, at de har en viktig forebyggingsrolle som inkluderer andre arbeidsformer enn anmeldelse. De forstår at den unge kan frykte at politiets involvering vil eskalere konflikten, og i verste fall ende med at ett eller flere familiemedlemmer kommer i fengsel. De understreker at politiet ikke automatisk tar ut påtale, og at det uansett vil være vanskelig hvis ikke offeret «samarbeider». Dette er viktig å formidle til de unge, og vi mener både politiet selv og ulike hjelpeinstanser har en viktig oppgave her. Samtidig vet vi fra blant annet Oslo Røde Kors at ikke alle politifolk eller kammer har like stor forståelse for problematikken. Negative opplevelser gir ikke grobunn for tillit.

Endelig vil vi understreke at det opplagt kan være en reell konflikt mellom politiets kontrollfunksjon og deres andre roller. Dette er et dilemma som kritikerne av SEIF kanskje ikke tar tilstrekkelig alvorlig. Det kan være flere gode grunner til at en person ikke ønsker at politiet skal involveres. Noe av de frivillige organisasjonenes styrke er nettopp at de kan stille seg helt og holdent på den voldsutsatte side i slike spørsmål.

For øvrig er det verdt å nevne at flere av våre informanter tar for gitt at SEIF har kontakt med politiet når det gjelder trusselvurderinger. Som illustrert i det følgende sitatet fra intervju på et sosialkontor, skyldes dette at man tror trusselvurdering som begrep per definisjon sikter til noe som politiet tar seg av:

Vet du hvem som gjør de vurderingene? Har du sett en trusselvurdering, eller vet du om politiet er involvert?

49. I forbindelse med gjennomgangen av saker til Bredal og Skjerven 2007, framgikk det at det på registreringstidspunktet hadde blitt foretatt adressesperre kode 6 i 29 av 64 saker i 2006. Flere av sakene var imidlertid ikke kommet så langt at man visste om kode 6 var aktuelt. Dette tilsier at kode 6 tas i bruk i minst halvparten av SEIFs saker.

50. Som nevnt i kapittel 2 trengs det ikke dokumentasjon fra politiet for å få sperret adresse. Se neste kapittel for mer informasjon.

Nei, vi ser jo ikke dem, har aldri sett noe skriftlig, men SEIF forteller jo om trusselen. Jeg husker en jente som hadde foreldre fra et landområde der det hadde vært en annen sak kjent fra mediene. Der hadde det jo vært et æresdrap. Hun hadde fått seg kjæreste som foreldre ikke ville vite av. De fikk krisebolig, begge to. Det løste seg etter hvert ved at familieforholdene normaliserte seg. (...) Jeg trodde de fikk trusselvurdering fra politiet. SEIF tar jo truslene veldig, veldig alvorlig, og det er jo riktig. Min holdning er at hvis det er en trusselvurdering fra politiet så skal ikke vi stille spørsmålstejn, som vi gjør ellers. Da må vi se stort på det. (...) Det er viktig med trusselvurdering for å skulle kunne gå utenom de vanlige rutinene og reglene vi har.

Oppsummering

Jeg tenker sånn at kriseboligene bør være for unge kvinner, menn og par som opplever seg selv i en reell trusselsituasjon og trenger en type skjerming for en avgrenset periode, et behov som vurderes nærmere fortløpende. Det er ikke et tilbud for de som er påført alvorlige traumer og trenger langsiktig oppfølging. Først og fremst er leilighetene til for relativt oppegående personer som i stor grad er i stand til å ta vare på seg selv. Jeg tror nok noen kan være så skadet og ha det så vanskelig at dette ikke er godt nok. Hvis man drar hals over hode, trenger man noe som kan trygge situasjonen. Jeg tror de må trygge seg litt før de kan vurdere... De vet ofte ikke før det er gått litt tid hva de trenger.

Det er fristende å la denne informanten konkludere vår vurdering av kriseleilighetene som botilbud. Vi er enige med henne i at leilighetene kan fungere godt for de som står uten bolig etter et brudd, som ikke har altfor store sikkerhetsbehov, og som i det daglige klarer seg på egenhånd. Sikkerhetsnivået bør defineres nærmere, og det bør avklares hvorvidt det skal stilles krav til den enkelte beboere med henblikk på å holde adressen hemmelig. Dette behovet bør veies opp mot beboers behov for å bygge nettverk og leve et mest mulig normalt liv.

Vi har ikke hatt mulighet til å vurdere om de som bor i kriseboligene får tilstrekkelig og faglig kompetent oppfølging. Men slik organisasjonene og de kommunalt ansatte beskriver situasjonen, kan det synes som om SEIFs brukere får *mer* oppfølging enn de som får bolig gjennom Oslo Røde Kors, i hvert fall de som bor utenfor Oslo-området. Dette skyldes flere forhold. For det første har SEIF et annet mandat og mer kapasitet enn ORK, og de er representert i flere landsdeler. SEIF har da også fått en egen bevilgning øremerket individuell oppfølging. For det andre har kommunene lagt opp til en ordning, der de aktivt overlater ansvaret for å organisere oppfølgingen av den enkelte beboer til SEIF. Vi vil understreke at dette ikke er ment som en kritikk av Oslo Røde Kors. Tvert imot strekker de ansatte ved Røde Kors-telefonen seg

langt for å kompensere for mangler i det ordinære hjelpeapparatet. Deres uttalte bekymring for hvordan det går med de unge tilsier at kommunene i langt større grad må komme på banen.

Framfor alt forteller våre data oss at flere av de unge som bor i krisebolig, har behov for oppfølging. Selv er vi enige i at de som er mest sårbare, ikke bør bo i krisebolig. Samtidig kan vi tenke oss ulike former for oppfølgingspakker som knyttes til den enkelte, uavhengig av hvor hun og han bor, slik SEIF har lang erfaring med. Dette kommer vi tilbake til i siste kapittel.

Kriseboligene er et tilbud som i stor grad er drevet fram av to frivillige organisasjoner, og som i dag langt på vei drives av den ene av dem. De ansvarlige offentlige etater har i stor grad basert seg på at de frivillige tar mesteparten av jobben, inkludert beslutninger om inntak og dimensjonering av tilbudet. Slik sett er dette et tilbud som finansieres av det offentlige og styres av frivillige. Denne arbeidsdelingen har en historisk begrunnelse. Med de siste års utvikling, mener vi det er på tide å overføre det reelle og helhetlige ansvaret for kriseboligene til én eller flere offentlige instanser. Vi ser for oss en modell der ulike instanser, offentlige og frivillige, kan være innfallsport til boligene, men der inntaket koordineres og beslutninger tas på grunnlag av noen enkle kriterier. Vi mener man bør lytte til SEIFs advarsler om tungvint byråkrati, og minner om at det kan være snakk om akutte situasjoner. Videre foreslår vi at Oslo Røde Kors og SEIF trekkes aktivt inn, eventuelt på lønnet konsulentbasis, for å drive systematisk erfaringsoverføring i denne prosessen.

For øvrig kan ikke dagens kriseleiligheter ses isolert fra det mer helhetlige bo- og støttetilbudet som skal utbygges. Vi viser derfor til våre anbefalinger i neste kapittel.

Samlet diskusjon

I dette kapitlet trekker vi sammen noen av trådene fra de foregående kapitlene, samt fletter inn enkelte nye momenter som bakgrunn for de anbefalingene vi kommer med i kapittel 6. Først kaster vi et nytt blikk på målgruppen, diskuterer noen forskjeller og ser spesielt på menn og par. Så oppsummerer vi noen synspunkter på hva slags bo- og støttetilbud som trengs, samt hvordan det bør organiseres. Vi knytter også noen flere kommentarer til sikkerhet. I den siste delen gjøre vi rede for noen eksisterende tiltak, samt enkelte paralleller til hjelpen til ofre for menneskehandel. Endelig trekker vi inn noen erfaringer fra Sverige, med fokus på en evaluering av botiltak for unge som utsettes for æresrelatert vold, såkalt «skyddad boende».

Målgruppe og behov

Sårbarhet og styrke

Samtlige aktører legger vekt på at det er store individuelle forskjeller blant de unge. Det er imidlertid noen temaer som går igjen.

I kapittel 2 fokuserte vi særlig på den gruppen krisesentrene bekymrer seg mest for; unge kvinner med behov for støtte til voksen- og myndiggjøring. Dette er også en gruppe Oslo Røde Kors og Kompetanseteamet mot tvangsekteskap er opptatt av, dels fordi de mener det er en stor gruppe, dels at de trenger mest hjelp. I kapittel 3 skisserte vi Bokollektivets tilnærming som i stor grad er utviklet for denne gruppa. Bokollektivets leder var som vi husker også opptatt av å fokusere på kvinnes styrke og motstanden som hadde brakt dem dit de er. Flere er opptatt av å tegne andre bilder av de unge enn som ressursvake «ofre»:

Det er i stor grad ressursungdom. Jeg tenker dette ikke er en gruppe som trenger behandling, men at de må ha en mulighet for å få dekket noen grunnleggende, praktiske behov, som bolig, og så greier de mye sjøl. Tror det er bortkastet penger å opprette et eget behandlingstilbud. Folk som er svake grei-

er ikke kjøre det løpet som hjelpeapparatet har lagt opp til. La oss i hvert fall hjelpe de som er sterke nok. De andre trenger kanskje andre former for bistand. Men «ressurssterk» er et farlig ord. Blir de oppfattet som for ressurssterke, får de ikke hjelp. De fleste ungdommer trenger voksenpersoner.

Altfor ofte møter vi en forestilling av de unge på flukt som en stakkarslig, usikker og redd jente som kanskje ikke visste sitt eget beste. Dette stemmer ikke med terrenget. De unge som makter å ta styringen over sitt eget liv mot familiens vilje er sterke personligheter. De vil være med på å bestemme veien videre og følger ofte ikke gode råd. Mange av dem er direkte trollunger, og ære være dem for det!

Det siste sitatet er hentet fra SEIFs årsmelding for 2006 der de advarer mot «stigmatisering og klientifisering av de unge på flukt fra tvang og vold». Det kan se ut som om SEIF her posisjonerer seg i motsetning til snakket om «uselvstendighet» og «umodenhet». Selv har vi tidligere advart om at slike formuleringer kan underkommunisere den handlekraften som ligger bak den unges brudd med familien. SEIF har et viktig poeng når de advarer mot generaliserte framstillinger av de unge som passive ofre, og framhever betydningen av å synliggjøre motstand og opprør. Dette har alltid vært et viktig prinsipp i kvinnebevegelsens kamp mot vold og undertrykking, og i krisesenterbevegelsen spesielt.

Så er det spørsmål om de ulike aktørene snakker om de samme kvinnene, eller om SEIFs brukere er gjennomgående mer selvhjulpne enn det som er tilfelle i for eksempel Kompetanseteamets saker. Det har vi ikke grunnlag for å vurdere, men vi kan henvise til et utdrag fra SEIFs årsmelding der de redegjør for «ungdom med spesielle behov»:

Ungdom med behov for oppfølging har vidt forskjellig bakgrunn og befinner seg i forskjellige livssituasjoner. Vi vil her, om noe overfladisk, nevne noen unge på flukt med spesielt behov for oppfølging:

- Ungdom som er blitt utsatt for mye vold i oppveksten. Har svært dårlig selvtillit, og har vanskelig for å takle drapstrusler og konstant frykt for å bli funnet.
- Jenter som er blitt behandlet som «prinsesser» så lenge de oppførte seg lydig og dydig. Ikke opplært til å tenke uavhengige tanker eller ta egne beslutninger.
- Ungdom med spiseforstyrrelser, som driver selvskading eller som isolerer seg i depresjon.
- Gutter som er blitt kastet ut hjemme fra da de nektet å gå med på familiens ekteskapsplaner. Ofte gjeldsofre, da lån til familiens leilighet, bil m.m. står i deres navn.
- «Romeo og Juliette», hvor forholdet ikke holder under en fluktsituasjon med stress, redsel og savn.

- Ungdom med store krav til seg selv med hensyn til skole og utdanning, men som sliter med søvnforstyrrelser, konsentrasjonsvansker og ikke får det helt til.
- Ungdom som ikke har overholdt sikkerhetstiltakene, blitt oppsporet av familien og må flyttes umiddelbart.
- Ungdom på flukt, som har tatt kontakt med familien og blitt overtalt til å dra tilbake. Kontakter SEIF igjen for hjelp til igjen å flykte.

SEIF gir her et viktig bidrag til å beskrive forskjeller i målgruppen.⁵¹ Her ser vi flere fellestrekk med de unge kvinnene som krisesentrene, bokollektivene og andre er særlig opptatt av – framfor alt i omtalen av jenter som ikke er «opplært til å tenke uavhengige tanker eller ta egne beslutninger». Også når SEIF i det første sitatet omtaler de unge som «trollunger» som ikke alltid følger gode råd, kan det minne om beskrivelser vi har hørt før. Valøren i utsagnet er imidlertid annerledes i det SEIF fokuserer på styrke og motstand.

Selv tenker vi at de ulike beskrivelsene av «de unge» både handler om at målgruppen er sammensatt og at den enkeltes situasjon er det. Det er ingen tvil om at noen unge først og fremst trenger praktisk hjelp til å komme i gang med et liv på egenhånd. De har ressurser som gjør det mulig å bli selvhjulpen uten tett oppfølging. Samtidig tror vi at sårbarhet og styrke ikke må ses som motsetninger. En undertekst i vårt materiale, er nettopp at det dreier seg om kvinner som har vært sterke nok til å bryte ut av noe de ikke aksepterer eller holder ut, men som dermed blir svært sårbare. Og det er jo ingenting i veien for at en jente kan være sterk og uselvstendig samtidig, eller sågar sterk og svak. «Mange av jentene er veldig sterke. Men når det da først smeller så blir det veldig tøft for dem», sier en av våre informanter. Og vi vil spørre om den styrken som har gjort det mulig å bryte ut også kan være det som får kvinnen til å føle seg svak? Hvis hun ser seg som en opprører mot undertrykking, klarer hun da å leve med at hun har forlatt sin lillesøster? En person som blir oppfattet av andre, og ser seg selv, som sterk – har hun ekstra langt å falle om hun en dag ikke takler mer?

Det leder oss til å spørre om hva «uselvstendighet» betyr i denne sammenheng og hvordan det forklares. Hvor mye av de unge kvinnenes «uselvstendighet» kan forklares med at de nettopp er svært unge, og hva handler om at en person er «satt ut av spill» av voldstraumer? Når det er sortert bort, står vi igjen med en rest som med SEIFs ord kan kalles «oppdragelse til lydighet», og det trenger vi å vite mer om. Ikke minst er det behov for en psykologisk forståelse av hva disse jentene og guttene sliter med i forhold til andre unge som står i en løsrivelsesprosess.

---

51. Det oppgis ikke hvor stor andel av SEIFs brukere som har spesielle behov.

Menn

«Tvangsgiftede menn diskrimineres», het det på NRKs nettsider høsten 2006.⁵² Vi siterer fra artikkelen:

Menn som er ofre for tvangsekteskap får ikke den samme hjelpen som jenter i samme situasjon ville fått. I Oslo blir mennene tilbudt seng på hospits når de bryter ut fra ekteskap som er inngått mot deres vilje. Menn som rømmer fra tvangsekteskap føler de ikke blir trodd. Prosjektleder Beth Maria Furrevik-Gomes i Oslo Røde Kors fortviler over situasjonen. - Problemet er at noen sover på hospits, noen sover på gata eller i en bil, andre drar hjem, og de føler at sikkerheten ikke er bra nok, sier Furrevik-Gomes.

Flere av våre informanter bekrefter at det stadig er spesielt vanskelig å finne akutt bosted til gutter. Dette knyttes særlig til at krisesentrene ikke tar imot menn, og at kriseleilighetene ikke alltid er tilgjengelige. Generelt er det et problem at tvangsekteskap anses kun som et problem for jenter. Det er det ikke, selv om menn fortsatt er i mindretall blant de som søker hjelp. Den tidligere gjennomgangen av saker fra 2006 hos SEIF, Oslo Røde Kors og Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, viste at 52 av 350 saker gjaldt menn (Bredal og Skjerven 2007).⁵³ Så langt er det særlig som ektefeller eller kjærester at hjelpeapparatet kjenner guttene.⁵⁴ En kjæreste kan dels være en «hovedperson» i den forstand at han selv har behov for beskyttelse eller har andre hjelpebehov. Han kan være truet både av egen og kvinnens familie. Dels kan han være mer en «biperson». Det vil også variere hvorvidt truslene mot mannen vedvarer hvis parforholdet opphører, eller om han fortsatt vil være truet. Noen gifter seg for å dempe trusselbildet. De kan håpe at foreldrene dermed gir opp å gifte bort kvinnen til en annen. Men det kan også utløse en mer dramatisk situasjon fordi kvinnen nå virkelig har gått over streken.

Det er et økende fokus på at også gutter utsettes for tvangsekteskap. Sannsynligvis betyr dette at flere vil be om hjelp til å stå imot uønskede ekteskap. Vi forventer også mer oppmerksomhet på rollen som bror. Gutter som nekter å være sine søstres voktere eller som støtter sine søstre i deres motstand, kan bli truet og sanksjonert av familien. Likeledes er det grunn til å forvente at homofile menn som bryter med familien vil utgjøre en økende andel av botilbudets brukere.

Det er sannsynlig at gutter og unge menn i større grad enn kvinner blir *kastet ut* av hjemmet om de ikke innordner seg foreldrenes planer. Siden en

52. Av Anne Linn Ensby og Maria Myrvoll, 15.09.2006.

<http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/ostlandssendingen/1.998871>

53. Angående definisjon av saker, se fotnote 8.

54. Blant SEIFs saker var det kun tre av 13 menn som hadde søkt hjelp på egenhånd og ikke som del av et par.

guttus seksuelle atferd ikke er så avgjørende for familiens ære som en jentes, er ikke det å kaste ham ut en så drastisk handling som å kaste ut en jente. Vi mistenker at gutter som er kastet ut hjemmefra risikerer å møte mindre forståelse i hjelpeapparatet, fordi man ikke er så kjent med at gutter kan møte alvorlige sanksjoner om de bryter lydighetsnormer, eller fordi man antar at utkastelsen skyldes et atferdsproblem.

Når det gjelder hvorvidt gutter takler brudd annerledes, eller har andre behov i bo- og støttesammenheng, har vi lite data. Noen av våre informanter hevder at det er større sjanse for at en gutt takler å bo alene, og vi har hørt lite om gutter i forbindelse med uselvstendighetsproblematikken. Det skyldes nok mest at de unge mennene er så få. En annen forklaring kan være at menn generelt har større problemer med å innrømme at de ikke mestrer. Kanskje kan rus være et større problem for menn enn kvinner; vi vet ikke nok.

Ifølge tiltak 36B i Handlingsplan mot vold i nære relasjoner skal Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (NKVTS) iverksette en «undersøkelse om vold og overgrep mot menn i nære relasjoner og deres hjelpebehov. Resultatene av undersøkelsen skal danne grunnlag for videre metode- og tiltaksutvikling».⁵⁵ Det er viktig at denne studien inkluderer menn som utsettes for tvangsekteskap og æresrelatert vold i egenskap av sønner, brødre, kjærester og ektefeller, inkludert vold på grunn av seksuell legning.

Ektepar og kjærester

Flere av de som trenger hjelp til å etablere seg i ny bolig, søker hjelp som par. I vårt materiale har vi kun hørt om heteroseksuelle par, men homofile par kan selvsagt også være aktuelt. De er kjærester eller ektefeller, med eller uten barn. I noen tilfeller er begge parter truet av egen eller kjærestens familie, mens andre ganger er kun den ene truet.

Det har lenge vært framholdt at tilbudet til par som vil bo sammen, i likhet med for gutter og menn, er dårligere enn for kvinner som vil bo for seg selv. Dette bekreftes i vår undersøkelse og styrker argumentasjonen for å bygge opp et differensiert tilbud. Vi mener imidlertid det er grunn til å gjøre et visst skille mellom ektepar og kjærestepar. Dette skyldes at vi har fått flere indiksjoner på at det ikke er selvsagt at et ungt kjærestepar bør bo sammen.

En kjæreste kan være et viktig holdepunkt i tilværelsen når du har mistet alle de andre du er glad i. Flere ganger vil det være forholdet til kjæresten som utløser krisen og bruddet med familien, ved at kjæresten blir oppdaget og foreldrene tyr til alvorlige sanksjoner eller ved at kjæresten blir den nødvendige støtten som skal til for at den unge bryter ut av undertrykkende familieforhold. Men vi har også hørt eksempler som er mer komplekse, og der flere

55. <http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/Vendepunkt.pdf>

forhold gjør at hjelpere er tilbakeholdne med å bidra til at paret etablerer samboerskap. Her er ett eksempel: En polititjenestemann fortalte om en sak der en jente sto i fare for å bli tvangsgiftet. Hun hadde en kjæreste. Man tilbød henne å flytte inn i en av kriseleilighetene, men stilte som betingelse at hun ikke skulle etablere samboerskap med kjæresten, slik de to ønsket. Begrunnelsen var dels at man vurderte mannen som en potensiell sikkerhetsrisiko. Kvinnen var svært ung og kjæresteforholdet hadde ikke vart lenge. Mannen hadde kontakt med miljøer som man ikke ønsket skulle vite om leiligheten. I tillegg til sikkerhetsdimensjonen vurderte man at det ville skade forholdet til familien ytterligere, om hun bodde sammen med en mann. Jenta takket da nei til tilbudet.

Vi kan dele hjelpernes betenkeligheter i to kategorier. For det første kan parforholdet utgjøre en sikkerhetsrisiko for den av partene som regnes som mest truet. For det andre kan parforholdet vurderes som skadelig for én eller begge parter. Man kan være i tvil om forholdet er like alvorlig ment for begge parter, og frykte at særlig unge uerfarne kvinner kan utnyttes av menn som har andre hensikter enn et varig parforhold. En ung kvinne som har brutt med familien sin er i en ekstremt sårbar situasjon, og hun kan føle at kjæresten er den eneste hun har å støtte seg til. Vi har snakket med en ung kvinne som brøt med familien og fikk hjelp til å etablere seg i ny bolig sammen med kjæresten sin. Hun kjente ham ikke godt, men det var vanskelig å bo alene. Dessuten følte hun seg av forskjellige årsaker ansvarlig for ham og hans sikkerhet. De var ikke gift, og siden hun selv var troende muslim, hadde de ikke sex. Etter at de hadde flyttet sammen, begynte forholdet å hangle. Hun sier at mannen forandret seg, og hun følte seg presset. Han antydte at hun hadde mistet sin ærbarhet ved å bo sammen med ham, og derfor like godt kunne ta steget fullt ut.

Det hører med til historien at denne mannen ikke hadde oppholdstillatelse i Norge. Vi har hørt om flere eksempler, både fra hjelpere og fra andre informanter, der mannen i paret ikke har oppholdstillatelse eller der oppholdsstatus ikke ennå er avklart.⁵⁶ Slike forhold kan være like seriøse som et forhold der begge er norske statsborgere eller har annet permanent oppholdsgrunnlag. Det er imidlertid ingen tvil om at unge kvinner som har kompromittert sin ærbarhet i familiens øyne, er sårbare for å bli utnyttet av menn som ønsker å gifte seg til opphold i Norge. Enten mannen bevisst vil utnytte situasjonen eller i frustrasjon over et brudd ønsker å hevne seg, kan han bruke opplysninger om henne på en måte som setter henne i direkte fare.

Dette er myndige personer, og hjelpere kan selvsagt ikke nekte en ung kvinne å bo sammen med kjæresten sin. I en del situasjoner burde det likevel være legitimt å utfordre kvinnen på om det er lurt å etablere samboerskap. Spesielt når det gjelder sikkerhet, kan det være relevant å spørre om partne-

56. Dette kan også gjelde den kvinnelige parten, men vi har ikke hørt om konkrete tilfeller.

rens oppholdsstatus, og om kvinnen er kjent med denne. I den grad politiet foretar en trusselvurdering er dette noe de kan og bør sjekke. Dette kan selvsagt også være en grunn til at noen ikke ønsker at politiet skal foreta en slik vurdering. Vi vil påpeke at mannen i et parforhold kan ha et selvstendig behov for beskyttelse som må ivaretas for seg, om de to ikke kan bo sammen. At han er truet på grunn av sin relasjon til henne, betyr ikke at han er trygg om hun bor på hemmelig adresse.

Et ektepar stiller i en annen kategori, både rent rettslig og på andre måter. Her ligger utfordringen til hjelpeapparatet i å ta høyde for de behov de unge har som par, når de skal etablere samliv i en ganske ekstrem situasjon.

Tenke differensiert

Det synes som vi kan slå fast at flertallet i målgruppen er unge, mellom 18-25 år. De fleste er heterofile kvinner, men det må forventes en økning blant menn og homofile av begge kjønn. Et differensiert bilde av målgruppen er nødvendig for at tiltak og tilbud skal bli treffsikre. Det kan for eksempel være betydelig variasjon langs følgende variabler:

- Alder og kjønn
- Enslig, ektepar, kjærester, heterofil, homofil
- Trusselsituasjon, akutt og over tid
- Akutt eller planlagt brudd
- Sosial bakgrunn: Foreldres utdanningsnivå, deltakelse i arbeidslivet, integrasjon
- Egen og families tidligere befatning med og kjennskap til hjelpeapparatet
- Foreldres og egen religiøsitet
- Grad av fysisk og psykisk vold i familien
- Oppdragelse: Grad av selvstendigjøring og kompetanse på basale ferdigheter
- Psykisk helse, grad av traumatisering
- Botid i Norge, kjennskap til storsamfunnet, norskkunnskaper
- Hvor stort er nettverket hun/han har brutt med? Har hun/han støttepillere?
- Har hun /han et alternativt nettverk, eller enkeltvenner?
- Utdanning og jobbplaner

Kombinasjonene på disse variablene kan variere sterkt. Vi kan ikke gi en utfyllende beskrivelse av alle slike varianter, men ut fra vårt materiale kan det for eksempel være aktuelt å skille mellom:

- De som kan nøye seg med flytting som sikkerhetstiltak
- De som er sterkt og vedvarende truet av en familie og slekt som systematisk leter etter dem
- De som har ressurser til å skape et eget liv i egen bolig, så fremt de får hjelp til en del praktiske ting
- De som gjennom sin oppvekst ikke har blitt forberedt på å leve et selvstendig liv
- De som snakker dårlig norsk og trenger mye hjelp for å finne fram i det norske systemet, til å forstå og fylle ut skjemaer, og få hjelp til å ivareta sine rettigheter.
- De som er i en så akutt psykisk krise at de først og fremst trenger ro og trygge, omsorgsfulle omgivelser
- De som er så psykisk skadet og traumatisert at de enten akutt eller på sikt trenger profesjonell behandling
- De som først og fremst utsettes for psykisk press og som selv sliter med dårlig samvittighet, savn og sorg
- De som reagerer på bruddet med å leve ut alle sine drømmer om «frihet» på én gang
- De som blir dypt religiøse
- De som kommer fra marginaliserte og klientifiserte familier
- De som aldri har vært i nærheten av et sosialkontor, men heller ikke vet hvordan en «vinduskonvolutt» ser ut

Det framgår at dette ikke er ment som ekskluderende kategorier, men eksempler på variasjon rundt ulike variabler. En vurdering av behov og tiltak må justeres over tid.

Boformer

Blant informantene er det ulike synspunkter på om kollektive boformer er egnet for målgruppen. Det henvises også til ulike ønsker hos brukerne selv:

For mange vil det være ukjent å bo alene. Samtidig har de opplevd mye stress og vil være alene. Vi prøver å oppmuntre dem - tenk så fint å ha noen å komme hjem til, som gir deg litt selskap. Men et bokollektiv uten ansatte er ikke den rette hjelpen. Noen vil alltid være nedadgående, og det er enkelt å dra folk ned.

SEIF ser gjerne at det eksisterer et differensiert botilbud til de unge på flukt, som for eksempel bokollektiver for unge som helst ikke vil bo alene. Erfaringene våre viser allikevel at denne gruppen er liten. De aller fleste ungdommene ønsker derimot å bo i egen, trygg leilighet under så «normale» forhold at de ikke trenger å fortelle sine nye skolekamerater eller kolleger at de lever på

flukt. Med sin nye livshistorie har de også plausible forklaringer på hvorfor de har flyttet til akkurat det stedet for å gå på skole eller arbeide. De aller fleste er sterke personligheter som ville reagere mot å bli klientifisert og stigmatisert. (Fra SEIFs årsrapport for 2006)

Vi forstår de unges behov for å leve et mest mulig normalt liv, slik SEIF argumenterer her. De av våre informanter som argumenterer for kollektive boløsninger, tenker imidlertid på unge som trenger tett oppfølging for å kunne *skape seg* et normalt liv. Boformer som Bokollektivet er beregnet på personer som har relativt store behov for hjelp og støtte til å klare seg i hverdagen, både praktisk, følelsesmessig og på andre måter. Å bo i kollektiv er for øvrig vanlig blant unge og burde ikke være stigmatiserende i seg selv. Det synes imidlertid som om noen assosierer kollektiv med institusjon, eller med «problemungdom» – slik noen forbinder med Ungbo (se under). Seinere skal vi se at det finnes mange former for kollektive boløsninger. Vi vet ikke om det å bo i Bokollektivet oppleves stigmatiserende av de som bor der, men vil minne om at unge som bor på sperret adresse eller i krisebolig, uansett ikke skal fortelle hvor eller hvordan de bor.

Den første informanten peker på at de fleste i målgruppen aldri har bodd alene før, men tvert imot er vant til tette fellesskap der de alltid har folk rundt seg. Selv om de kan være glad for at kontrollen og volden er borte, vil de savne andre sider ved fellesskapet. Da vi intervjuet en beboer i Bokollektivet, fortalte hun at hun var redd for å bo alene. Hun hadde nylig fått vite at en slektning var på utkikk etter henne, og hadde flyttet fra egen leilighet til Bokollektivet for en periode. Hun sa at det følte mye tryggere der, både fordi hun ikke var alene, og fordi kollektivet har et sikkerhetsopplegg. Samtidig kunne det bli slitsomt å bo så tett på andre mennesker over lengre tid, så hun ønsket på sikt å flytte i egen leilighet igjen. Denne dobbeltheten – redsel for å være alene og behov for ro og rom, er noe som taler imot altfor tette kollektive løsninger. «Fellesskap som metode» passer ikke for alle. Det finnes da også mange måter å ivareta fellesskap på, noe vi kommer tilbake til.

Vi skal også kort kommentere krisesenter tilbudet. Flere hevder at disse ikke er godt nok tilpasset de yngste kvinnene, mens andre mener de yngste uansett ikke passer sammen med så mange voldsutsatte kvinner. Vi vet også at noen unge kvinner selv ser på krisesenter som et sted for mødre generasjonen, «for kjerringer som blir banka opp», som en informant sa det. Her er det en jobb å gjøre med å avlive myter, men det er også en reell utfordring til sentrene at en del unge kvinner ikke føler seg hjemme der. I Sverige har man lang tradisjon for å fokusere særlig på jenter/unge kvinner og vold i den såkalte

«tjejjour»-bevegelsen i Sverige.⁵⁷ Kanskje kan den nyetablerte Jentevakta bli en relevant aktør i Norge.⁵⁸

Oppfølging og koordinering

Det var en sorggruppe som vi prøvde å få en av jentene inn i. Men utrolig nok fikk hun ikke lov til å være med, fordi den var for de som hadde mistet familien. Jenta var jo som død for familien sin, men hun var ikke kvalifisert nok til å delta, for de hadde ikke dødd på ordentlig.

Dette sitatet setter på spissen noe mange av våre informanter er opptatt av; at unge mennesker som har brutt med familien ofte er i en ekstrem situasjon av sorg og fortvilelse, savn og dårlig samvittighet. Dette er følelser som både er akutte, men som kanskje særlig kommer snikende når det har gått en stund. Flere peker på behovet for omfattende og langvarig oppfølging. Det handler om at den unge ofte plutselig står helt uten kontakt med familien og øvrig sosialt nettverk. Bruddet innebærer at både praktisk, økonomisk og emosjonell støtte faller bort over natten, samtidig som den unge kanskje må forlate en jobb eller skoleplass fordi hun av sikkerhetsgrunner må forlate hjemstedet. Selv om den unge har opplevd forholdene i familien som uholdbare, kan hun eller han likevel føle et sterkt savn etter noen eller alle familiemedlemmene. Må hun flytte til en annen del av landet, og eventuelt leve i skjul, blir det også vanskelig å opprettholde kontakt med venner. En ung kvinne vi har intervjuet, fortalte da også om en svært stor telefonregning, noe som forsterket en allerede anstrengt økonomi.

Enkelte informanter ser for seg et institusjonslignende tilbud med strenge regler. Da tenker de på de jentene som vi har sett blir oppfattet som «uselvstendige». Vi har stor sympati for informantenes ønske om å begrense unge menneskers mulighet til å gjøre ting som er skadelige for dem selv, enten i øyeblikket eller på sikt. Samtidig vil vi vise til en annen informants advarsel mot å «beskytte jentene i hjel». Personen som uttalte dette, siktet konkret til tilfeller der jenter under 18 år har blitt vurdert å være sterkt truet, og der sikkerhetstiltakene har vært så strenge at det ble opplevd som å havne i fengsel. Resultatet kan bli at jenta – som i utgangspunktet er ambivalent til hva hun vil

---

57. En tjejjour har normalt ikke botilbud, men flere driver «telefonjour», der jenter kan ringe anonymt til visse tider. Flere slike jurer jobber nå aktivt mot æresrelatert vold, og i forbindelse med myndighetenes satsing på «skyddad boende» har noen av disse etablert mindre botilbud med statlig støtte. Se <http://www.somaya.nu/>. For generell informasjon om tjejjourer, se <http://www.tjejjour.se/> og Stockholms tjejjours håndbok «Tjejjourskunskap. Handbok för er som vill arbeta med tjejer».

58. <http://www.jentevakta.com/>

- føler seg så begrenset at hun ender med å rømme, tilbake til familien. Vi mener denne advarselen også har visse paralleller til tanken om en institusjon som skal beskytte jenter mot seg selv. Faren er at det blir så strengt, at opprørske «trollunger» - for å låne SEIFs betegnelse - ikke vil bo der.

Vi er likevel enig i at det trengs bo- og oppfølgingstiltak med metoder som er spesielt utviklet for å møte de komplekse behovene til deler av den yngste gruppa. For hjelperne representerer denne gruppen noen grunnleggende dilemmaer: Hvordan kan man hjelpe en person som ikke er vant til å gjøre individuelle valg? Hvordan kan man hjelpe noen til å gjøre et umulig valg uten å velge for henne? Her har våre informanter gjort seg mange tanker og erfaringer, som for eksempel når Bokollektivets ansatte snakker om å ansvarliggjøre uten å umyndiggjøre. Selv vil vi framholde at mange aspekter ved bruddsituasjonen i seg selv kan være avhengighetsskapende. Det er stort behov for å utvikle oppfølgingstilbud som samtidig bygger opp under kvinnens egne ressurser og tar høyde for autoritær sosialisering, uten å undervurdere hvor ekstremt sårbar hun kan være *som følge av* et brudd.

Et annet viktig tema som flere informanter framhever, er behovet for koordinering og systematikk:

Jeg ønsker at man fikk på plass en ansvarsgruppe rundt den enkelte ungdommen. Noen må ha et koordineringsansvar. Noen som gjør dem i stand til å håndtere egen livssituasjon.

Det som trengs er et sted der man kan utrede et sett av ulike faktorer, som sikkerhet, psykisk tilstand, tilknytninger til utlandet og oppholdstillatelse, om noen i familien er tidligere straffedømt. En utredningsinstitusjon, litt sånn som i barnevernet. Dette vil spare både tid og ressurser. Nå er det for mye ad hoc løsninger.

De to sitatene peker på litt ulike behov, dels koordinering rundt den enkelte person, dels koordinering av hjelpetilbudet, slik at den enkelte blir kanalisert inn i ulike tiltakskjeder. Vi skal komme kort tilbake til behovet for nasjonal koordinering. Her vil vi trekke fram én ordning som er særlig relevant når det gjelder samordningen av tiltak rundt det enkelte menneske, og som til en viss grad kan sammenlignes med barnevernets ansvarsgrupper. Dette er verktøyet «individuell plan» som er utviklet for å kunne gi et bedre tilbud til personer med behov for langvarige og koordinerte helse- og/eller sosialtjenester. Retten til individuell plan er hjemlet i flere lover, bl.a. Lov om sosiale tjenester.⁵⁹ I en egen veileder heter det blant annet:

---

59. § 4-3a: «Den som har behov for langvarige og koordinerte tjenester, har rett til å få utarbeidet individuell plan. Planen skal utformes i samarbeid med brukeren, jf. § 8-4. Sosialtjenes-

Den individuelle planleggingen skal sikre at det foretas nødvendige kartlegginger og at det etableres et samarbeid på tvers av sektorer, etater og nivåer for at tjenestemottakeren skal få et helhetlig tilbud. Individuell plan skal sikre at tjenestemottakeren blir tildelt én tjenesteyter som har hovedansvaret for oppfølging av han eller henne.(...) Individuell plan er et samarbeidsdokument. Alle som har behov for langvarige og koordinerte tjenester skal få utarbeidet en individuell plan dersom de ønsker det. Den som får utarbeidet en plan har rett til å medvirke i arbeidet, og tjenesteapparatet skal legge til rette for brukermedvirkning.⁶⁰

Individuell plan er et verktøy som mange i målgruppen for vår studie vil ha rett til. Ifølge Skogøy (2008) passer individuell plan svært godt til de sammensatte hjelpebehov som voldsutsatte minoritetskvinner har. Virkemiddelet er imidlertid ikke særlig godt kjent. Det er derfor viktig å gjøre en ekstra innsats for at individuell plan blir brukt. Vi vil dessuten anbefale at man undersøker om det er nødvendig å gjøre tilpasninger for personer som er på flukt på tvers av kommunegrenser.

Sosialtjenestens rolle

Vi har ikke hatt mulighet til å gjøre en systematisk studie av sosialkontorenes hjelp til vår målgruppe, noe vi ser behovet for. Her skal vi gjengi en av de sosialarbeiderne vi har snakket med, som forklarer hvordan hun vanligvis har befatning med beboere i en av kriseleilighetene:

SEIF ringer om at en person er plassert, og de får avtale. Personene skal komme rett til saksbehandler. Så kommer vedkommende sammen med en fra SEIF. Da må de ta med leiekontrakten og de papirene de har, i hvert fall ID og pass. Stort sett har de jo også bankkort, kontonummer etc. Så forhører vi oss litt om situasjonen, trusselbildet og sånne ting. De fyller ut eller får hjelp til å fylle ut en søknad om sosialhjelp, husleie og livsopphold, eventuelt klær hvis de har måttet reise fra alt. Husleien anvises direkte til kommunen [huseier], det er nesten rutinemessig praksis. Det skal ikke stå navn på giroen. De får penger på bankkonto eller utbetalingskort. Så lager vi en ny avtale eller blir enige om at de gir beskjed når de trenger ny avtale. Det er SEIF som har fulgt dem opp, ikke vi i særlig grad. Vår jobb går i første rekke på det økonomiske, og å av-

---

ten i kommunen skal samarbeide med andre tjenesteytere om planen for å bidra til et helhetlig tilbud for den det gjelder». <http://www.lovdatab.no/all/hl-19911213-081.html>

60. Sosial- og helsedirektoratet: Individuell plan 2005, s. 18. Veileder til forskrift om individuell plan. http://www.shdir.no/vp/multimedia/archive/00005/IS-1253_5061a.pdf. SHdirs nettside om individuell plan:

http://www.shdir.no/habilitering_rehabilitering/individuell_plan/

klare situasjon. Men også på å finne ut når det er mulig å begynne med en eller annen aktivitet.

Denne medarbeideren forteller om et godt samarbeid med SEIF, der sosialkontoret ivaretar det økonomiske, mens SEIF tar seg av det øvrige. Som vi så i forrige kapittel, definerte sosialtjenesten i kommune C at oppfølgingen av beboere i kriseleiligheten tilhørte deres arbeids- og kompetanseområde. De sammenlignet det med andre vanskeligstilte grupper som trenger «litt ekstra», og henviste til sosialtjenestens råd- og veiledningsplikt. Denne er definert i Lov om sosial omsorg.⁶¹ Vi har snakket med flere informanter om sosialtjenestens rolle. Her er noen av synspunktene vi fikk:

Advokat: Jeg må ofte hjelpe til med å få sosialstøtten på bena, selv om det faller utenfor det advokater skal gjøre. Offentligheten har veiledningsplikt, men dette gjør de ikke. Dette er et generelt problem for alle krisesenterklienter, det vil si kvinner i nød som ikke kjenner til det norske systemet.

Kommunalt ansatt: Etter hvert ser vi at barnevernet tar mer ansvar, er mer på banen. Dels har de fått mer kompetanse, dels forstår de at de kan stole på at den vanlige kompetansen deres er relevant. Sosialtjenesten er det største problemet nå. Den største utfordringen er å utøve sosialt arbeid i forhold til blant annet denne gruppen etter helt alminnelige kriterier – det vil si å vurdere folks situasjon og iverksette tiltak deretter, og følge opp så lenge det er nødvendig, og ikke lenger. Så kan man også koble inn andre ressurser. Det er ikke mer merkelig enn det. Hvis tjenesteyterne gjør det de skal, bør det ikke være et problem. Det handler om alminnelig sosialt arbeid. Det økonomiske er bare ett av flere virkemidler. Unge som utsettes for tvangsekteskap er en spesiell gruppe, men det finnes mange spesielle grupper. Det kan være unge som er utsatt for overgrep, unge asylsøkere og mange flere. Det handler blant annet om at noen trenger hjelp til å bli selvstendig i overgangen fra ungdom til voksen fordi de ikke har andre.

Ansatt på sosialkontor: Det offentlige skal ta mye ansvar, men i sånne spesielle saker tror jeg det er ålreit med ildsjeler, og humanitære organisasjoner. De har en annen måte å jobbe på, de stiller opp, er fleksible og har spesialkompetanse. Men de må kunne offentlige regler og systemer.

Vår egen vurdering er at sosialtjenesten har en nøkkelrolle i forhold til målgruppas behov, men at man per i dag som oftest begrenser sin involvering til det økonomiske. Her handler det opplagt om mer generelle trekk ved utvik-

61. «§ 4-1. Opplysning, råd og veiledning. Sosialtjenesten skal gi opplysning, råd og veiledning som kan bidra til å løse eller forebygge sosiale problemer. Kan sosialtjenesten ikke selv gi slik hjelp, skal den så vidt mulig sørge for at andre gjør det».
<http://www.lovdato.no/all/hl-19911213-081.html>

lingen av sosialtjenestens arbeid, men vi tror også det skyldes mangel på oppmerksomhet hos etaten når det gjelder denne gruppa. Det er behov for mer kunnskap om hvordan sosialtjenesten selv ser på sin rolle, og vi vil anbefale at myndighetene bidrar til å klargjøre hva som ligger i råd- og veiledningsplikten i denne type saker. Med andre ord oppfordrer vi til et krafttak for å få sosialtjenesten skikkelig på banen.

Sikkerhet

Våre data tilsier at sikkerhet i større grad bør bli et tema for debatt, erfaringsutveksling og metodeutvikling på tvers av de involverte aktører. Vi mener å se tendenser både til bagatellisering og «opphausing». Vi har blant annet stilt spørsmål ved om noen krisesentre står i fare for å overdramatisere risikoen for tvangsekteskapsutsatte som gruppe, slik at de ender opp med å skyve disse kvinnene fra seg. Tilsvarende er det verdt å spørre om andre sentre ikke tar risikoen tilstrekkelig alvorlig. Dette kan i så fall henge sammen med at man i for stor grad trekker paralleller mellom partnervold og (æresrelatert) vold fra familie og slekt.

Generelt mener vi det er et problem at sikkerhetssnakket blir upresist, og at tiltak muligens sitter noe løst hos enkelte aktører. Vi lurer for eksempel på om det hos noen aktører er gått automatikk i å søke sperret adresse (kode 6), og om flytting/relokalisering ikke anses som et sikkerhetstiltak i seg selv. De mer spesifikke aspektene ved kode 6 tar vi opp i neste avsnitt. Her skal vi knytte noen mer generelle kommentarer til diskusjonen om de ulike botilbudenes beliggenhet. Blant våre informanter er det så og si to motsatte syn på hva sentral beliggenhet betyr for en boligs sikkerhet. Mens noen ser det som en direkte risiko, ser andre det nærmest som et sikkerhetstiltak, eller i hvert fall som et argument for at sikkerheten er høyere enn i andre, mer perifert og hemmelig beliggende boløsninger.

Vi antar at skeptikerne tenker på at sentral beliggenhet betyr at stedet er lett tilgjengelig for personer som ønsker å utsette en beboer for noe, og at det er risiko for at uvedkommende slumper til å oppdage noen av beboerne på vei ut. Motparten vil hevde at sentral beliggenhet tilsier at det så godt som alltid vil være «vanlige» folk i nærheten, at det er større sjanse for at noen ser noe som skjer og lettere å tilkalle politi. Mer generelt savner vi en konkret diskusjon omkring avveininger mellom ulike og uforenlige hensyn. For eksempel, kan det hende at det man vinner på sentral beliggenhet er verdt det man risikerer? For det andre mener vi at objektiv fysisk sikkerhet ikke kan diskuteres uavhengig av opplevd trygghet, og psykisk trivsel.

Vårt viktigste poeng er at spørsmålet om hvorvidt en bolig er sikker (nok) ikke kan føres på et generelt nivå. Spørsmålet må spesifiseres og konkretise-

res: For *hvem* er en gitt bolig trygg? I tilfeller med relativt lavt trusselnivå kan det være tilstrekkelig at en person flytter fra den ene kanten av byen til den andre. For en person med et alvorlig trusselbilde kan det å flytte til en annen kant av landet være nødvendig.

I våre intervjuer har vi flere ganger støtt på formuleringen «ny identitet». Typisk gjelder dette når informanter i kommunene eller Husbanken snakker om de unge som bor i kriseboligene. «Mange av dem har jo ny identitet», er et vanlig utsagn. Når vi spør hva vedkommende mener, er hun eller han usikker, men de tror det kanskje har noe med nytt personnummer å gjøre. Sannsynligvis er det oftest snakk om navnebytte, kombinert med en oppdiktet livshistorie. Alle mennesker står fritt til å skifte navn. Ny identitet i betydningen *fiktiv identitet*, er et spesifikt, langt mer omfattende tiltak med svært høy terskel. Det dreier seg da om nytt personnummer, og innvilges av politiet som del av en større pakke. Vi mener den upresise begrepsbruken er egnet til å skape forvirring og vil anbefale at navnebytte ikke omtales som ny identitet, fordi det lett kan forveksles med politiets ordning med fiktiv identitet.

Trusselvurderinger er også et tema som bør få mer oppmerksomhet. Både Oslo Røde Kors, Bokollektivet og minst ett av krisesentrene bruker konsekvent Kompetanseteamets politimann til å vurdere trusselbildet. Både Bokollektivet og Oslo Røde Kors begrunner dette valget med at de mener trusselvurderinger er et politiansvar. De legger vekt på politiets kompetanse og at de selv ikke vil sitte med ansvaret for en persons sikkerhet. Her ser det ut til at det nye Bokollektivet skiller seg noe fra det gamle. SEIF samarbeider ikke med Kompetanseteamet i det hele tatt. For øvrig er vi usikre på hvordan SEIF forholder seg til politiets rolle, men har hørt eksempler på både samarbeid og det motsatte. En hypotese er at SEIF ikke trekker politiet inn i trusselvurderinger. I den grad det skyldes at den unge selv ikke har tillit til politiet, vil vi oppfordre SEIF til å ta dette opp med politiet for om mulig å finne mellomløsninger. På den annen side er det verdt å spørre om de instansene som konsekvent bruker politiet, kan risikere å støte noen unge fra seg.

Som ledd i Handlingsplan mot tvangsekteskap (tiltak 3) er det etablert en sentral kompetansegruppe i politiet for erfaringsutveksling i saker som gjelder tvangsekteskap. Vi vil anbefale at man her ser spesielt på samarbeidet med ulike hjelpeinstanser, og med de voldsutsatte selv. Politiet har en viktig oppgave i å informere unge i målgruppen om sin rolle og arbeidsmåter, med sikte på å bygge opp tillit. Særlig gjelder dette unge som er vokst opp i land der politiet utelukkende forbindes med kontrollfunksjoner. I en slik dialog må politiet ta på alvor den reelle spenningen som finnes mellom den unges behov for hjelp til å håndtere trusler, og et mer langsiktig ønske om at familien skal akseptere den unges livsvalg. Her kan politiet bygge på sin erfaring fra partnervoldssaker, men må også se at det er noen vesentlige forskjeller. Politiet må reflektere sammen med de unge om hvordan disse to hensynene kan ivaretas samtidig, og hva som kan skje i tilfeller der dette ikke er mulig. Vår opp-

levelse er at mange polititjenestefolk er kommet langt i så måte, men at det er stor variasjon.

Etter det vi kjenner til, jobber Politidirektoratet også med å heve kompetansen innen politiet når det gjelder trusselvurderinger i saker med flere trusselutøvere, der man mistenker æresrelatert vold. I den forbindelse vil vi anbefale at politiet går i eller fortsetter sin dialog med krisesentre og andre, blant annet om hvordan opplegg som er laget med utgangspunkt i partnervold kan justeres. Så lenge noen voldsutsatte fraber seg hjelp fra politiet, er det nødvendig at politiet bidrar til å styrke andre hjelpers kompetanse på trusselvurderinger. NKVTS' nye veileder gir et godt utgangspunkt (Skogøy 2008).

For øvrig vil vi framheve at vi har hørt om svært få personer som har blitt oppsporet eller utsatt for sanksjoner fra familien. Dette kan dels tolkes som at sikkerhetstiltakene virker, dels at ikke alle er like alvorlig trusselutsatt. Vi mener det er grunn til å minne om at ikke alle familier iverksetter fysiske sanksjoner. Som nevnt innledningsvis, er utstøtelse også en mulig strategi – enten for å presse den unge hjem eller for å vise omverdenen at man ikke aksepterer den unges handlinger. For å illustrere dette, skal vi sitere fra et intervju med en ung kvinne som flyttet fra familien sin da de ville presse henne inn i et ekteskap som hun ikke ønsket. Foranledningen var at hun hadde fått en kjæreste, noe familien ikke aksepterte. I begynnelsen av vår samtale fortalte hun at hun er redd for å bli gjenkjent av folk med samme etniske bakgrunn, som det er en del av der hun nå bor. Mot slutten kom vi inn på savnet og sorgen over å ikke ha kontakt med familiemedlemmer som hun er så glad i, og som hun håper og tror elsker henne. Det ble mer og mer tydelig at hun ikke bare er redd for at familien skal skade henne, men også for at hun allerede er som død for dem. Da hun flyttet ut, sa nemlig far at hun ikke ville være hans datter lenger hvis hun valgte å gifte seg med kjæresten. Hun frykter nok at han har gjort alvor av trusselen:

Det jeg synes er rart, er at de ikke har forsøkt å finne meg. Ikke en gang søsknene mine, de som jeg alltid har hatt et så nært forhold til. Jeg tenker særlig på lillebroren min, jeg har vært som en mor for ham, for mamma har vært mye syk. Men han har ikke lett etter meg. Jeg vet han kunne funnet meg hvis han ville. Hvorfor prøver de ikke? Det er det jeg synes er vondt.

Strengt fortrolig adresse, kode 6

Forholdsvise mange lever i en kortere eller lengre periode på sperret adresse med strengeste beskyttelsesgrad, såkalt «kode 6» eller «strengt fortrolig adresse». I vår undersøkelse har vi støtt på flere problemstillinger som vi mener påkaller oppmerksomhet. Først utdyper vi hva dette tiltaket går ut på. Framstillingen baserer seg blant annet på en forskningsrapport fra Solgunn Eidheim ved Politihøgskolen. Hun har foretatt en pilotundersøkelse av

livskvalitet for 15 kvinner som lever på sperret adresse grunnet partnervold (Eidheim 2007).

Sperret adresse innvilges etter søknad i henhold til Folkeregisterforskriften. Ved gradering «strengt fortrolig» vil adressen ikke ligge i folkeregisterets database, og den vil være utilgjengelig for frivillige og offentlige instanser. Bare noen få personer vil ha tilgang til adressen. Som vedlegg til søknaden skal det følge en trusselvurdering. Loven stiller ingen krav til hvem som foretar en slik vurdering, men ifølge Solgunn Eidheim er det vanligst at politiet gjør dette. Hun sier:

Skattedirektoratet opplyser imidlertid at enkelte søknader har vedlagt en trusselvurdering foretatt av eksempelvis representanter for et krisesenter, psykologer eller sosionomer. Dette er imidlertid unntakene og gjelder ofte personer som ikke våger å kontakte politiet, verken for beskyttelse eller for å anmelde forholdene.

Det er ikke krav om anmeldelse for å få innvilget sperret adresse. I henhold til Folkeregisterloven av 4. mars 1994 § 37 kreves det imidlertid at «det kan dokumenteres at det foreligger fare for skade på liv, legeme og helse». Ifølge Eidheim betyr dette at man «ikke kan basere en trusselvurdering på antagelser eller kun på muntlige uttalelser fra den fornærmede i saken». Den som vurderer må ha «konkret kjennskap til forholdene for å kunne foreta en vurdering av den enkeltes situasjon».

Vårt første poeng gjelder svikt i håndhevingen av tiltaket. Flere forteller at det stadig er et problem at offentlige instanser ikke har eller følger rutiner, slik at tiltaket ikke virker etter hensikten. Statens Lånekasse for utdanning er en av gjengangerne her. For det andre mener vi det er behov for informasjon om ordningen. Blant annet ser vi at mange assosierer sperret adresse med politiet. Også blant vel informerte informanter, tas det for gitt at man må ha en trusselvurdering fra politiet for å få innvilget kode 6. Dette stemmer altså ikke, og det finnes gode grunner til at det er slik. Som både Eidheim og vi påpeker, ønsker ikke alle voldsutsatte at politiet skal trekkes inn. Men man kan altså ikke gå ut fra at politiet har vært involvert i en sak, om en person bor på sperret adresse.

For det tredje viser Eidheim at ordningen praktiseres med en stor grad av skjønn, både når det gjelder hva som regnes som dokumentasjon og hvem som regnes som kvalifisert til å dokumentere. Vi har selv grunn til å tro at skjønnsutøvelsen varierer betraktelig og anbefaler en praksisgjennomgang for å sikre likebehandling. Det skal ikke være lettere for noen å få innvilget et gode enn for andre. Dette er i tråd med Eidheims anbefaling om en større undersøkelse av dagens praksis rundt trusselvurderinger og sperret adresse.

Et annet viktig tema knytter seg til hvorvidt sperret adresse utelukkende skal ses som et «gode». Her støtter vi oss på Eidheims hovedkonklusjon, som er

todelt. Sperret adresse har bidratt til økt trygghet for kvinnene, men tiltaket har noen alvorlige omkostninger, som særlig handler om isolasjon. Eidheim bruker mye plass på å problematisere de etiske sidene ved dette tiltaket:

I praksis betyr en adressesperring kode 6 at den enkelte blir *frakoblet samfunnet*. Ved at adressen sperres, står ikke lenger kvinnene oppført som borgere og har ikke lenger en enkel tilgang på visse goder som fastlege, helsestasjon og skolekrets for unge. (...) For at tiltaket skal ha betydning som vern er det ikke nok at adressen gjøres utilgjengelig i offentlige arkiver. Vedkommende kan fortsatt bli oppsøkt dersom bosted, arbeidssted og vennekretsen er kjent for trusselutøveren. Betingelsene er derfor at den enkelte må fylle tiltaket med handlinger som skjerner mot innsyn. I dette materialet har alle kvinnene oppfylt adressesperringens intensjoner ved å flytte til nye boliger, skaffe seg nytt arbeid, overføre barna til nye skoler, opprette hemmelige telefonnumre og bankforbindelser. For å beskytte seg selv, eventuelle barn og foreldre har kontakt til den øvrige familien blitt redusert, avgrenset eller brutt, både for kvinnene og barna. Det samme gjelder for vennskap og venner. Å opprettholde vennskap har vist seg praktisk vanskelig og ofte har venner trukket seg i redsel for at også de skal bli utsatt for trusler» (11-12, utheving i original).

Eidheim finner at sperret adresse er særlig problematisk hvis det, som nå ofte er tilfelle, ikke følges opp av annen hjelp. Samtidig som hun understreker at adressesperring kan være nødvendig, advarer hun mot en del negative konsekvenser:

Felles er at adressesperringen ikke endrer trusselutøverens atferd. Dessuten er kvinnene overlatt til seg selv i en isolert tilværelse der de må håndtere både fortidens mareritt og en fremtid som kan virke ganske usikker. Til dette er det ikke tilrettelagt med oppfølgingsplaner eller støtteordninger. Faren er at adressesperringen er med på å sementere kvinnes problemer og gjøre kvinnene avhengig av videre hjelpetiltak. Samtidig er tiltaket både kjærkomment og viktig for kvinnene fordi tiltaket minsker antall voldshandlinger eller at voldshandlingene ender i drap. (19)

Eidheims argumentasjon tilsier at sperret adresse er et tiltak som kun må brukes når det er absolutt behov for det, og at det da må følges opp med andre støttetiltak. Det er viktig å slå fast at dette sikkerhetstiltaket i seg selv forsterker isolasjonen for unge mennesker som allerede er veldig alene.

Andre eksisterende tilbud

Allerede Husbankens brosjyre om kriseboliger, peker på eksisterende bo- og omsorgstilbud som kan være aktuelle for unge som utsettes for tvangsekteskap. Her nevnes blant annet barnevernstiltak og mødre hjem. Når vi nå ønsker

å trekke opp et bredere landskap av botilbud til mennesker i en vanskelig livssituasjon, er det av flere grunner. For det første vil vi gjøre oppmerksom på at disse tiltakene allerede til en viss grad brukes for tvangsekteskapsutsatte i dag. For det andre mener vi de i større grad kan og bør brukes, med noen tilpasninger.

Innledningsvis er det viktig å påpeke den generelt vanskelige boligsituasjonen flere steder i Norge, og særlig når det gjelder unge bostedsløse. Nylig har det vært en del fokus på denne gruppa i Oslo. 7. februar i år skrev Aftenposten at «ungdom under 23 år blir plassert i botilbud sammen med tunge narkomane». Samtidig står 40-50 Ungbo-hybler ledige, hevder avisen og mener årsaken er å finne i at søknadsprosessen er byråkratisert. Ungbo er også det botiltaket vi skal se på først.

Ungbo

UNGBO skal gjennom sosialfaglig, økonomisk og teknisk kompetanse og med boligen som virkemiddel legge til rette for selvstendigjøring og mestring av egen livssituasjon.⁶²

Dette sitatet gir en pekepinn på hvorfor vi har tatt interesse for Ungbomodellen. Vi velger å bruke en del plass på å presentere den, før vi sier noe om dens relevans for vårt oppdrag.⁶³ Vi konsentrerer oss om Ungbo i Oslo.⁶⁴

Ungbo er Oslo kommunes tilbud til unge mellom 17 og 23 år som har problemer med å etablere seg på det ordinære boligmarkedet. Slik presenteres modellen på Oslo kommunes nettsider:

Ungbo i Oslo tilbyr nærmere 400 boliger for ungdom med inntil tre års botid. Vi har bogrupper, hybler og leiligheter tilpasset brukerens behov. Alle beboere får en kontaktperson i Ungbo. Bokonsulenten gjør seg kjent med hva slags oppfølging den enkelte ønsker og trenger og legger opp oppfølgingsarbeidet deretter. Ungbos husleier varierer fra ca 2 000,- kr for en hybel til ca 7 800,- kr for en stor leilighet. (...) Alle som flytter til våre boliger får booppfølging tilpasset sine behov. Noen av våre beboere trenger tettere oppfølging enn grunnoppfølgingen, og de kan da inngås individuell avtale mellom ansvarlig bydel og Ungbo om forsterket oppfølging.⁶⁵

62. Fra Strategisk plan Oslo 1995-1998, sitert i Ekne Ruud 2000:13.

63. En viktig grunn til at vi vil gjengi såpass mye av Ungbos egenpresentasjon, er at vi tror mange ikke er godt nok informert om dagens Ungbo. Mange assosierer nok først og fremst med bokollektiver, til tross for at man de senere år har gått mer og mer bort fra dette.

64. Ungbo finnes også i Trondheim.

65. Her har vi begrenset listen til hovedstikkord. Se kilde for utdyping av det enkelte punkt: <http://www.storby.oslo.kommune.no/ungbo/booppfolging/>

Ungbo driver også prosjekt rettet mot spesielle grupper som trenger tilrettelagt oppfølging. Et eksempel er prosjektet «To skritt fram» for unge mennesker mellom 17 og 23 år med psykiske problemer.⁶⁶ Denne gruppa plasseres ikke i kollektiv, men i Ungbos individuelle leiligheter. Deltakerne får omfattende oppfølging, gjerne 1-3 hjemmebesøk i uka i en oppstartfase. I samarbeid med beboerne utarbeides individuelle planer som inneholder mål og oppfølgingsbehov både fra prosjektet og øvrige deler av tjenesteapparatet. Over halvparten av beboerne i prosjektet har minoritetsbakgrunn. Medarbeiderne i prosjektet har bred sosialfaglig kompetanse fra barnevern, sosialkontor, psykiatrien og rusomsorg i tillegg til oppsøkende ungdomsarbeid. Beboerne betaler vanlig husleie, ofte med rehabiliteringspenger eller sosial stønad. Ansvarlig bydel betaler for forsterket oppfølging, for tiden 9200 kroner per måned. Det kan avtales individuelle tilleggsytelser. Ventetid i prosjektet er 2-3 måneder, mens ventetid i Ungbos vanlige tilbud er 8-9 måneder.

Det er ingen tvil om at beskrivelsen av Ungbo-modellen og de ulike tilbud som gis, i stor grad overlapper med det tilbudet mange av våre informanter etterlyser for deler av de yngste i målgruppen vår. Ungbo er en instans som både har et mandat, kompetanse og arbeidsmetoder som virker særlig egnet. Når det gjelder sikkerhet, er det neppe noe som skiller de individuelle leilighetene til Ungbo fra kriseboligene for tvangsekteskapsutsatte, gitt at man velger boliger som ligger i tilsvarende strøk. Vi kan bare se to viktige problemer med Ungbo-tilbudet, slik det er nå: Det er ikke et akutt tilbud. Tvert imot er det lang ventetid. For det andre er det begrenset til unge som har bodd i Oslo de siste to årene. Ungbo er dessuten ikke egnet for de som har behov for støt-tepersoner i fysisk nærhet. Hovedpoenget her er ikke å dytte flere unge inn i Ungbo-køen, men at Ungbo-modellen og Ungbo som kompetansemiljø er relevant for de yngste i vår gruppe, eventuelt også for de noe eldre gitt at det lot seg gjøre å utvide aldersgrensen. Vi ser for oss at skreddersydde tiltak kan passes inn i Ungbos eller tilsvarende instansers prosjektvirksomhet, eventuelt som et nasjonalt prosjekt. Ungbo må i så fall styrke sin kompetanse på tvangsekteskap, inkludert sikkerhetsarbeid.

«Barnevernets eldste barn»

Handlingsplan mot tvangsekteskap gjør et skille mellom botilbudet for de under 18 år, og botilbudet for de over 18 år. Men hvor betydningsfullt er al-

---

66. Fra brosjyren «To skritt fra» fra Oslo kommune, Storbyavdelingen, Ungbo
http://www.storby.oslo.kommune.no/getfile.php/Storby%20%28SBY%29/Intranett%20%28SBY%29/Dokumenter/3199-SA_ToSkrittFram.pdf Øvrig informasjon er fra kort telefonsamtale med en medarbeider på prosjektet.

dersskillet? Her skal vi gi noen grunner for at det kan være fruktbart å snakke om et bredere «farvann» på begge sider av 18.

Tvangsekteskap og æresrelatert vold tilhører de siste årene av «barnevern-alderen». Som myndighetsalder vil grensen for hvem som er barnevernets barn falle sammen med grensen for hvem som kan gifte seg.⁶⁷ Jo nærmere særlig jenter kommer «barnevernsgrensa», jo større sjanse er det for at de blir truet med tvangsekteskap. Dels fordi de da selv blir mer og mer interessert i kjæresten og seksualitet, dels fordi de juridisk kan gifte seg, og foreldrenes planer vil dermed konkretiseres. Men selv om disse personene formelt er voksne, så er tvangsekteskap et overgrep de utsettes for som sine foreldres barn. Det er så å si det at foreldrene *ikke* behandler sine myndige barn *som* myndige som er årsaken til problemet. Med andre ord, 18-årsgrensa er viktig fordi den formelt gir den unge noen rettigheter, mens foreldrene mister sine, men problemet er at foreldrene ikke respekterer «barnets» rett til å praktisere de rettigheter hun har som voksen. De hjelpebehovene som de yngste i vår målgruppe har, utløses så å si av at jenta blir myndig, samtidig som problemet er at hun ikke får lov til å være myndig. Hun har ikke rett til hjelp fra barnevernet, men hun kan ha mange av de samme støttebehovene som barn under 18. Det handler om unge som av ulike årsaker trenger samfunnets hjelp i overgangen fra ungdom til voksen, fordi de ikke får den støtten som andre får fra familien - enten fordi familien er fraværende eller fordi den er for «nærværende». Mens «barnevernets eldste barn» gjerne har foreldre som svikter og melder seg ut, har «vår» gruppe foreldre som aktivt motarbeider selvstendig-gjøring og individualisering. Mens våre mister familien fordi de er nødt til å bryte ut, har barnevernets eldste barn kanskje flyttet ut av institusjonen eller fosterhjemmet de bodde i.

For øvrig forteller debatten om «barnevernets eldste barn» oss at «unge voksne» generelt har en tendens til å bli kasteball i hjelpeapparatet. Dette reflekteres blant annet i at Barne- og likestillingsdepartementet har sett behov for et eget rundskriv om arbeidsdelingen mellom barnevernet og sosialtjenesten i forhold til ungdom over 18 år. Spesielt interessant for oss er det at tvangsekteskap nevnes eksplisitt i denne forbindelse. Vi har et sterkt inntrykk av at dette skrevet fortsatt er aktuelt:

Det hender at ungdom over 18 år, som ikke tidligere har hatt tiltak etter barnevernloven, kontakter barneverntjenesten og ber om hjelp. I disse tilfellene bør barneverntjenesten formidle kontakt med sosialtjenesten og informere sosialtjenesten om ungdommens behov. Det synes å være en utbredt misforståelse at ungdom som har behov for hjelp etter sosialtjenesteloven ikke kan tilbys hjelpetiltak som tradisjonelt blir oppfattet som barneverntiltak. Det er selvfølgelig

67. Vi ser her bort fra at man kan gifte seg under 18 år, etter søknad, og at man kan motta hjelp fra barnevernet fram til fylte 23, såfremt man er «inne i systemet» før man fyller 18.

fullt mulig for sosialtjenesten å tilby tilsvarende tiltak. Det vises her til at sosialtjenesteloven kapittel 4 omfatter en rekke ulike tjenester, og at bestemmelsene ikke setter grenser for hvilke typer tiltak og tjenester som kan ytes. Verken sosialtjenesteloven eller barnevernloven er dessuten til hinder for et samarbeid mellom etatene så lenge vedkommende som søker hjelp samtykker. Sosialtjenesten og barneverntjenesten bør derfor i enda sterkere grad samarbeide om tilretteleggingen av tiltak for ungdom som trenger hjelp fra det offentlige. Dette gjelder også på områder som for eksempel *tvangsgifte*, der barneverntjenesten har opparbeidet seg særlig kompetanse. (Vår utheving)⁶⁸

Flere barnevernstiltak har utviklet modeller der ungdommer får hjelp til gradvis etablering på egenhånd. Det kan være ulike former for treningshybler, oppfølgingsboliger, eventuelt ulike former og grader av bofellesskap der den enkelte får en viss oppfølging, men skal lære å klare seg selv. For eksempel kan flere unge bo på hver sin treningshybel eller i egen leilighet i samme bygning, uten at det er lagt opp til felles sosial aktivitet. Det er ikke fellesrom, men den enkelte har tilgang til voksne støttepersoner som følger opp i bolig. Det er gjerne også knyttet egen vaktmester og nattevakt til boligene. Dette er tiltak som gjerne assosieres med det som kalles ettervern. Hvis den unge har fått hjelp fra barnevernet før han eller hun er 18 år, kan tiltak videreføres frem til fylte 23 år. Hvis tiltak først settes i gang etter at personen er myndig, eller det andre grunner er hensiktsmessig, kan den unge få støtte i henhold til Lov om sosiale tjenester. En informant med bakgrunn fra barnevernet sier følgende om denne type tiltak:

Dette er for de som ikke klarer Ungbo, der Ungbo er for løst, de som trenger noe mer oppfølging. For eksempel barn som har vært i barnevernet, men som sier nei takk til barnevernfaglige tiltak og vil ha egen bolig. Sånne plasser er jo mye dyrere enn Ungbo selvsagt, men de lærer å mestre ting, får hjelp til praksisplasser, utdanning og sånt.

Poenget vårt er ikke å si at alle disse unge menneskene burde samles i samme botiltak. Tvert imot. Vi vil igjen peke på en kompetanse og en tiltaksmodell som allerede eksisterer, men som stort sett assosieres med barnevernet og unge under 18 år. Vi mener den yngste gruppa i vårt oppdrag kunne ha nytte av og behov for lignende tiltak. Det samme gjelder mødre hjem/familiesentermodellen. Vi er kjent med at denne allerede har vært brukt for unge kvinner med barn som lever på sperret adresse. Det bør imidlertid vurderes å sette inn kompetansehevingstiltak.

68. Rundskriv. Barnevernloven § 1-3 – Tiltak for ungdom over 18 år (1.7.2003)
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rundskriv/2004/BARNEVERNLOVEN--1-3--TILTAK-FOR-UNGDOM-OVER-18-AR.html?id=109358>

Paralleller til «menneskehandelsfeltet»

Vi har langt fra full oversikt over hjelpen til ofre for menneskehandel, men mener det er relevant å se de to feltene i sammenheng, av flere grunner. For det første har flere av våre informanter gjort slike sammenligninger og påpekt at denne hjelpen er bedre koordinert enn arbeidet mot tvangsekteskap. Det varierer hvorvidt de da henviser til ROSA-prosjektet i regi av krisesentrene, eller om de tenker på Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) i Politidirektoratet, eller begge. Poenget er at flere etterlyser lignende modeller på «tvangsekteskapsfeltet».

For det andre har vi selv gjort noen observasjoner av forskjeller når det gjelder organiseringen av bo- og støttetilbudet på de to «feltene». Særlig gjelder dette i én av kommunene som har kriseboliger for tvangsekteskapsutsatte. Her har kommunen etablert et team i menneskehandelssaker med representasjon fra alle relevante kommunale etater, som politi, helse, sosialtjeneste, samt krisesenter og noen andre private organisasjoner. Teamets leder samarbeider med et sosialkontor som har fått spesielt ansvar for å bygge kompetanse på menneskehandel. Mandatet er både å etablere rutiner for hvordan etatene skal jobbe på tvers, og å håndtere enkeltsaker. Teamet har jevnlig møter, men skal være operative og kunne rykke ut på kort varsel. Nylig har kommunen stilt til disposisjon en leilighet som disponeres av teamet og skal brukes til ofre for menneskehandel som ikke får plass på krisesenteret, for eksempel hvis det er en mann. Ifølge Politidirektoratet er det tenkt at slike team og leiligheter skal opprettes flere steder.

For oss er det interessant å se at én og samme kommune har valgt helt ulike organisasjonsformer rundt botilbudet til to grupper som har mye felles.⁶⁹ Slike fellestrekk påpekes av flere av våre informanter. Da tenker de særlig på de personene som er mest trusselutsatt og har størst oppfølgingsbehov. Det framheves blant annet at det kan dreie seg om svært unge personer, at de er utsatt for flere trusselutøvere og at de kan komme til å ta kontakt med trusselutøverne, fordi de blir isolert og ensomme etter bruddet. Vi skal ikke utdype parallellene her, men begrense oss til å oppfordre til å tenke på tvers av etablerte skiller når det gjelder hjelpeapparatets tilbud til særlig utsatte grupper. Dette kommer vi til bake til.

---

69. I samme kommune har kommunen også stilt leiligheter til disposisjon for krisesenteret, slik man har gjort i flere av landets kommuner.

Erfaringer fra Sverige

I 2003 satte den svenske regjering i gang en stor nasjonal satsing på ulike tiltak mot æresrelatert vold og undertrykking. Det ble for perioden 2004-2007 bevilget totalt 200 millioner kroner hvorav noe gikk til forebyggende innsatser i samtlige fylker, mens det meste ble brukt til å utvikle såkalt «skyddad boende». Sistnevnte oppdrag ble gitt til de tre storbyfylkene («storstadslän») Stockholm, Västra Götaland (Gøteborg) og Skåne (Malmø). De tre fylkene påtok seg å bygge opp et tilbud bestående av ulike former for boliger, drive kompetansebygging og -utveksling og koordinere arbeidet med plassering av personer i «skyddsboende». De samme aktørene har utredet behovet for en nasjonal koordinerende instans, men det er så langt ikke fattet noe vedtak.⁷⁰

Det ble tidlig lagt vekt på å utvikle et helhetlig botilbud. Sikkerheten var i fokus, men også behovet for psykososial støtte ble påpekt, som i dette sitatet fra en rapport i 2004:

De boendeplatser som nu byggs upp svarar både mot behovet av akut boende med hög säkerhetsnivå och till behov av långsiktig utslussnings-och träningsboende där skyddet fortfarande behövs, men också handfast och känslomässigt socialpsykologisk stöd är påkallat.⁷¹

I begynnelsen var man særlig opptatt av jenter og unge kvinner i alderen 15-20 år. Aldersgrensen har siden blitt utvidet til 25, men også kvinner og par over 25 år med barn skal kunne få beskyttelse, så vel som gutter og menn. Det er spesifisert at seksuell legning kan være årsak til beskyttelsesbehov.

De tre fylkene har valgt noe ulike modeller. Her skal vi se på Västra Götaland fylke. Der bestemte man seg for å særlig satse på enkeltleiligheter som ble tilknyttet ulike former for oppfølging, på svensk «skyddad boende i lägenheter med stöd». De ønsket å finne én større aktør som kunne ta på seg ansvaret for å bygge opp denne virksomheten. Gryning Vård AB påtok seg oppdraget i samarbeid med en konsulent som ble engasjert av fylkets referansegruppe. Gryning Vård AB ble etablert i 2001 og er kommunalt eid.⁷² Selskapet er

70. Socialstyrelsen och Länsstyrelserna (2005): Nationellt konsultativt stöd för socialtjänst och andra verksamheter i arbetet mot hedersrelaterat våld. I rapporten dokumenteres behovet og det foreslås at en slik funksjon legges til det planlagte nasjonale «riskbarncentrum» som tidligere har vært utredet av Socialstyrelsen
http://www.c.lst.se/upload/dokument/social_omsorg/Socialstyrelsen%20st%C3%B6d%20till%20socialtj%C3%A4nst.pdf

71. *Nationell rapport om skyddad boende m m*. Utarbeidet av Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Skånes län Länsstyrelsen i Västra Götaland län, mars 2004

72. «Bolagets ägare är Göteborgsregionens och Fyrbodals Kommunalförbund, samt kommunförbunden i Skaraborg och Sjuhäradsregionen. Bakom dessa står 50 medlemskommuner». Kilde: www.gryning.se

Sveriges største aktør på omsorgs-, behandlings-, utrednings- og rådgivningstjenester innen sosial sektor. Størsteparten av virksomheten består av å drive barnevernsinstitusjoner (hem för vård och boende, HVB), men også fosterhjem og andre tiltak inngår. «Skyddsboende», eller «skydd, boende och stöd» som det også omtales på deres nettsider,⁷³ er definert som et prosjekt innen Grynings virksomhet. Forsker Maren Bak har nylig evaluert denne virksomheten på oppdrag fra Västra Götaland Länsstyrelse. Vi skal her presentere noen av Baks funn som vi mener er relevante i norsk sammenheng, og som har inspirert noe av våre egne anbefalinger.

Gryning har etablert en rekke ulike botiltak for personer over og under 18 år, samt at de tilbyr rådgivning til sosialtjenesten. Maren Bak beskriver en differensiert, helhetlig tilnærming når hun i sin evaluering av Gryning kaller deres modell en «flette» av omsorgstiltak:

Skyddat boende har utveklats till en flexibel modell, en vårdfläta, där olika typer av insatser avlöser varandra i riktning mot en successivt ökad självständighet och ett större ansvar för det egna livet och skyddet lagt hos den person som placerats i skyddat boende. Vårdflätan innehåller såväl institutionsvistelse som familjehem [fosterhjem] samt, som den viktigaste delen som Västra Götalands län varit ensamt om att utveckla, boende i egen lägenhet med både praktiskt och psykosocialt stöd.

Baks konklusjoner er svært positive, og hun mener Gryning langt på vei har lyktes i å utarbeide et helhetlig, bærekraftig tilbud av høy kvalitet. Som nevnt har man særlig satset på individuelle leiligheter, men beboeren får oppnevnt en såkalt «skyddskonsulent» og en «stödperson» som følger tett opp. Bak finner at en del unge likevel sliter med isolasjon og ensomhet, og hun anbefaler at man også utvikler boformer som er mer kollektivt orienterte, som gjør det mulig å bo i tilknytning til et større sosialt fellesskap. Videre oppfordrer hun til å styrke det psykososiale tilbudet, og utvikle metoder og behandlingsmodeller i forhold til gruppens spesifikke behov:

Skyddet har fungerat fullt ut under perioden, och det praktiska stödet verkar på samma sätt ha fungerat mycket bra. Det psykosociala stödet till just denna grupp av utsatta personer, inklusive stöd för att bygga upp sociala nätverk, är ett pionjärbete som skyddsboendet är i färd med att utveckla. Det borde inom projektet finnas möjligheter att utvidga det psykologstöd som de skyddade idag kan erbjudas. Dessutom borde riktade forskningsinsatser sättas in kring de trauman som drabbar de personer som tvingas lämna en tät, om dock förtryckande familjegemenskap, för att bege sig in i ett individuellt liv med eget ansvar för sin tillvaro, liksom kring de olika behandlingsmodeller som kan komma ifråga.

73. <http://www.gryning.se/sida.asp?id=17&meny=menu3>

Å ivareta den fysiske sikkerheten er en primær oppgave for de såkalte «skyddskonsulenterna», som ellers fungerer som koordinator. Man har etter hvert utviklet en mal for trusselvurderinger i samarbeid med Kruton i Stockholm, som er den andre store aktøren når det gjelder «skyddad boende» i Sverige⁷⁴:

Att skydda den utsatta person fysiskt är den första och mest övergripande uppgiften. En skyddskonsulent är ansvarig för den placerade och följer henne genom hela förloppet, samt har det övergripande säkerhets- och koordineringsansvaret. En hotbildsanalys görs i början av placeringen med information om vem som utgör hotet, platser den skyddade inte får vistas på, personer som det går att ha kontakt med, osv. Hotbildsanalysen följer numera en fast mall som är utarbetad av Gryning i samarbete Kruton, det skyddade boendet i Stockholm. Denna mall är noga genomarbetad, och enligt skyddsboendet fungerar den bra och har gett ett stöd till att genomföra noggranna analyser av hotets karaktär och risk. Kvarskrivning, skyddad identitet, samt konstruktionen av en livshistoria som inte avslöjar är även dessa delar av skyddsoppgiften. De skyddsbedömningar jag har läst är numera oftast 5-6 sidor långa och verkar väl genomarbetade. De ger information om flickans bakgrund, bakgrunden för hotet, hennes tidigare livssituation samt vilket skydd som kan behövas. Man kan se en klar utveckling från de tidiga fallen till de senare, med en successivt mer genomskrivna hotbildsanalys. (Bak 2007:15)

Bak forteller at «skyddskonsulenterna» forsøker å få de utsatte kvinnene til å anmelde familien for tvang, vold og trusler. De legger vekt på å forklare hva dette innebærer, og forsikrer kvinnen om at vil være med som støtte i hele prosessen. De tilbyr den unge å prate med en påtalejurist, men ingen har ennå benyttet denne muligheten. Kvinnene kjenner seg skyldige overfor familien, og føler ansvar for å ha skadet familien gjennom å forlate dem. Derfor verken orker eller vil de anmelde. De kan ikke tenke seg å sitte i en rettsal midt imot sin bror og far, sier Bak (ibid:38).

Bak framhever at Gryning har satset sterkt på faglig kompetanse. Skyddskonsulenterna er velutdannede og videreutdanner seg fortløpende. Gryning driver også opplæring og veiledning av støttekontakter og fosterhjemforeldre. Endelig har Gryning en rådgivnings- og veiledningstjeneste som både sosialtjenesten og andre institusjoner kan benytte seg av. Grynings ansatte gir råd og veiledning i saker om æresrelatert vold, de bidrar direkte i vurderinger av den enkeltpersoners situasjon og hjelpebehov, og de informerer om botilbudet både innen og utenfor fylket. Bak kaller dette en «slusefunksjon». Tjenesten foregår på telefon eller ved at Grynings personale drar ut til det aktuelle barneverns- eller sosialkontoret. På denne måten kan man si at

74. Kris- og utredningscenter för tonårsflickor. Målgruppen for Kruton er 13-20 år. http://www.sot.stockholm.se/hvb_barnungdom/kruton/kruton.html

Gryning også har en utredende funksjon, der de dels utreder behov, dels matcher behov og tilbud. Det er i siste instans sosialtjenesten som fatter beslutningen, siden det er de som skal betale.⁷⁵ I prosjektperioden har rådgivingen vært gratis og åpen for henvendelser fra hele landet. Maren Bak finner at tjenesten er høyt verdsatt av sosialtjenesten, særlig i kompliserte tilfeller og der sosialarbeideren er uerfaren.

Alt i alt gir Baks evaluering Gryning svært gode skussmål. Hun fremhever at mye gjenstår, særlig på sosialtjenestens område. Dette handler om arbeidet med familiene, både for å forhindre vold og undertrykking og for at en person som bryter ut, skal ha mulighet til å en gang ha kontakt med sin familie igjen (ibid:8).

---

75. En plass i «skyddslägenheter med stödperson» kostet i 2006 1500 svenske kroner per døgn. Disse plassene er subsidierte fra statens side.

Anbefalinger

Her skisserer vi først en måte å tenke på når det gjelder de store linjene i et helhetlig og differensiert bo- og støttetilbud. Dernest kommer en rekke konkrete anbefalinger til hva et slikt tilbud kan bestå av.

Overordnede anbefalinger

Sammenheng og helhet

Vår viktigste anbefaling er å tenke og skape sammenhenger. Da sikter vi for det første til koblinger og overganger mellom ulike deler av et tiltaksapparat for tvangsekteskapsutsatte. For det andre tenker vi på sammenheng med ordninger som er utviklet for å hjelpe større grupper, som disse unge menneskene er en del av. Altså det som i denne sammenheng gjerne blir kalt «det ordinære hjelpeapparatet», men som i andre kontekster kan bli sett på som «tiltak for spesielle grupper», slik som barnevernstiltakene vi beskrev i forrige avsnitt.

Et særlig argument for å skape sammenhenger, er at de personene vi her snakker om, og særlig den yngste gruppen, ofte befinner seg i et «grenseland». De står i fare for å falle mellom stoler, i mer enn én forstand. Den første gjelder det uklare «farvannet» rundt 18-årsgrensen. Den andre gjelder de problemer som oppstår når personer flytter over kommunegrenser og oppholder seg midlertidig og hemmelig i en annen kommune enn den de er folkeregistrert i. Den tredje gjelder spørsmålet om det de trenger først og fremst er et botilbud eller et omsorgstilbud. I arbeidet med å utvikle et helhetlig tilbud, er det viktig å tenke på tvers av og kompensere for etablerte skiller.

Spørsmålet om kommunal, interkommunal og nasjonal koordinering aktualiseres på flere måter i vårt materiale. Det er snakk om koordinering av botilbudet, både i utformingsfasen og i den konkrete disponeringen av boligene, for eksempel ved at én instans har oversikt over ledige plasser til enhver tid. Og det er ikke minst snakk om koordinering rundt den enkelte person som har et sammensatt hjelpebehov. Selv tar vi ikke stilling til den forvaltningsmessige arbeidsdelingen. Heller ikke vil vi påta oss å utmeisle en helhetlig plan for

hvordan bo- og støttetilbudet skal organiseres, utover å anbefale at ansvaret for kriseboligene overføres til en offentlig instans. Vi mener også det er grunn til å se på behovet for en felles veiledningsfunksjon.

Tiltakskjeder/vev

Maren Bak snakker om en «vårdflåta», en omsorgsflette, når hun beskriver hvordan «skyddad boende» i Västra Götaland fylke er lagt opp (Bak 2007). På norsk kan vi bruke «tiltakskjede» eller «-vev» om det å sikre et bo- og støttetilbud som tilfredsstiller ulike behov hos ulike personer og i ulike faser, og der tiltakene virker sammen og i sammenheng.

Noen unge flytter flere ganger i løpet av et trusselforløp, og ikke alle blir værende i samme bydel eller kommune når de flytter ut av et krisesenter eller annet tiltak og inn i egen bolig. Flyttingen skaper ekstra stort behov for koordinering og tiltakskjeder der noen sørger for at lenkene henger sammen. På den annen side, er det ikke alle som er like truet og som av sikkerhetsgrunner trenger å flytte langt. Det er derfor viktig å legge opp til et bo- og støttetilbud som gjør det mulig å bosette seg nærmest mulig eksisterende nettverk, jobb og skoleplass. Det må ikke være sånn at det er mangel på hjelp i nærmiljøet som tvinger den unge til å flytte.

Vi mener bo- og støttetilbudet bør styrkes og utvides i volum, på to måter. For det første bør man opprette flere plasser. For det andre bør man tenke sambruk med andre grupper. Det siste begrunner vi dels med at «vår» gruppe kan ha de samme behovene som andre. Dels er volumet i saker så uforutsigbart, at det vil være vanskelig å holde mange plasser åpne til enhver tid.

Så må man tenke bredere. Noen har behov for forsterket botiltak, der oppfølging og støtte gis i bolig. For andre kan det være aktuelt å bo ett sted, og få oppfølging et annet sted. Vi ser for oss et opplegg for individuelt tilpassede *oppfølgingspakker* som kan utformes, ivaretas og koordineres av ulike instanser, som for eksempel et sosialkontor, Ungbo, SEIF, et krisesenter, og andre. Hvis man tenker oppfølgingspakker uavhengig av en spesifikk boform, vil det være lettere å finne instanser som kan gi oppfølging også på steder der man ikke har spesifikke botiltak for tvangsekteskapsutsatte. Hvis det for eksempel passer særlig godt for en person å bo i Tromsø fordi det ikke er så mange fra samme etniske gruppe der, fordi hun har fått studieplass der, eller fordi hun kjenner noen der, kan et lokalt sosialkontor, i samarbeid med relevante fagmiljøer, og for eksempel under veiledning fra RVTS Nord, få ansvar for en oppfølgingspakke. Denne kan bygge på en veiledende standardmal, men tilpasses den enkeltes behov og ønsker. Individuell plan er et relevant verktøy i den forbindelse.

Vi ser for oss en vev av ulike typer boliger, med ulik grad av sikkerhetstiltak, og der det både er mulig å bo for seg selv, og sammen med eller i tilknytning til andre. Konkrete forslag til hva en slik vev kan bestå av, følger under.

Arbeidsdeling mellom offentlig hjelpeapparat og frivillige organisasjoner

Hjelpen til ofre for vold i nære relasjoner har lenge blitt ivaretatt av frivillige aktører, særlig krisesentrene. Krisesentrene på sin side har arbeidet for at myndighetene skulle ta mer ansvar, samtidig som de har sett på seg selv som kritisk alternativ til de metoder og perspektiver som har dominert det ordinære hjelpeapparatet. Vi har sett at det er ulike syn på arbeids- og rolledelingen mellom det offentlige hjelpeapparatet og frivillige organisasjoner når det gjelder hjelpen til unge som utsettes for tvangsekteskap og æresrelatert vold. Vår studie viser at kommunene har gått langt i å overlate ansvaret for kriseboligtilbudet til to frivillige organisasjoner. Dette er uheldig fordi det kan svekke likebehandlingsprinsipper og forhindre innsyn. Det største problemet er imidlertid at denne arbeidsdelingen har bidratt til at kommunene ikke bygger opp et eget apparat og kompetanse på å ta imot unge på flukt fra tvangsekteskap. Vi anbefaler derfor at kommunene i større grad tar ansvar for kriseboligene. Særlig bør det tas et krafttak i sosialtjenesten/NAV. Samtidig understreker vi sterkt at en økt satsing i det offentlige *ikke* vil overflødiggjøre organisasjonenes hjelp og støtte til de unge.

Spesielt fokus på de yngste

Vi mener man i større grad bør snakke om en gruppe i alderen (15) 17 – 23 (26). Tilbudet til personer over 18 år må ses i sammenheng med tilbudet til de under 18 år, både fordi noen av de over 18 er barnevernets barn, fordi de kan ha mange av de samme behovene, og fordi det er tilfeldig hvorvidt problemet oppstår før eller etter en person fyller 18.

Finansiering

Utgangspunktet for våre anbefalinger, er at det allerede er vedtatt å tilføre ressurser til et styrket bo- og støttetilbud. Vi forutsetter også at eksisterende finansieringsordninger og botilbud skal omfatte og tilpasses denne gruppen. I den forbindelse vil vi minne om at de spesifikke tilbudene som er evaluert i denne undersøkelsen, er «billige» tiltak. Krisesentertilbudet er i det vesentlige gratis for den enkelte beboer, mens både Bokollektivet og kriseboligene har husleie. Oppfølgingen som gis av Oslo Røde Kors og særlig SEIF er *svært* rimelig for myndighetene. Noen av våre anbefalinger skisserer tiltak som vil kreve finansiering som omsorgs- eller behandlingstiltak og som per «plass» vil utgjøre helt andre summer.⁷⁶ Dette krever selvsagt en vilje hos sosialtjenesten og andre til å ta de økonomiske konsekvensene av at noen i målgrup-

76. Jfr. skyddad boende i Sverige der man opererer med døgnpriser (Bak 2007).

pen har store behov for støtte. Utover dette, kommer vi ikke med detaljerte anbefalinger angående finansiering.

Mer bruk av eksisterende tiltak og aktører

Vår undersøkelse viser at målgruppen allerede er representert i eksisterende tilbud, både i barnevernstiltak, mødre hjem og ulike forsterkede botilbud for vanskeligstilte. Vi anbefaler at man gjør en systematisk kartlegging, på landsbasis eller lokalt, av ulike eksisterende boløsninger som kan være relevante for hele eller deler av målgruppen. Hensikten er dels å finne ut hva som er aktuelt å bruke slik det er, dels å vurdere tilpasninger til vår gruppes spesielle behov. Det kan for eksempel være aktuelt at noen aktører påtar seg å utvikle spesielle botiltak, at plasser i eksisterende tilbud øremerkes og skreddersys, og at man tilfører ressurser for å styrke kompetansen i eksisterende miljøer. Eksisterende botiltak og andre fagmiljøer er også relevante som leverandører av oppfølgingstjenester (se under). Særlig vil det være aktuelt å identifisere døgnbemannede tiltak som kan tilby oppfølgingsavtaler med unge som bor for seg selv.

Vi kjenner til at man tidligere har brukt folkehøgskoler, men er ikke oppdatert på situasjonen i dag. Det kan være aktuelt å etablere kontakt med enkelte skoler for å styrke kompetansen og eventuelt gjøre tilpasninger med sikte på vår målgruppes behov.

En advarsel om sambruk

Vi anbefaler en viss sambruk, men vil samtidig komme med en advarsel. Knappe ressurser gjør ofte at «svake» grupper konkurrerer og blir satt opp mot hverandre. Vi mener SEIF har god grunn til å framstå som vaktbikkje når for eksempel aktører i «menneskehandelsfeltet» har foreslått at kriseleilighetene også kunne brukes til denne gruppa. Det er berettiget grunn til å frykte at et hardt tilkjempet tilbud til én utsatt gruppe skal bli svekket hvis man må dele det med en annen. Særlig gjelder dette hvis tilbudet er prosjektbasert og finansiert i ad hoc bevilgninger. Og ikke minst vet vi at det er en tendens til at ulike overgrepstemaer, som nettopp tvangsekteskap og menneskehandel, er utsatt for konjunkturer i mediernes og politikeres oppmerksomhet. Vi vil derfor advare mot at man tenker sambruk og synergieffekter ut fra eksisterende volum. Sambruk og synergi må ha som formål å *utvide* tilbudet, ikke begrense. Det at noen plasser kan brukes av flere «grupper», skal gjøre det mulig å holde *flere* plasser åpne, ikke færre. Vi foreslår ikke fullstendig sambruk. Men når det gjelder boliger med særlige sikkerhetstiltak, tror vi det kan være en god idé.

Mer fokus på sikkerhet

Vi har flere ganger vært inne på at ulike aktører i større grad bør utveksle erfaringer og diskutere trusselvurderinger og sikkerhetstiltak seg i mellom. Det kan se ut som det er behov for en mer nyansert tilnærming til både vurdering og håndtering av sikkerhet, slik at tiltak blir iverksatt med utgangspunkt i den enkeltes situasjon. Vi har anbefalt at særlig behovet for strengt fortrolig adresse, kode 6, vurderes nøye. For øvrig viser vi til anbefalinger i de foregående kapitlene.

Konkrete anbefalinger

Her følger en del forslag til ulike komponenter i et bo- og støttetilbud. I noen grad gjentas anbefalinger som allerede er presentert i tidligere kapitler. Vi vil ikke være konkrete på antall plasser eller dimensjonering for øvrig. Dette mener vi er en oppgave for ansvarlige myndigheter, med råd fra de frivillige organisasjonene og andre relevante fagmiljøer.

Krisesentrene

Det er viktig at krisesentrene fortsetter å ta imot unge kvinner som bryter med familien på grunn av tvangsekteskap, autoritær oppdragelse og æresrelatert vold. De er først og fremst et tilbud i en første krisefase, og det finnes kvinner som er så sårbare eller på andre måter utsatt at de ikke vil ha nytte av krisesenterets tilbud. Samtidig vil vi oppfordre sentrene til å vurdere hvordan de bedre kan tilpasse seg de yngste kvinnenes behov.

I den grad sikkerhet oppleves som et stort problem for sentrene, må dette tas opp til nærmere vurdering. Det bør vurderes å sikre noen sentre bedre, eventuelt utpeke noen som spesielt egnet for særlig trusselutsatte. For øvrig oppfordrer vi sentrene til å oppdatere sine trusselvurderingsverktøy med sikte på trusselbilder med flere voldsutøvere, i den grad dette ikke allerede er gjort.

Krisesenter for menn?

Vi er kjent med at det har vært foreslått å opprette krisesenter for menn. Hvis det skulle bli gjennomført ville det opplagt være nyttig for den mannlige delen av vår gruppe. Vi skal ikke ha for mange synspunkter på dette, men vi ser ikke for oss et krisesenter kun beregnet for minoritetsmenn.

Når det gjelder vår gruppes behov, virker det som om de fleste ønsker å bo i sentrale strøk, noe som gjør det eksisterende senteret uaktuelt for flere. Ellers regner vi med at SEIFs egeninitierte evaluering vil gi viktige innspill til hvordan mannlige brukere selv vurderer sine behov.

Individuelle leiligheter med individuell oppfølging

Det nåværende kriseboligtilbudet bør videreføres. Inntaksansvar legges til en offentlig(e) aktør(er) som har mandat og kompetanse til å drive sosialfaglig eller boligsosialt arbeid. Antallet leiligheter må vurderes i sammenheng med den totale dimensjoneringen.

Vi anbefaler at tilbudet spisses i forhold til en del kriterier:

- Akutte og halvaktive plasseringer. Dette innebærer at det ideelt bør stå minst én leilighet ledig til enhver tid.
- Kortere og mellomlange opphold, for eksempel ved å håndheve dagens retningslinjer om maks 6 måneder noe strengere (forutsatt at den som flytter ut får forsvarlig hjelp til å finne ny bolig).
- Målgruppen er personer som klarer å bo for seg selv, enten uten særlig støtte eller med en viss oppfølging.
- Sikkerheten bør drøftes med politiet, slik at man tydeligere definerer og ivaretar et ønsket sikkerhetsnivå. Man må unngå at personer som har et høyere trusselnivå enn det boligene er beregnet på, blir plassert der
- Vi er i utgangspunktet skeptisk til å kreve trusselvurdering fra politiet for å få adgang til boligene.
- I den grad det blir nødvendig, kan det vurderes om menn skal prioriteres. Å prioritere par kan ha uheldige konsekvenser ved at det stimulerer personer til å etablere samboerskap selv om de primært ønsker å bo for seg selv. Forhåpentlig vil et utvidet botilbud og sentral koordinering bidra til at man sjelden vil komme i slike prioriteringssituasjoner.

Leiligheter med særlige sikkerhetstiltak - sambruk

Situasjonen og botilbudet for særlig trusselutsatte personer bør behandles separat, og i sammenheng med politiets øvrige arbeid på feltet. Det kan for eksempel bety en kobling til KRIPOS og det nasjonale vitnebeskyttelsesprogrammet. Vi ser for oss at det bør finnes boliger for alvorlig trusselutsatte som ikke faller inn under full vitnebeskyttelse. Her bør man i større grad tenke på tvers av etablerte skiller mellom målgrupper, slik at man utvikler et botilbud som kan brukes av flere, for eksempel i forbindelse med menneskehandel. Det er naturlig at plassering i slike boliger bygger på en politifaglig trusselvurdering.

Bokollektiv med tett oppfølging

Her er det snakk om bomodeller der flere bor sammen, deler fellesrom og aktiviteter, og der man bruker fellesskapet som miljøterapeutisk metode. Beboer har tilgang til personale døgnet rundt.

Det eksisterende Bokollektivet må være sikret ressurser til å realisere den modellen de er i ferd med å utvikle, og til dokumentasjon og videreutdanning. Det anbefales at kollektivet knytter kontakter til terapeutisk kompetanse utenfor krisesenteret. På sikt kan man vurdere å gi kollektivet en kompetanse- og rådgivningsfunksjon. Gitt at det tilføres ressurser og det vurderes som hensiktsmessig fra kollektivets side, kan kollektivet også tilby oppfølgingspakker til personer som bor andre steder. For øvrig henvises til mer detaljerte anbefalinger i kapittel 3.

Det bør etableres minst ett kollektiv til, med noe mindre sentral beliggenhet. Man kan tenke seg ulike modeller, der det både er aktuelt å knytte driften til et krisesenter og til en aktør som driver barneverns- og ettervernstiltak.

Samlokaliserte hybler med individuell oppfølging

Det trengs et tilbud til de som ikke finner seg til rette eller av andre grunner ikke passer inn i kollektive boløsninger, men samtidig har behov for tett oppfølging og tilgang til nattevakt. Det bør bygges videre på eksisterende erfaringer og modeller innen barnevernstiltak og andre forsterkede botiltak, som for eksempel ulike former for treningshybler der den enkelte får støtte og oppfølging etter behov.

Oppfølgingspakker

Vi anbefaler at støtte- og oppfølgingstiltak også tenkes og utvikles uavhengig av boligtiltak. Det bør vurderes om det er nødvendig å utvikle veiledende retningslinjer for hva en person kan trenge og hva man har krav på, særlig med sikte på de flaskehalsene som oppstår i forbindelse med flytting over kommunegrensene og sikkerhetstiltak som navneskifte og sperret adresse. Avhengig av den enkeltes situasjon og hvilke instanser/fagmiljø som fins i nærmiljøet, kan det variere hvem som ivaretar oppfølgingen. Sosialtjenesten bør imidlertid ha en sentral rolle. Det kan være behov for at denne rollen stadfestes i form av rundskriv eller lignende.

Til de som bor og ønsker å bo alene, kan oppfølging i gruppe, for eksempel samtalegrupper, fylle noe av behovet for å tilhøre et fellesskap. Det å møte andre som gjenkjenner problemene og som kjenner historien din, kan avhjelpe ensomhetsfølelsen, men også bidra til nødvendig bearbeiding.⁷⁷ Det anbefales at relevante aktører får støtte til metodeutvikling.

---

77. Lene Østby beskriver erfaringene fra et prøveprosjekt ved det tidligere Bokollektivet, som kan bygges videre på (Østby 2004).

Obligatorisk «pakke» ved rettssak

I de tilfeller der det foreligger anmeldelse eller tas ut påtale, er man ofte avhengig av at den unge vitner mot sin familie. Før eller idet man setter i gang en slik prosess må det foreligge en konkret plan for tett oppfølging av den unge, og eventuelt andre i familien, som ivaretar både fysiske trusler og emosjonelle behov («indre trussel»). Det bør utarbeides minimumsstandarder for slike tiltakskjeder.

Styrke det terapeutiske tilbudet

Vi mener at det samtalerapeutiske tilbudet til gruppen bør styrkes. Dette gjelder både i en krisefase, men særlig viktig er det å få på plass et tilbud når den første akutte fasen er over. Både når det gjelder miljøterapi og behandling, bør man jobbe bevisst for å bygge opp spisskompetanse i aktuelle miljøer. Fagfolk som har interesse for målgruppen innen sine felt kan utgjøre en ressursbase som andre aktører kan trekke på, for eksempel i form av veiledning.

Forskning

I forbindelse med Handlingsplan mot vold i nære relasjoner, Vendepunkt, får NKVTS en del forskningsoppdrag. Særlig tre av disse (tiltak 36 b, c og d) er relevante i vår sammenheng. For det første gjelder det en studie av vold og overgrep mot menn i nære relasjoner og deres hjelpebehov. Her er det som allerede nevnt avgjørende å inkludere heterofile og homofile menn med minoritetsbakgrunn som utsettes for vold i egenskap av sønner, brødre, nevøer og barnebarn, samt kjærester. For det andre skal NKVTS undersøke endringer i brukersammensetningen ved krisesentrene, knyttet til ulike brukergruppers behov for informasjon, hjelp og oppfølging. Her vil flere av de problemstillingene vi har reist i kapittel 2 være relevante. I hvilken grad skal krisesentrene tilpasse seg de spesielle behovene som for eksempel de aller yngste kvinnene i vår gruppe har, og i hvilken grad kan noen sentre sies å fraskrive seg dette ansvaret i dag? Eller er det snarere slik at noen sentre tar imot kvinner som de heller burde henvise andre steder?

Videre skal ulike grupper barn og unge på krisesentre kartlegges. I lys av våre data vil vi anbefale å se sammenhenger mellom denne og studien av nye brukergrupper. Som vi har vist, er det noen brukere som utmerker seg ved at de nettopp er «unge».

Selv har vi sett behov for å vite mer om sosialtjenestens befatning med unge som bryter med familien. I et forskningsprosjekt ville det være relevant å dels trekke tråder til sosialtjenestens tilbud til unge bostedsløse generelt, dels til deres håndtering av vold i nære relasjoner.

For øvrig støtter vi Solgunn Eidheims anbefaling om forskning på trusselvurderinger, samt Ellisiv Bakketeigs forslag om en landsdekkende studie av forebyggende tiltak som besøksforbud, mobil voldsalarm (inkl elektronisk overvåkning av trusselutøver), sperret adresse og fiktiv identitet (Bakketeig 2006).

Litteratur

- Bak, Maren (2007), *Utvärdering av Grynings skyddade boende för personer som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld*. Länsstyrelsen, Västra Götaland Län, Rapport 2007:58
<http://www.o.lst.se/NR/rdonlyres/8D0A1E4F-05DC-42DF-9CA4-E4D6F379C9E3/0/rapport200758.pdf>
- Bakketeig, Ellisiv (2006), *Mobil voldsalarm: en friere hverdag?* Oslo: Politihøgskolen PHS Forskning 2006:1
- Barne- og familiedepartementet (2007), *Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008-2011)*
http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Planer/2007/Handlingsplan_mot_tvangsekteskap_2007.pdf
- Berntsen, Kristin (2005), *Hjelperens rolle - i arbeidet med voldsutsatte kvinner og deres barn. En veileder utgitt av Krisesentersekretariatet*
<http://www.krisesenter.com/materiell/pdf/veileder.pdf>
- Bredal, Anja og Lill Skjerven (2007), *Tvangsekteskapsaker i hjelpeapparatet. Omfang og utfordringer*. Senter for kvinne- og kjønnsforskning, Universitetet i Oslo
<http://www.samfunnsforskning.no/page/Publikasjoner/7457/32891.html>
- Bredal, Anja (2007), «Den «spesielle» volden. Vold mot minoritetsjenter på sidelinjen». I: Knut Storberget, Ellen Rømming, Kristin Skjørten, Astri Aas-Hansen (red.), *Bjørnen sover. Om vold i familien*. Oslo: H. Aschehoug & Co
- Bremer, Sevil, Monica Brendler-Lindqvist og Björn Wrangsjö (2006), *Ungdomar och hedersrelaterat våld. Om transkulturellt behandlingsarbeite*. Stockholm, Rädda Barnen
- Eidheim, Solgunn (2007), *Å leve på sperret adresse. En forstudie av kvinner som lever på sperret adresse grunnet vold i nære relasjoner*. Politihøgskolen FO 2007:1
- Justis- og politidepartementet (2007), *Vendepunkt. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011* <http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/Vendepunkt.pdf>
- Kleven, Laila og Sandra Lien (2007), *Rapportering fra krisesentrene 2006*, Statistisk Sentralbyrå rapport 2007/32
- Lien, Sandra og Elisabeth Nørgård (2006), *Rapportering fra krisesentrene 2005*, Rapporter 2006/25. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Länsstyrelsen i Stockholms län (2004), *Nationell rapport om skyddat boende mm*. Rapport 2004:16
- Nilsen, Sigrun og Lisa Ormset Prøis (2002), *Fra krisesenter til eget lokalmiljø*. Oslo: Oslo Krisesenter.
- Nødland, Svein Ingve, Kirsten Allred, Christin Berg, Ståle Opedal (2005), *Skal alle gjøre alt? – evaluering av landsdekkende organisasjoner på innvandrerfeltet*. Rapport RF – 2005/061. Stavanger: Rogalandforskning.

- Oslo Krisesenter/ Jorun Marie Thon (udatert), *Prosjektrapport. Fra beskyttelse til selvstendig tilværelse*. Post 62, tilskudd til kommunale innvandrertiltak
- Paust, Malin (2002), *Evaluering av Bokollektiv for kvinner med minoritetsbakgrunn: et prosjekt ved Oslo Krisesenter 2000-2002*, Oslo: UiO, Senter for kvinne- og kjønnsforskning
- Skogøy, Elin (2003), *Bokollektivet. Prosjektrapport for Bokollektivet, et botilbud for unge minoritetskvinner utsatt for tvangsekteskap eller vold i ekteskapet*, Oslo Krisesenter 2000 – 2002
- Skogøy, Elin (2008), *Arbeid med voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
http://www.nkvts.no/bibliotek/Publikasjoner/BokerRapporterNotater/Veileder_VoldsutsatteKvinner_Minoritetsbakgrunn.pdf
- Socialstyrelsen och Länsstyrelserna (2005), *Nationellt konsultativt Stöd för socialtjänst och andra verksamheter i arbetet mot hedersrelaterat våld*
http://www.c.lst.se/upload/dokument/social_omsorg/Socialstyrelsen%20st%C3%B6d%20till%20socialtj%C3%A4nst.pdf
- Weele, Judith van der (2007), «Sommerfuglkvinnen – tidligfase traumearbeid i gruppe med etniske minoritetskvinner». Foredrag på Nordisk Konferanse om vold og behandling, 5. – 6. desember 2007. <http://www.atv-stiftelsen.no/filer/Workshop5vanderWeeleWith.pdf>
- Østby, Lene (2004), «Små skritt sammen – om sosialt gruppearbeid for kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn utsatt for tvang og vold». I: Gunn Strand Hutchinson (red.): *Forebyggende sosialt arbeid*. HBO-rapport 23. Høgskolen i Bodø.

Institutt for samfunnsforskning

Rapport 2008:7

<i>Forfatter/Author</i> Anja Bredal og Julia Orupabo
<i>Titte/Title</i> Et trygt sted å bo. Og noe mer Evaluering av botilbudet til unge som bryter med familien på grunn av tvangsekteskap
<i>Sammendrag</i> Barne- og likestillingsdepartementet ønsket en evaluering av det eksisterende bo- og støttetilbudet til unge over 18 år som utsettes for tvangsekteskap. Studien tar for seg krisesentrene, et bokollektiv og ti kriseboliger med vekt på organisering og innhold, sett fra de ansvarlige aktørers ståsted. Sikkerhet og oppfølging av den enkelte beboer er viktige temaer. Rapporten viser at krisesentrene representerer et viktig tilbud til unge kvinner i en akutt krise, men at noen av de mest utsatte trenger mer oppfølging enn det sentrene kan gi. Vi spør ellers om generaliserte forfordelinger medfører at enkelte sentre er tilbakeholdne med å motta tvangsekteskapsutsatte kvinner. Bokollektivet gir et viktig tilbud til unge minoritetskvinner som er i en særlig sårbar livssituasjon og har behov for tett psykososial støtte, og det anbefales å opprette flere slike tilbud. Kriseleilighetene kan fungere godt for de som ikke har altfor store sikkerhetsbehov, og som i det daglige klarer seg på egenhånd, men bør knyttes til individuelle oppfølgingspakker. Kommunene har gått langt i å overlate ansvaret for kriseboligene til frivillige organisasjoner. Dette er uheldig fordi det kan svekke likebehandlingsprinsipper og forhindre innsyn. Det største problemet er imidlertid at denne arbeidsdelingen bidrar til at kommunene ikke bygger opp et eget apparat for å ta imot unge på flukt fra tvangsekteskap. Studien konkluderer generelt med at bo- og støttetilbudet bør styrkes og utvides i volum. Man bør både opprette flere plasser og tenke sambruk med andre grupper. I tillegg må det ordinære tilbudet til unge i en vanskelig livssituasjon tilpasses denne målgruppen. Flertallet av de som bruker botilbudet er heterofile kvinner mellom 18-25 år. Å sikre et tilbud til menn og par er fortsatt en utfordring. Det bør satses særlig på bo- og oppfølgings tiltak for de yngste og mest utsatte. Sikkerhet bør i større grad bli et tema for metodeutvikling på tvers av de involverte aktører. Rapporten viser både tendenser til bagatellisering og til overdramatisering.
<i>Emneord</i> Tvangsekteskap, bolig, ungdom, kjønn, etniske minoriteter krisesentre, vold, æresrelatert vold, hjelpeapparatet, psykososial
<i>Summary</i> The Ministry for Children and Family Affairs has commissioned this evaluation study of the shelter and support services offered to young people who break away from their families because of forced marriages and honour related violence. The provisions that have been studied consist of women's shelters, a safe house particularly developed for young women of ethnic minority background who are exposed to violence from their partners or families, and ten flats established for young men and women in acute need of safe housing after fleeing their families. The study concludes that all these provisions meet needs within the target group which should be seen as diverse. In particular special priority should be given to developing support provisions for those young women and men who need close psychosocial follow-up over time, due to trauma and emotional stress. Some young people also need a considerable amount of practical help, establishing a life on their own. Generally, more housing opportunities and support services are needed, and should be diversified and professionalized. The study also finds that local councils have relied heavily on NGOs to provide support, and argues that public authorities must take more responsibility. The problematic of forced marriage and honour related violence should not be left to specialized agencies, but mainstreamed into the social services. Security routines and tools should be developed with a view to a more precise evaluation of each individual's situation. The study reveals tendencies both toward underestimating and exaggerating threats.
<i>Index terms</i> Forced marriage, shelters, youth, gender, violence, ethnic minorities, honour related violence, social services, psychosocial support